

Книгата е сканирана и обработена от екипа на MLADITE.COM

ЦВЯТКО РАЙКОВ

ЛЕГЕНДИ

Русе 2005г.

ЦВЯТКО РАЙКОВ

ЛЕГЕНДИ

Русе, 2005
"Авангард принт"

Спонсор:

Майк Андре Ландграф - роден 19.VI.1993 г.
и родителите му Райна и Петер Ландграф
гр. Аален, Германия

Благодаря на:

д-р Христо БосеВ

Димитър Бойновски

и на всички, които ми помогнаха
да издам тази книга.

© Цвятко Райков - автор
© Тенчо Дяков - коректор
© Гриша Кубратов - художник
© Авангард принт, 2005
ISBN 954-9548-97-х

ДА ОТГЛЕДАШ ЛЕГЕНДИ

Спомням си, някъде в средата на 60-те години, беше станало модно занятие откриването и записването на легенди. По този повод сладкодумни разказвачи събираха и пишеха В тетрадки случки от митологията на своя роден край, издаваха се и много книги с такава тематика. Българинът се беше пристрастил да открива тайната на местности, селища, исторически места, кръстени с човешки имена, с човешки съдби.

Днес във времето на небивал технически прогрес и разнообразие на комуникациите, интересът към легендата, баладата, приказката е вече притихнал. Той е някак по-приглушен и много личен като изживяване. И все пак любопитството да оживим една легенда, да и придадем плът и кръв в образи и разкази, не е напуснало българските разказвачи. А това е така защото не е загаснал стремежът ни да вникваме в корените на нашата национална чувствителност чрез автентичната фолклорна наративност. Ето защо все се намират български, които като иманярите, търсят богатствата на националната ни душевност, търсят онези мигове в историческото ни битие, в които се е оформял българския характер. И ги намират именно В легендите - най-неочаквано, най-вълнуващо.

Един такъв иманяр на легенди е Цвятко Райков. Той има разнообразни литературни увлечения, но интересът му към легендата и нейното литературно възкресяване си остава най-трайно и талантливо занимание. Той притежава душевната нагласа да влезе в света на една легенда, като археолог да я изчисти от наносите и да и възвърне някогашния блясък. Райков пише леко, със стил в духа на стилизирана архаичност, като умее да пресъздаде напрежението на съдбовния конфликт в разказа. Ето защо неговите легенди се четат с интерес, те възбуждат любопитството ни към старината, оживяват я.

Този дух носят и разказите му - легенди в настоящата книга. Вълнуващи са случките, които описва Цвятко Райков - това са български съдби, български сълзи, български радости. Един народен възход и падение, който отдавна се е слял като спомен със земята ни. Но авторът го възкресява от това забвение и му дава нов, съвременен живот.

Когато прочетох в ръкопис легендите на Цвятко Райков, изведнъж ме обгърна един друг свят - много чист, но и много жесток, много поетичен, но и много суров. Съпоставен с днешния, светът на старината не изглежда толкова отживял и отрял. В него има духовност, която никак не е старомодно да я пренесем в днешния модерен век. Затова нека се вслушаме в гласовете от легендите на Цвятко Райков

Крум Гергицов

БОЙКА ВОЙВОДА

*Че аз ще мъжа да Водя,
Я два дни, мамо, я три дни.
Я пък ли до три сахати.
Аз ще на Балкан да ида,
В Балкана при хайдутите.
Тамо ме чакат юнаци.
Народна песен*

Последният десен приток на Дунав е река Русенски Лом. Поречието на Ломовете със своите криволици, отвесни накъдрени скали, естествени или оформени и изсечени от човека пещери, с обширните горски масиви са чудно творение на Създателя. През османското робство този район е приютявал народните закрилници и на някои от тях костите им още лежат на знайни и незнайни места.

Между многото, дали живота си в служба на народа, била и Рада Барачката. Викали й мома Рада. Родена е в будното село Леденик, Великотърновско. Годината не се знае. Само се помни, че било по жетва. Още от малка останала без баща, който бил търговец. При завръщане от Одрин, в Хаинбоазкия проход, бил нападат от разбойници, обран и убит.

Природата я дарила с решителност, хладнокръвие, но и с коравосърдечност. Още тринадесетгодишна пред погледите на връстници нагазила в порой и спасила овчарче. Друг път, вече като мома, първа влязла в горяща къща и изнесла болна жена. Тези й качества, при все че не била хубавица я правили желана от селските момци. Грубото държане и ежедневно досаждане на богат спахийски син я принудили с приятелката си Пенка от Севлиевско да потърсят спасение и закрила от Вълчан войвода, който шетал из Еленския балкан. Няколко години двете девойки бродили с хайдутите из Стара планина под мъжките имена Радю и Пеню.

След ненадейното залавяне на Вълчан войвода от леденишкия спахия Ахладоглу¹ дружината останала без водач. Тогава комитетите решили да проведат състезание по стрелба и най-добрият да

¹ Славейков П.Р. Съчинения, т. 3. С.1979 , стр.285

им стане войвода. Уточнили условията: "Който улучи пръстен от тридесет разкрача, той ще води дружината. Ако при първия опит никой не поразии целта, след кратка почивка започва втори опит. Ако и този път никой не улучи, на следващия ден изборът да се повтори".

Състезанието започнало. Синкавият дим от кремъклийките бавно се разпръсквал. Половината улучили буката, но нито един - халката. Последен се целил Радю. Пушката му изтрещяла като топ. Двамата проверители се провикнали: "Улучи, улучи!" Всички се спуснали да го поздравят и въодушевено започнали да го подхвърлят. След поздравите, съмнение се зародило сред комитите: "Радю къосе ли е, или жена?" След два дни по-голямата част от хайдутите поискали новоизбраният войвода да опровергае съмненията им, като се съблече гол. Спорът бил продължителен и лют.

Някои даже мислели да прибегнат до насилие. Седмица по-късно Радю бил вече Рада, а Пеню - Пенка. След мъжки съвет хайдутите се съгласили да бъдат водени от жена, чиито качества не отстъпват на Вълчановите. Рада дала съгласието си да стане водач на четата при следното условие: в памет на убития ѝ баща да вземе неговото име - Бойко. Новата предводителка измъкнала от силяха¹ си тежък пищов и го поставила на кръгъл камък. Пенка-хайдутка ѝ подала остра кама, а трети - сребърен кръст. Всички се заклели да изпълняват заповедите ѝ, освен двама, които веднага убила.

И повела Бойка войвода народните закрилници през поля и гори, по махали и села да покровителстват и подпомагат онеправданите.

Часовоят, сраснал се със скалата, която стърчала над дърветата забелязал, че към бивака вървял озъртащ се човек. Стражът подал уговорения сигнал. Войводата посрещнали изслушал човека. Селянинът разказал, че синът на бея, двадесетгодишен хъшлак, с тайфа въоръжени вагабонти разкъсали празничното хоро и се помъчили да отвлекат дъщеря му. Намесата на селските ергени осуетила кражбата. Станало сбиване и един момък бил ранен.

¹⁾ Силях - кожен пояс, в които се носят пищов, кама и др.

Турците се закарвали, че пак ще дойдат и че хубавата Яна щяла да краси само техния харем.

На следващия ден хайдутите изпратили на бея хабер: "Ако не преустановите зулумите, чифликът ви ще пламне!".

Нощта била звездна, тиха и топла. Земята спяла уморена. Следвана от другарите си, Бойка крачела бодро и безшумно към селото. Преди да тръгнат тя заповядала: "По време на прехода да не се пуши, да не се говори високо и да се движат близо един до друг". Спрели пред къщата на кмета. Двама прескочили оградата. Чорбаджията посрещнал неканените гости спокойно. Отворил сандъка и подал на войводата две кесии с жълтици. След това поръчал на ратая да им даде храна и кожа за цървули. Нощните посетители безшумно напуснали спящото село. На следващата сутрин дружината спокойно крачела из Поломието. След седмица раздали половината от полученото злато на бедни селяни.

Жителите на яташкото село нямали християнски храм. Решили да си построят, но като започнали да събират пари, се оказало, че са недостатъчни, затова отложили строежа.

Бойка научила за желанието на селяните. След съвещание, хайдутите решили да помогнат. Събраното злато пак не било достатъчно. Тогава решили да оберат хазната, която ношувала в Търновград на път за Истанбул. Изпратили човек в града да разбере кога ще премине конвойът и колко ще са пазачите. Завардили пътя в местността Усоето.

Вятърът появявал от време на време и клоните на дърветата тихо шептели. Тежко натоварените коне едвам вървели и пръхтели в ясната привечер. Изведнъж се чула заповед: "Огън!" Стрелбата стреснала гората, животните, но най-много придружителите. Докато се разпилее гъстия пушек, с ножове в ръце хайдутите наобиколили хората и конете. От стрелбата двама конници паднали, но останалите бързо се окопитили и започнала сеч. Настанала суматоха. Кръстосвали се ножове и ятагани. Викове и псувни цепели въздуха. Бойка разбрала, че нападението е неуспешно и дала сигнал за отстъпление. Преди да побягнат, един от падналите ездаци се преобърнал и изпразнил пищова си в нея. Тя се олюляла, присвила се и го ударила с ножа по главата.

Събрали се изтощени в горския дол. Измили и превързали раните си. Бойка станала, направила няколко крачки и паднала. Изтеклата кръв отнела силите ѝ. Другарите и направили носилка. След двудневен преход спрели до извора Урум бунар срещу пещерата Орлова чука.

Раната на Бойка войвода се подлютила. Не помагали нито билките, нито мехлемите, нито баенето. Настанили я в ниша на удобна и безопасна пещера, като предварително я пригостили за живеене. За нея се грижели Пенка-хайдутка и Станю от долното село. През студените зимни дни я пренасяли в селата. Три години верните другари полагали усилия да спасят живота ѝ, но напразно. Погребали я над извора, дето дерето прави обратна чупка, а не в християнските гробища. А пещерата, дала подслон на народната закрилица, народът нарекъл "Хайдутката".

През 1975 година се срещнах с дядо Санди от село Пепелина, деветдесет годишен старец от махала Тютюнката. Той каза: "Бях четиринадесетгодишен. Една вечер в нас дойдоха двама габровлии. Исаха на другия ден баща ми да ги заведе на чешмата "Урум Пунар". Рано сутринта впрегнахме кравите, сложихме изкопен инструмент в каруцата и тръгнахме за чешмата. След като стигнахме, гостите извадиха някаква карта и започнаха да измерват с крачки към първия завой на дерето. "Тука е!" - каза единият от тях и започнаха да копаят. Тати ме изпрати да паса кравите. Като огладнях, отидох при тях. Копачите почиваха, а до тях зееше дълбока яма. Върху рохкавата пръст бяха разхвърляни кости и три черепа. От прегънатата антерия се показваха камарка алтъни.

Това беше останало от Бойка войвода.

КОЙКА

В поречието на река Баниски Лом, сред гористи хълмове, се е гушило китното село Чилнов. В него, преди около шест поколения, израснала хубавицата Койка. Нейната хубост, стройното ѝ тяло, златистите ѝ коси, бялото и румено лице се усещали като пролетен полъх, наситен с омайващия мирис на горски билки. Някои сравнявали походката ѝ с тая на кошута, гласа ѝ - с песента на гугутка, а сините ѝ игриви очи - с бистротата на небето. Мълвата за хубостта и се понесла по поречието на Ломовете, чак до белия Дунав. Ергените християни търсели погледа ѝ по тлаки и по седенки, по сенокос и гроздобер. Мюсюлманите се заканвали - такава хубост не може да краси християнска къща, а само турски харем. Старите хора клатели глави и думали, че Койка няма да дочака старини.

Носели се слухове, че когато Койка се родила, ято врани цял ден се вили над селото. По-голямата сестра на хубавицата твърдяла, че видяла в мутвака¹ пред огнището сред полунощ три орисници, които шепнели съдбата на новороденото. Първата казала: " Да расне, да порасне, гиздава мома да стане, в друго село да се омъжи и да добие мъжка рожба. "Втората продумала: "Хубостта ѝ да се прочуе чак до Цариград!" А третата допълнила: "Мъжът ѝ да я погуби. " След всяка изречена орисия, те хвърляли в огъня прах, който горял буйно и осветявал цялата стая.

Мълвата като есенна мъгла запълзяла из поречието на Ломовете. Батинският ерген, който учил дотогава за свещеник в Троянския манастир, пратил сватовници, ако има такава мома да я искат за жена. Това, което говорели хората се оказало истина. Вдигнала се голяма сватба. Завел Мартин красивата Койка в село Батин. Година след сватбата му родила син, на когото дали царското име Асен. След раждането Койка станала още по-хубава. Това карало турците от селото и аскерът от близкия граничен пост да станат все по-несдържани. Попът със семейството си бил принуден да изостави новата си къща и да потърси спокой-

¹⁾ Мутвак (тур.) - гатварница

ствие сред роднини в село Сливо поле. След година, по същата причина се наложило да се преместят в село Пиргово.

* * *

Русчушкият първенец, приелият исляма арменец Манук бей, с мълчаливото съгласие на властта устроил жестока "шега" на отец Мартин. Поканил го да му гостува с цялото си семейство. Тридневното угощение било богато. Обещанията на бея следвали едно след друго. Дошло време да си ходят. Попът поискал да доведат жена му с детето, които още от първия час били въведени в харема. Гавазите на първенеца обаче го наругали: "Тая жена вече не е твоя, а на бея. Тя не иска да дойде с тебе." Сепнал се българинът, но било вече късно. Изхвърлили го на улицата, премазан от бой. Седмица чакал пред портата да зърне сина си и майка му, но усилията били напразни. Цяла година чукал по вратите на първенци, кадии, паши - търсел правда. Стигнал и до султана в Цариград. В душата му покълнало семето на гняв и отмъщение, които чакали сгоден случай. Отчаян, се принудил да напусне роден край и да потърси спасение в Еленския балкан.

След потушаването на селското въстание в Странджанския край и раняването на Индже войвода, който отишъл във Влашко, с част от другарите си Вълчан преминал в Стара планина. Той започнал отново хайдутство, за да събере пари, с които да откупи войска и да освободи България. Със завързани очи забели при войводата поп Мартин. Той разкрил мъката си и помолил Вълчан за помощ. Със своята тактичност и храброст скоро успял да спечели доверието на другарите си. Вълчан войвода се съгласил да отдели няколко четници, които да отидат с поп Мартин да отмъстят за поруганата му чест. Дълго бродила разраствалата се дружина из горите, клисурите и пещерите на Североизточна България, които още разказват легенди за хайдутите, които търсели сгоден момент за отмъщение. Накрая прибегнали до хитрост. Един от хайдутите успял да се глави коняр при бея. Койка дълго молила бея да я пусне да види родителите си на село. Най-последой склонил. Побратимът-коняр известил на поп Мартин деня на пътуването. Богато украсената каляска напуснала укрепения

град, придружавана от охрана. С Койка пътували първородния ѝ син Асен и детето ѝ от бея. Пътят, преминаващ през гористата местност Перестица, бил блокиран от хайдутите. Схватката била кратка и кървава.

Един от хайдутите отворил вратата на каретата. Това било покана пътниците да я напуснат. Наредени в полукръг, те чакали с широко отворени очи да видят пътуващите. През отворената врата бавно и страхливо слезли две богато облечени деца. По-голямото хванало братчето си за ръка, което било готово да заплаче. Спрели пред въоръжената човешка стена. Хайдутите гледали децата без злоба, чудели се защо майка им се бави да слезе от каретата. Само най-възрастният - войводата, който не се различавал по облекло и въоръжение от останалите едва се въздържал да не направи няколко крачки и да прегърне сина си. Възпирал го страхът, че след тяхната раздяла образът му е изтрит в детската глава. Детето било само на три години. "Ще ме приеме ли за баща, като му обясня кой съм" - се питал той. - Години наред се мъчих да го забравя, а с него и майка му, но не успях да пропъдя образите им от съзнанието си. Вечер, когато лягах върху горската шума, или върху твърдата земя в някоя пещера, увит в расото, мислено ги прегръщах и заспивах с тях. Сутрин, с целувки ги карах да отворят сънени очи. След страшната, позорна случка съм се стремил всеки ден с всяко действище да си върна отнето и да заживея мирен и щастлив живот. "

След децата като бяла гълъбица слязла майка им. Лявата ѝ ръка държала леко, прозрачно фередже, което я покривало до кръста. Под челото ѝ се очертавал тесен отвор, през който се виждали две свели поглед очи. С отмерени, горди крачки, като жена знаеща цената си и убедена, че може да се измъкне невредима от сложната ситуация, тя застанала зад децата. Леко повдигнала глава и с презрение погледнала по-силните. "Със злато ще ги нахраня" - си помислила.

Заместникът на войводата нарушил напрегнатата тишина:

- Круме, махни пердето!

Левент момък пристъпил и дръпнал силно покривалото. Жената се сепнала. Но хубостта ѝ блеснала с пълна сила. Цветът на

кожата ѝ се слял със слънчевите лъчи и отблясъка на златния наиз, който покривал част от бялата ѝ гръд. Уплашеното ѝ бяло, румено лице, на което трептели две сини маниста, се спрели върху човека, издал заповедта. Въръжените млади мъже, забравили прелестите на женската плът, се смаяли от видяното. Погледите им се плъзгали по летните дрехи, по очерталото се стройно тяло, сочни устни и бяла шия. Гледката възбуждала притъпената от времето страст.

Койка погрешно изтъкувала действията на въръжените мъже. Тя ги изгледала с подигравателно зловни очи, замахнала с ръка като при удар, разтворила пръсти и от дланта и полетели няколко жълти монети.

- Вземете, голтаци. След седмица мъжът ми ще ви избеси!
- извикала яростно тя.

Над любопитно благосклонните лица на хайдутите легнала сянката на обидата и подигравката. Те раздвижили тела и ръце, но не да събират разпилените жълтици, а за да хванат ножовете, готови с кръв да измият страшната обида.

- Ние не сме райзбойници, жадни за злато. Събраните пари раздаваме на бедните. Злато ни трябва да прогоним турците от нашите земи - отговорил заместник-войводата.

След това се обърнал към другарите си, които гледали кръвнишки омразната жена, готови да я съсекат, забравили възхищението си от нея.

- Какво наказание заслужава този, който е забравил дом и семейство, приел е друга вяра и ни заплашва с бесило?

- Най-тежкото! - извикали всички и стеснили кръга, готови да пролеят кръв.

Войводата, който досега само мълчал и въздишал, а цветът на лицето му се променил от напрежение извикал:

- Спрете, спрете!

- След като всички се обърнали към него, бавно продължил: Тази жена, доброволно приела чуждата вяра и потурчила сина ми, не заслужава такава чест да цапаме ръцете си с кръвта и. Предлагам с второто си дете да легне на дъното в близкото блато.

Чак сега Койка се вгледала в мъжа, изрекъл присъдата, в когото

познала бащата на първото си дете. Била смазана от своята постъпка, от алчност и убеждение, че със злато всичко може да се купи. Чак сега осъзнала, че цялата е изцапана с нещо кално, срамно, мръсно. Свила се над рожбите си и заплакала жално. Някои от хайдутите погледнали със съчувствие поп Мартин, но той бил достатъчно коравосърдечен, за да не отмени присъдата.

Определените да извършат екзекуцията се бавели. С треперещи ръце те смъкнали наниза жълтици и на негово място завързали тежък камък. В най-дълбокото място хвърлили майката с малкото дете, това на бея. Застоялата, жабунясала вода погълнала два живота.

След няколко дни синът на поп Мартин, Асен, бил прехвърлен във Влашко. Оттогава легендата за Койка се мълви от уста на уста, предава се от поколение на поколение. В народната памет падината живее с името Койкин гьол, местността и спирката преди преименуването ѝ - КОЙКАТА.

СВЕТА МАРИНА

Адил не разбра кой прекъсна съня му. Детето му, което спеше на рогазката до него, ли проплака, петелът ли изкукурига, или краба зовеше рожбата си? Отвори сънени очи, послуша се и погледна В тъмното по посока на малкото прозорче. Убеден, че е рано, протегна ръка и покри с чергата свилото се на кравай дете. Отпусна се, затвори клепачи, готов да продължи да спи. Но Видяното В съня и чутите думи бавно се избистриха. Отвори очи, сви чело и се впусна в размисъл: "защо три поредни нощи сънува дядо си, който отдавна беше починал, а не баща си? Видя го седнал на трикрако столче, наметнат с антерия до оджака, с лула В устата. Старият го повика, погали го по главата и му поръча: "Да изореш ливадата в местността Спановца над извора и да направиш дарение!" Унесен в тълкуване на съня, задряма и не чу последни петли. Събуди се чак когато светлината Влезе В стаята и скочи. Издои кравата, свари млякото, направи попара и събуди петгодишната си дъщеря. Детето недоволно въртеше глава, защото не можеше да различи предметите. Така се беше родило - с пелена пред очите, която скриваше размерите и багрите на света около него. Докато сърбаха с дървените лъжици попарата, Адил реши да отиде и да изпълни поръката на дядо си. Сложи В колата ралото, копралята, косата и влезе да вземе детето. Постла в колата черга и го постави върху нея. Не забрави парцалената му кукла. Малката се зарадва като разбра, че ще прекарат деня на ливадата до извора.

Адил впрегна кравите, залости портата, качи се на колата и подкара животните. Те тръгнаха неохотно. Колата изскъца и се понесе плачливо по утъпкания път, по който всяко минало колело тъпчеше старата диря и оставяше нова, своя. Той се загледа В коловоза, в равномерното крачене на кравите, В отпечатъците на копитата им и сравни своя мизерен живот с този на добичетата. Началото бе сватбата. Изборът и Волята на баща му се наложиха. След това раждането на детето и смъртта на жена му. Загубата на родителите. Всичко тоВа беше оставило следи в душата му - една по-бледа, друга - по-трайна. Понякога, смирено

кланящ се на своя Бог в общия селски храм, изявяваше желание да го посети, да се оплаче от съдбата си и да помоли да промени посоката на живота му. Страхът от жестокостта му и от това дали ще бъде правилно разбран охлаждаше желанията му.

Кравите спряха в ливадата до извора, бликащ на това място от незапомнени времена. Селяните разказваха, че преди време около него е имало постройките, но кога точно - не знаеха. Останки от сгради се намираха и сега, разхвърляни из гората, в ливадите или заровени в земята.

Адил слезе, освободи животните от хомота и те лакомо започнаха да пасат. Пригответи ралото, поръча на детето да не слиза от колата, затегли отново кравите и тръгна към края на ливадата. Заби ралото в целината, животните огънаха тела, забавиха вървежа и браздите се занареждаха една след друга, лъщящи на слънцето. По някое време ралникът обърна от пръстта парче потъмняла от времето дъска с някакви неясни знаци по нея.

Детето играеше в колата. То беше добрата майка, която обличаше, хранеше и приспиваше детето-кукла. Но интересът към тази игра скоро се изпари. Ослуша се. Тишината се нарушаваше само от редките подвиквания на баща и, от птичия хор и от тънката водна струя, която тръгваше от извора надолу към селото. "Но защо изборът ме вика?" - се питаше то. "Ела, ела и се измий!" - шепнеше бягащата вода. Момиченцето извъртя глава по посока на шума, издаван от баща му, за да го помоли да дойде и да му помогне да слезе от колата, но то й заглъхна, изгуби се. "Сама ще сляза" - реши детето. Бавно и продължително опипва канатите, опашката на колата и най-сетне се свлече на зелената трева. Направи няколко крачки, клекна и започна да пълзи. Стигна до извора, потопи ръце до лактите във водата, сви пръстенца като лъжички, загреба от хладката вода и си изми очите и лицето. Но не се ободри. Приседна до извора и неволно се отпусна. Нежният шепот на водата притисна клепачите ѝ и тя кротко и сладко заспа. В съня си детето видя как от вира излиза стройна девойка с дълги златни коси, топли сини очи и прозрачно наметало. Тя се надвеси над нея, погали я по лицето, като тихо, загрижено прошепна: "Ще виждаш вече!" Детето почувства дъха ѝ, сякаш нещо

я близна по лицето и то отвори малките си кафяви очички. Седна и чак тогава видя русалката, която изскочи от вира и се отдалечава, но вече като животно. Завъртя глава наляво, надясно и спря поглед върху колата, а после - върху гората. Изненадата му беше голяма от цвета и размера на някои предмети и дървета.

Преди да стане, то погледна пред себе си. Върху къса, ръбеста клечка с малките си тънки крачета крачеше красиво животинче, скрило тялото си под червена паничка с черни точки. То за първи път виждаше такава буболечка и не знаеше как се казва. Изведнъж му се прииска да я хване, да я сложи на дланта си, да я погали и да станат приятелки. Протегна ръчица, но калинката стигна края на клечката, раздели на две равни части паничката, разпери крилца и полетя. Момиченцето за първи път виждаше хвърчащо животно и проследи с поглед полета му. Стана ѝ тъжно и болно от това, че красивата буболечка не пожела да станат приятелки. Надигна се плахо, огледа се, видя баща си, който бе спрял да оре и разглеждаше нещо. Едно по-голямо хвъркато, размахвайки бавно красивите си шарени крила, прелетя пред нея и се скри в близкия храст. "И то сигурно няма да иска да станем другарчета и да играем заедно" - помисли с тъга детето.

- Татко, татко - извика то и побягна към него.

Адил чу вик на дете и го потърси с очи. Не очакваше да е дъщеря му, затова се огледа за други хора. Повторният радостен глас го стресна. Той видя дъщеря си и се провикна:

- Спри, не идвай. Ще се спънеш и ще паднеш - и побягна към нея.

- Татко, аз виждам, виждам! - викаше радостно тя.

Бащата наближи края на оранта, клекна, пусна надраното парче дърво и пое в обятията си бягащото дете, което обви врата му с малките си нежни ръчички. Изправи се и обсипа с целувки едничката си радост. С нетърпение погледна малките ѝ кафяви очи и радостната мисъл да види промяната и да се убеди в детските думи: "Аз виждам!" Те бяха същите, но като че ли по-блестящи, по-мили, търсещи. "Сама дойде до тук!" - с почуда си каза той, без да се усъмни дали детето казва истината. Обърна се да види кравите, които беше оставил на другия край на ливадата, там,

където изора дървения предмет. Кротките животни спокойно стояха и преживяха.

- Нали знаеш, аз ора ливадата. Хайде кажи сега с колко крави - с тих, треперещ глас попита бащата. То изви глава към животните и сви трите си пръстенца на едната ръка.

- А коя е в браздата? - попита бързо той, горящ от вътрешен огън.

- По-светлата е към нас, а по-тъмната - към дърветата - каза спокойно детето, незнаещо че издържа и последния проверовъчен изпит.

Тънки, бистри поточета се спуснаха по лицето му. Краката му омекнаха и той седна в оранта. Потурите му отнеха част от орната влага, но той не почувства мокрота. Гърдите му като ковашки мех се свиваха и разпущаха, а тялото му се тресеше като при болест. Железните ръце бавно разхлабиха обръча около малкото нежно телце на детето. То протегна ръка и започна да бърше с пръстенца бистрите сълзи от лицето на баща си, готово и то да заплаче. После се изви, взе от земята парчето дъска, погледна неясния образ и я допря до тънките си устни.

Вървежът на кравите към селото беше по-добър. Новината, че дъщерята на Адил прогледнала, след като измила лицето и очите си на извора в местността Спановца, до вечерта обходи селото и тръгна към съседните села. Хората слушаха за станалото чудо, гледаха очите на детето, цъкаха с език и викаха: "Божа работа е!" Цяла седмица портата на двора беше отворена за любопитни и търсещи лек, много от които тръгваха за извора.

За изораното парче дъска Адил се сети след време. Почисти я с мокра кърпа и я занесе на ходжата. Гледаха я двамата, прехвърляха я от ръка на ръка, чудеха се на неразбираемите букви, знаци и неясния образ. Накрая решиха да я дадат на християнския духовен пастир.

След седмици свещеникът изнесе беседа в храма за мъченицата Марина, живяла през трети век в град Антиохия в Мала Азия. Била изключително красива и умна. Управителят на града - Олимврий - ѝ предложил да се откаже от християнската вяра и да се омъжи за него. Тя отказала. Последвали мъчения, на които

издържала и не разколебала вярата си към Бога и неговия син. Била обезглавена на 17 юли.

На третата година след чудото вярващи селяни изградили християнски параклис в ливадата на Адил.

ХЪЛМЪТ НА ВЛЮБЕНИТЕ

Поземлената реформа ме принуди да посетя село Острица, откъдето беше родът на майка ми. Като започнахме да делим нивите, ливадите, градините, свако спомена, че гората зад Хълма на влюбените е опожарена. След споразумението го помолих да разкаже какво събитие е дало името на височината. Той се съгласи и започна така:

- Събитието, което ще ви разкажа, се случи много, много отдавна. Годината не се знае. Помни се, че беше напориста, влажна пролет. Обширните гори, поляни и ниви бяха залети от пъстроцветна растителност. Хората се молеха и вярваха, че годината ще бъде берекетлия. Освен грижи за насъщния имаше и хубави неща. Те идваха от къщите и големите дворове и градини, многото цветя и плодни дървета, с големите пространства за игра на децата. По пасбищата пълзяха стада от едър и дребен добитък, а пастирите с кавалите си се надпяваха с птиците. По жътва, вършитба и гроздобер просторът беше тесен за мелодичните гласове на моми и ергени, на млади и стари. Вечер, на седенки, беленки, или чукане слънчогледови пити гъдулари, гайдари и пеВци свиреха и пееха за вярност, другарство и вехти войводи. КакВи хора се виеха по дворове и мегдани! - каза свако с носталгия по изминалото време и млъкна. Поиска чаша вода, накваси гърлото си и продължи:

- Най-много земя и добитък имаха Хасан ага и Добри чорбаджи. Години наред двете семейства живееха мирно, но не тихо. Тайно си завиждаха, но не със зверска злоба, която пали плевни, къщи и мори добитък. Дебнеха се и Всеки искаше пръв да произведе разсад, да получи най-много зърно, да има най-много добитък. Семействата се уважаваха, въпреки че се молеха в различни храмове. Много пъти сядяха на една маса. Жените се търсеха и си услужваха, разменяха рецепти за ястия, туршии, мармалади. Децата от двете семейства по цял ден играеха заедно или се къпеха тайно в реката. Те даваха тон и в селото нямаше младежки лудории и големи зулуми. Колкото земята и стадата им се увеличаваха, толкова те ставаха все по-самостоятелни, по-горди, по-властни.

Къщите им бяха на два ката, с големи дворове, с много стопански постройки, градини, които се допираха и стигаха до реката.

Селяните гледаха на двамата първенци с уважение, поздравяваха ги отдалече, даваха им стол, когато влизаха в кръчмата, правеха им път при посещения на тържества и празници. Думите им тежаха като воденични камъни. В тях се вслушваше цялото село, даже и властта. Всичко, каквото притежаваха - ниви, гори, добитък - се беше удвоило, после утроило с упорит труд. При тях добивите на зърно бяха с няколко крини повече от другите, смъртността при животните - по-малка.

Йълдъз, най-малката рожба на Хасан ага, беше галеното дете на голямото богато семейство. Майка ѝ трепереше като орлица над единствената си дъщеря, понеже често се оплакваше, че я боли ту глава, ту стомах, че не и се яде. Не я пускаше да отиде на нива, не я караше да помага в домакинската работа, даже не знаеше да плете. Правеше забележки на синовете и на снахите си, когато я караха да донесе от чешмата стомна прясна вода. Съседките често поучаваха майката, като ѝ думаха: "Лошо правиш. Детето мина десет лета, научи я поне да готви." Майката се усмихваше и отговаряше: - Слабичка, болничка е, има време. - Така крехката млада фиданка растеше на воля, свободна от задължения и по цял ден играеше с децата от махалата и най-много със съседа Христо. Към края на десетото си лято момичето започна да се променя. Лицето ѝ се удължи, очите и станаха по-големи, по-неспокойни, а косата, сякаш по-черна. Тялото и, особено бедрата и гърдите започнаха да набъбват, да наедряват. Дрехите ѝ бързо умаляваха и се налагаше всяка пролет да шият нови. Шамията криеше лицето ѝ, а дрехите - снагата, но походката, движенията ставаха все по-гъвкави, силни, по-привлекателни. Тя забрави думите: "Не съм гладна", "Боли ме глава". Всичко, каквото хапнеше, се превръщаше в плът и хубост. Започна да се интересува от домакинство, да помага при къпането на братовите си деца, наблюдаваше с интерес кърменето на бебетата. Питаше младите майки за някои свои и техни телесни изменения.

Майка ѝ постоянно ѝ напомняше, че е задължително всяка мохамеданка да носи шамия, особено когато излиза на улицата,

като ходи го чешмата, или го някоя дружка. Жените от рода все по-често започнаха да й говорят за семейните си отношения и че след като прехвърли петнадесетото лято Коранът разрешава да се омъжи. Забраняваха й всякакъв контакт с момчета. Учеха я, че жената трябва да е загадка за мъжа, докато не получи бащината и на ходжата благословия.

Тя слушаше поученията на жените и вътрешно се усмихваше, понеже разрешаваше на Христо да й смъква шамията, да я целува и да я гали по тялото. Снагата й незабелязано трепваше от удоволствие, когато си спомняше за съседа, за прекараните щастливи мигове с него и за предстоящата среща. Хората нямат представа на какво са способни влюбените. За да не събудят подозрение, двамата измислиха сигнали, които им помагаша да се видят и да разменят по някоя дума. Когато Христо блее като агне - отива на къшлата, при кукуригане - бере плодове в градината, при свирене с уста, или с листо - отива на реката. Ако вечер, преди да падне мрак, отнякъде се обади бухал - среща на междата под ореха. Дружбата на двамата млади не секна, срещите се разредиха, но станаха по-сладки, по-желани.

Свако изведнъж млъкна и се загледа някъде между нас, както пастирът гледа широкото поле между редки круши. Сред настъпилата тишина сякаш се чуваше шума на изминалите десетилетия, които бяха оставили дълбоки бразди по лицето и следи в душата му. Започна отново да разказва, само че по-бавно:

- Чорбаджи Добри реши да ожени най-малкия си син. Момите от селото не му харесваха, а и синът му не подсказваше, че някоя му е на сърце. Неделен ден и в празник, когато на мегдана писне гайда, застърже гъдулка, задумка тъпан, той все си намираше работа в градината или отиваше на Лома риба и раци да лови. Бащата се чудеше и питаше защо страни от младежите и девойките. Наблюдаваше го, проверяваше работата му, от която беше доволен, но се тревожеше, че характерът му ще отдалечи сватбата. Виждаше го като ходи по улицата да свири с уста, с листо, да блее като агне, да кукурига като петел. "Още е с детския си акъл" - си думаше той и все повече си внушаваше, че след като му намери невяста ще се промени и ще стане мъж. Обиколки

първо близките села, разговаря с приятели, които му посочваха лични моми, но той все не ги одобряваше. Едната имала малко чеиз, друга била без зестра, а трета - мудна в работата. Губи се два дни и накрая се прибра недоволен.

Изминаха две седмици. Една вечер, след храна, когато другите членове на семейството се оттеглиха за сън, бащата спря поглед върху Христо, който преди залез слънце се беше върнал от къшалата. Видя му се, че има промяна в него, че е закоравял, възмъжал. В погледа му прочете някаква радост, мечта, като човек, който е видял близък, обичан човек, от когото е получил уверение, подкрепа в някаква обща работа. "Ще му кажа, нека да знае" - си каза той и с тих, но властен глас се обърна към сина си:

- Утре с кръстника тръгваме да ти търсим жена. На твоите години станах баща. Ти какво чакаш?

Христо побледня, засмените му очи се свиха, тялото му се огъна, като че ли го затисна лавина, помъчи се да каже нещо, но от устата му излезе само мучене, неясни, объркани звуци, от които можеше да се разбере само едно:

- Ама, тате...

- Какво, ама, тате? - каза сопнато, с повишен тон бащата и продължи:

- Канара мъж, мечка може да завали, а бяга от момите!

- Тате чакай, не бързай - твърдо каза синът, съвзел се от тежките бащини думи. Той познаваше баща си, щом намисли и реши да върши някаква работа, никой не може да го отклони от начертания план. Затова стана, но преди да излезе чу думите:

- Мен работна ръка ми трябва.

Този път им провървя. Във второто посетено село бащата и кръстника откриха хубава, работна и заможна мома. След като чуа добри думи за нея и за родителите ѝ, чорбаджията реши веднага да изпрати сватовници. Домакинът, на когото гостуваха, се съгласи да участва в сгледата. Двамата зрели мъже, знаещи изискванията на бащата, спокойно почукаха на чуждата порта, а Добри чорбаджи остана да ги чака в дома на приятеля си. Той беше неспокоен, при все че взе чутото за чиста монета.но си спомни бащините думи: "Хорските приказки са дървесна пепел,

пог която често лежат живи въглени. "

Кръстникът им беше тих, скромнен човек, но малко дяволит, с голям и богат житейски опит. Набитото му око безпогрешно познаваше коя коза ще близни, дава ли много и хубаво мляко, на които качества разчиташе кумеца.

Гостът не се застоя в стаята. Възглавницата му убиваше, върху тялото му връхлитаха горещи вълни, а и разговорът с домакинята не потече. Мислите му бяха в другата къща. Излезе на двора и започна да преглежда каруцата.

Пред портата се чу кашлица и сватовниците влязоха в двора. Чорбаджията спря и погледна сериозните им лица с питащи очи. Те го наблюдаваха как гори от любопитство, минута-две, без да продумат, после повдигнаха вежди и с усмивка казаха: "Готово!" Той се обиди, устата му трепна, понеже не разбра смисъла на думата и с малко повишен тон бързо попита:

- Кое е готово?

Домакинът го хвана под ръка и тримата влязоха в собата. Седнаха на миндера и чак тогава започна разговора. Завършиха с думите: - След седмица се стягай да посрещнеш сватове! - Чак след тия думи бащата отпусна снага и дълбоко и радостно въздъхна.

След седмица голямата порта се отвори и в двора на Добри чорбаджи влезе изписана пееща каруца, пълна с хора, теглена от два охранени коня с пискули на челата. Нагиздени, весели, гостите слязоха, посрещнати от цялото семейство. Изкачиха се на втория кат и влязоха в гостната. Насядаха на възглавници и трикраки столчета. Гостите се оглеждаха и се радваха, че ще се сродят с богати хора. Разговорът се плъзна за времето, за полската работа и за добитъка. Домакинните отрупаха приближените синии с манджи и вино, а гостите подадоха ракия. Преди да докоснат домашното ястие и разлятото вино, някой попита:

- Къде е момъка? Нека дойде да го видим.

Домакинните се сепнаха от казаните думи и започнаха да се питат с очи къде е Христо. Преди да отворят портата, те го видяха да ходи по двора, край мутвака, но оттогава никой не беше го виждал. Братята му започнаха да го търсят. Питаха де-

цата, жените, всички повдигаха отрицателно рамене с учудени лица. Надникнаха в плевнята, в дама, претърсиха градината. Изпратиха конник до къшлата - беше се стопил, като късен пролетен сняг.

Гостите оставиха разсипаната манджа, разлятото вино, качиха се на каруцата и огорчени си отидоха. Стопанинът обикаляше двора, стаите, караше се на всички, размахваше, въртеше бастун и люто се заканваше на сина си. Той се задушаваше от ярост, защото виждаше, че неговият и на кръстника му труд, старание, средства вятърът ги издухва, разпилява, а си ценеше времето и трепереше над всеки грош, въпреки че не беше скъперник. От силното вълнение лицето му се беше сгърчило, беше променило цвета си, беше станал човек с друг образ.

След три дни бащата го откри на къшлата. Посегна да го удари за причинения срам, но младостта и любовната клетва се опълчиха. Те хванаха вдигнатата ръка и я принудиха да пусне бастуна.

- Не по този начин, тате! - каза синът, който защищаваше достойно любовта си.

Чорбаджи Добри се вкамени. Той не знаеше какво да прави, някой му беше вързал краката и ръцете. Порозовялото му лице изпитваше такава болка, каквато не беше изпитвал никога досега. Но бързо се овладя и с трепереци устни и свити вежди изгледа сина си отдолу догоре. Погледите им се срещнаха и той чак сега разбра, че петелът, който понякога кукуригаше на двора, иска сам да си избере ярка. Въздъхна дълбоко като човек, губещ власт над жребец; сърцето му се затопли и той тръгна към пейката. Седна, извади пунгията, натъпка лулата си с тютюн и зачатка с чакмака. Изпусна няколко кълба дим, погледна ги и ги сравни с родителското сърце, което разпилява, строшава причинената от рожбите им мъка. След това погледна сина си, който стоеше на същото място, забил поглед в гората. Погледът му беше смутен, като на човек, осъзнаващ че е извършил нещо, което можеше да прерасне в голяма кавга; нещо което ще се помни дни наред, ще тежи цял живот. Той се усмихна и мек, загрижен глас каза:

- Ела, ела тука.

Христо отпусна юмруци, изви се, хвърли поглед върху баща си и пейката, поколеба се и се приближи с бавни крачки. Седна на другия край, като обиден, че не го признават за мъж и сведе виновно глава.

- Кажы сега, защо избяга от село? - запита бащата с тих, предразполагащ за откровен разговор глас и погледна сина си с тежък, замислен поглед, сякаш искаше веднага да разбере какъв ще е отговорът.

Христо се смути. Обърка се и измънка нещо, но нищо не се разбра. Повдигна глава, погледна небето, откъдето очакваше да получи просветление, кураж и смелост да разкрие своята тайна. После погледна крака си, който нервно ровеше пръстта и каза с половин уста: - Ние с Йълдъз се обичаме.

- Дъщерята на Хасан ага ли? - попита бързо бащата.

- Да. - отговори синът с малко по-твърд глас.

Добри чорбаджи се наклони напред, като човек, търсец опора, със свито от яд лице, подпря лакти на масата, хвана с две ръце главата си и потъна в тежко мълчание. Той не очакваше такъв отговор. Кръвта нахлу в главата му и тя зашумя като водопад. По някое време хаотичните мисли се успокоиха и той започна да се самообвинява: "Аз съм виновен! - думаше си той. - Мислех че е още зелена тиква, а то..." Повдигна изведнъж глава, погледна сина си с укор и яд и извика:

-- Като си решил да се жениш, нашите моми свършиха ли, че ще вземеш мохамеданка?

- Какво като е от другата вяра. Важното е, че ме обича. - каза Христо, като изчака яростта на баща му да спадне, но като даскал, който иска думите му да се помнят.

- Баща й знае ли за намеренията ви? - попита той с още ядосан тон.

_?

- Къде ще живеете?

_?

Добри рязко стана и с бърза крачка тръгна към каруцата. Без да се обърне се качи на капрата. Камшикът нервно изплющя по гърбовете на конете и шум от колела и конски копита огласи

дола.

Родителите на Христо дни наред се чудеха как да отклонят мислите и желанията му в друга посока. Умуваха къде ще ги венчаят - в църква, или в джамия, кръстниците четворица ли да бъдат, кои празници ще празнуват, децата им какви имена ще носят и много други трудни въпроси

При остър разговор между баща и син, Христо накрая каза:

- Аз се клех пред нея и пред иконата на Света Дева Мария с младенеца, в моя и вашия живот, че за нея ще се ожена.

След това признание, което беше най-голямата му тайна, той въздъхна дълбоко и надеждата му се върна. Не се съмняваше в Йълдъз, понеже и тя се беше клела, че няма да стане клетвонарушителка, въпреки че храмът беше християнски. Неведнъж си повтаряха, че Бог е един, само че под различни имена и жестоко ще накаже нарушителя на клетвата.

Преди този разговор бащата ръмжеше, не отговаряше на запитвания, караше се на синовете и жените, най-много на ратаите. Не жалеше и децата. Караше се за незначителни неща, които по-рано не му правеха впечатление.

След тази новина бурята в семейството утихна и бащата започна да мисли как най-безболезнено да разреши този сложен въпрос. Съветва се с роднини и приятели, със свещеника. Стигна до владиката в града. "Да изпратя по християнския обичай сватове не става. Агата ще се обиди, че не зачитам вярата му." - си думаше чорбаджията. Наканиха се с кръстника си на другия ден да отидат за съвет при техния духовен водач, но на сутринта чорбаджи Добри не се почувства добре. Тресе го цяла седмица.

След като сватлъкът с другоселците се развали, из селото плъзна слух, че Христо люби Йълдъз и иска да се ожени за нея. За тайните им срещи, за които се досещаха единици, а знаеха само двама, сега разказваха почти всички, като всичко се беше уголемило, разширило, добило невероятни размери. Народът, зажаднял за новини, обичаше да разказва, да коментира и да слуша такива, даже невероятни неща. Разказваха я селяни, пътници, безделници, млади и стари. По няколко пъти на ден я слушаха същите хора по улиците, пътищата, домовете, или в кръчмите. Откъде дойде

тази мълва, никой не знаеше. Но тя се носеше и разказваше от човек на човек. Някой я беше казал, но кой, никой не знаеше, име не се споменаваше.

Така, в изчакване, дните растяха и ставаха все по-дълги. Кошарите се изпълниха с шарени агнета. За радост или за беда в стадото на Добри чорбаджи се роди агне, бяло като сняг, с черна точка на челото, но с пет крака. Новината бързо обходи селото, даже прескочи и в съседните села. Селяните го вземаха за добър знак и повярваха че поличбата ще препълни хамбарите, стадата ще се увеличат, сърдитите - ще се сдобрят. Само баба Деша клатеше глава и фъфлеше с беззъбата си уста: - До жътва в селото ще се случи нещо, което ще разплаче майки. Съседите и близките я слушаха, не одобряваха това, което казваше, не искаха да повярват, понеже скръбта свива тялото, ограничава мечтите, гаси огъня в очите.

Хасан ага чу за знамението, говори със съседни-мюсюлмани, с ходжата и накрая реши и той да види играта на природата. Облече нови дрехи, взе бастуна, броеницата и похлопа на съседската порта. Кучетата лавнаха и отвътре се обади някой. Резето тъпо изохка и вратата се отвори. Показа се гологлав, с мръсни ръце ратай.

- Тука ли е Добри чорбаджи? - попита остро агата.
- В къщи е, ефенди.
- Извести го, че съм дошъл да видя агнето.

Стопанинът чу ударите по портата, лаенето на псетата и тръгна да види кой идва. Като видя съседа, го обзе радост. Усмивка озари лицето му, очите му светнаха и той с мек глас каза:

- Бююр¹ ага. С какво мога да помогна? - и направи лек поклон.
- Не ми е нужна твоята помощ - каза гордо с твърд глас гостът и замълча, като човек, досетил се че със съседа има да разрешава много важен въпрос и продължи меко:
 - Дойдох да видя агнето.

Малко обиден, домакинът хвана под ръка съседа си и го въведе в кошарата. Гостът обиколи няколко пъти майката и агнето, наведе се, помилва петия крак, поклати няколко пъти глава, цъкна

¹⁾ Бююр (тур.) - Заповядай

с език и каза:

- Дано да е за добро - и погледна домакина с питащи очи: "Ти как мислиш?"

Размениха в кошарата още няколко думи, влязоха В двора и до портата домакинът учтиво каза:

- Да вярваме, че знаменieto ще тласне нашите отношения 8 нова посока.

Погледите им се срещнаха и усмивка огря лицата им, като хора, които мислят едно и също.

- Да вярваме - каза гостът и повдигна бавно, неохотно ръка да отбори портата с мисъл, че не си е свършил работата, но гласът на домакина го спря:

- Чакай! Ела да почерпя.

Агата с достойнство смъкна ръката си и без колебание прие поканата.

- Може - каза той и доволство озари лицето, а очите му заиграха.

Двамата се насочиха към къщата. На прага ги посрещна стопанката и едно: - Йош гялдин¹ - накара госта да помисли, че са очаквали това посещение.

Влязоха в голямата и светла соба, постлана с нови черги. Седнаха на шарени възглавници в средата около кръгла синия. Старата излезе и след малко влезе една от снахите с табла в ръка, на която имаше две чаши с кафе, а други две - със студена Вода. Тя поздрави, погледна с любопитство госта, Внимателно освободи таблата и излезе на пръсти.

- Буюр, Хасан ага - обърна се домакинът към госта с тих поглед. Взе чашата с димящата тъмна течност и отпи със звучно сърбане.

- Тешекюр² - отбърна със задоволство агата и също отпи.

Замълчаха. Тишината ги притисна, но раздвижи мислите им. Домакинът пръв наруши тягостното мълчание с въпроса:

- Леко ли презимуваха стадата, комшу? - и спря погледа си върху него.

- Зимата, знаеш, беше тежка. С много сняг и голям студ. Но

¹) Йош гялдин! (тур.) - Добре дошъл!

²) Тешекюр (тур.) - Благодаря

благодарим на Аллах, че дочакахме топлите дни здрави и с пълни кошари с агнета и ярета - каза гостът и усмивка лъсна на лицето му.

- От моите шилета само осем се обагнаха. Как е при теб?

- Също както и при тебе. - отговори лаконично агата, като че мислите му бяха заети с други, по-важни въпроси.

- Млякото тази година на коя мандра ще даваш? На Юмера ли, или ще го караш в Каран Върбовка при чолак Съби?

- Чолак Съби прави хубаво сирене, но в кашкавала е слаб. Още не съм решил.

В това време същата снаха донесе тава с баница, полята обилно с яйце, което се белееше и криеше част от зачервените листи. Домакинът я разреза на парчета и каза:

- Баницата е вкусна, когато е топла. - Взе с ръка парче и сладко го захапа. В стаята се чуваше само тихото мляскане. След като си избърсаха ръцете, агата наруши тишината:

- Машалла!¹ Такава вкусна баница не съм ял скоро.

Чорбаджията чу похвалата, но не отговори. Мислите му бяха тръгнали в друга посока. Той повдигна глава, сви вежди и бавно, като че се страхуваше да не сгреша, попита:

- Как са младите, слушат ли?

- Идва време да уважаваме словата и делата им.

- Говориш, като че ти създават главоболия.

- Дъщерята е болнава, та за нея мислим.

- Да не е урочасана от някой момък? Велико чувство е да действаш, да строиш, да създаваш със собствените си ръце и ум и да гледаш как сътвореното расте, множи се. Ще ми бъде приятно, ако създаденото от мен и моето семейство наследниците разширят. Да обогатят започнатото с новостите на времето. И ако приживе чуя оценка от тях, че съм живял достойно, тогава, когато тялото и мисълта ми са отстъпили на младото, по-жизнено наследство и заживея със спомените си, ще се къпя в аромата на признателността и щастието, че съм оценен - каза гостът и накваси засъхналите си устни.

Домакинът с внимание изслуша мъдрите слова, остана дово-

¹) Машалла (тур.) - Браво.

лен, обърна се към него и го попита:

- Нашите деца В състояние ли са да създадат или да възприемат новостите, сътворени от по-мъдрите, или имат подражателски, не виждащ прогреса ум? Притежават ли куража да застанат начело и да понесат белезите на новото или ще останат в стадното развитие, което не върви, а пълзи по своя път? - Спря, пое дъх, погледна госта и с корава решителност продължи:

- Нашите изтърсаци пораснаха и искат да свият гнездо. Аз не съм против, но не мога да си обясня как членовете на семейство с различни религиозни убеждения и възпитание могат да съжителстват. Обичта им ще бъде ли достатъчна да преодолее различията? - каза чорбаджията и избърса потното си чело.

Хасан ага слушаше с наведена глава словата и от време на време поглеждаше домакина със злостна усмивка. Мисълта, че дъщеря му ще краси християнски дом го сгърчи, задуши и се сви от мъка, която той се мъчеше да не показва. Гневът му още не беше затихнал. Той погледна със свито сърце домакина и като че ли някак весело, тържествено, но с нотка на злост, заяви:

- Ще дам дъщеря си на този жених, който я изнесе на върха на онзи баир - и го посочи през прозореца.

Добри чорбаджи се сепна от предложението на агата, но остана привидно спокоен, макар да чувстваше как кръвта нахлува в главата му. Лицето му се затопли, зачерви, а възглавницата започна да го боцка. По снагата му минаха тръпки на негодувание, но той овладя гнева си. Облада го някакво силно, почти злобно вълнение, понеже разбра, че съседът не е склонен да даде дъщеря си в християнски дом, затова предлага трудно, едва ли не неосъществимо условие.

Хасан ага стана бавно, взе бастуна, който го чакаше до входната врата и доволен, с тежки стъпки тръгна към портата. Кучетата заръмжаха, но домакинът ги сгълча и те подбиха опашки. Вървежът му по улицата беше с къса, но лека, весела крачка. Като разбра, че дъщеря му е виновна съседът да върне сватовете, гостът се сепна. Не знаеше какво да прави. Започна да сънува лоши сънища. Безизходицата, която дни наред го смущаваше, притискахе, мачкахе, ги остави в съседа. Ходжата му предложи и го

убеди, че този вариант е най-добрия, чрез който с достойнство ще излезе от мълвата.

" - Момъкът няма да приеме, а ако се реши, няма да успее, понеже хълмът е висок и стръмен" - разсъждаваше духовния водач пред агата. Накрая на разговора ходжата тихо, като че на себе си, каза:

- Съдбата човешка е в ръцете на Аллах - и вдигна очи към небето.

Чорбаджи Добри се върна в стаята и седна на същото място. Погледна през прозореца на изток и видя голия, стръмен, висок хълм. Спомни си че като юноша с другари беше се качвал на най-високото. Докато го разглеждаше, вратата скръцна, стопанката надникна и влезе в стаята. Тя спря пред мъжа си, погледна го, после отправи поглед към прозореца. Не Видя нищо непознато, седна до него, побутна го и възмутено попита:

- Какво гледаш като омагьосан?

- Хълма. - отговори той.

- Подиграваш ли ми се? - каза с обидна нотка в гласа си тя.

- Съседът каза, че ще даде дъщеря си на този жених, който я изнесе на върха.

- Ах, загина ми чедото! - завайка се майката и очите ѝ овлажняха.

- Чакай. Не плачи. Да чуем мнението на Христо. - и прегърна съпругата си.

Добри чорбаджи не изпрати хабер Христо да си дойде от къшалата. Искаше с майка му добре да обмислят как и какво да го посъветват, понеже мислеха че предложението на съседа е невъзможно. В края на седмицата, по икиндия синът им слезе от коня и влезе в двора. Върза животното в дама, даде му сено, взе празните торби и тръгна към къщата. Майка му го посрещна на прага със сдържана, кротка усмивка. Погледна го с изморени очи, кимна на поздрава, взе празните торби и двамата влязоха в мутвака. Синът започна да разказва как с ратая и кучетата спасили стадото от глутница вълци, след като го изкарали на паша в совата. Майката слушаше с внимание, без да го прекъсва, като понякога поглеждаше с топъл поглед и кимаше одобрително с глава.

Христо постави синията в средата на мутвака и две възглавници. Той не ги признаваше за удобни, затова сядаше по турски на рогозката. Старият, който току-що се беше върнал от нивата, измъкна от пояса си нож. Прегърна самуна с още влажните си ръце и започна да реже големи филии. Крайчето сложи пред сина си, погледна го с уморен, но закачлив поглед и каза;

- С внук да ме зарадваш - и намигна на жена си. После пръв отчупи залък и бръкна с дървената лъжица в паницата.

Храненето премина тихо, спокойно. Само майката понякога въздишаше тежко. Накрая попита:

- Искате ли кисело мляко?

Отсипа от делвата в пръстени купички гъсто мляко и ги сложи пред тях. Преди години пътешественик-чужденец, който преспа у тях, го беше посъветвал: "Никога не започвай сериозен разговор преди и по време на хранене!"

Бащата преглътна последния залък, пи вода от стомната, след което спря поглед върху Христо. Опънатото му, опърлено от априлското слънце лице беше придобило цвета на бакъра, от което лъхаше свежест, енергия, воля. После погледна жена си, почеса се по брадата, дръпна възглавницата и започна да говори тихо:

- Преди два дни съседът - бащата на Йълдъз идва да види агнето.

Бащата спря за секунда, погледна сина си, който трепна при споменаването името на любимата му, с която преди вечеря се бяха видели в градината и продължи:

- Поканих го на кафе. Разговаряхме за времето, за добитъка, какъв ще бъде добивът от есенниците.

После замълча. Лицето му трепна, веждите му се свиха, погледът му стана по-решителен, но колебанието му идваше не от това да каже или не за предложението на съседа, а как да го каже, за да го накара да се откаже от неизпълнимото предложение и като не намери най-правилните думи, бързо каза:

- Баща й иска да я изнесеш на върха на хълма, който е отвъд реката.

Майката и бащата гледаха детето си с трепет и страх в очите, които сякаш се молеха да не приема предложението, понеже

то можеше да го погуби. Те изпитваха някакъв суверен страх, че ще се случи нещо зло, непредвидено, и ще покрие къщата със скръб. Страхуваха се от буйната, необузdana младежка обич, която е в състояние да поеме товар, който е извън силите му.

Христо изслуша думите на баща си и въздишките на майка си с наведена глава, спокойно. Само свитият му крак подскачаше в коляното. Той се зарадва, че родителите им дават съгласието си и възможността да докажат, че се обичат и желаят да свият семейно гнездо, въпреки че са друговерци. Представи си тази вечерна среща с любимата в мрачината под клоните на ореха, когато тя протегна нежните си ръце и обви врата му, а устните и мълвяха:

- Обичам те! - след което се съединиха в сладка целувка. Под дървото, в тъмнината, сред тишината и песента на щурците, те създаваха сладки, незабравими спомени, които подхранват тялото, мисълта със свежа струя, когато тялото се умори да твори, а духът загуби смисъл в живота. Христо изведнъж трепна, сякаш се събуди от опияняващ любовен сън, разкърши снага, повдигна глава, погледна родителите си с радостен, щастлив поглед и прошепна:

- Йълдъз е мило и нежно създание и тежи колкото двумесечно агне, което заслужава внимание, грижи и обич. Аз я обичам толкова много, че не мога да си представя живота без нея и затова съм съгласен да приема всички изпитания, за да я спечеля.

Изведнъж майка му прежълтя, трепна, очите ѝ се напълниха със сълзи. Тя изхлипа, стана и като пияна влезе в другата стая.

Добри чорбаджи придружи жена си с мисъл и поглед. Лицето му се сви, очите му потъмняха и той изпита нужда да говори, за да намали болката, която го пронизваше:

- Ти се согласи да изпълниш коварното предложение, но знай, че много пот ще излезе от теб, докато стигнеш върха. Погледът ти ще се умори да гледаш ситните, бели камъчета, които ще играят под краката ти, и синьото небе, докато кракът ти стъпи горе. Товарът ти с всеки изминат аршин ще става все по-тежък, а краката и ръцете ти ще омекнат.

- Тя е лека като перце! Ще я грабна и за бързо ще сме горе!

- каза въодушевено синът, с което искаше да каже: "Не се тревожете, ще се справя!"

Любовната клетва, сладките целувки и младежкият порив му даваха кураж и той мислеше, че е в състояние да повдигне планина.

Свако спря да разказва. Накваси засъхналото си гърло, изгледа хълма, сякаш че той ще се качва, отпусна чело, като човек, събрал и избистрил това, което на млади години е слушал от стари хора и продължи:

Добри чорбаджи духна пламъка на вощеницата, мракът стана по-гъст и чрез напипване той се мушна под юргана при жена си. Тя се размърда и му обърна гръб. Напипа влага по възглавницата, послуша се, чу дишането ѝ и си каза: "Не спи!" Спомни си при съгласието на сина им, как тя изведнъж преbledня и стенеща влезе б собата. Съжали я и обвини сина си за душевното смущение. Той я уважаваше, даже обичаше, понеже тя го зарадва с трима сина и една дъщеря. С добрия си характер и работливост, тя създаваше и задържаше топлината в семейното огнище. Даже на животно не беше казвала лоша дума. Често се допитваше до нея, понеже в думите ѝ имаше мъдрост. Обърна се надясно, после по гръб. Стисна очи, но сънят не идваше. Допуши му се. Измъкна се леко от постелята, наметна шубата, върху която се беше спрял лунен лъч, откряна вратата и влезе в мутвака. Седна на трикрако столче до оджака, напълни лулата с тютюн и започна да рови из пепелта за въглен. В мрачината някой го побутна. Помисли че е котката, но щом седна до него, разбра че е спътничката му. Помъчи се да каже: "Защо не спиш?", но думите заседнаха б гърлото му. Погледна я мило, прегърна я, а тя сложи глава на гърдите му и така дочакаха първи петли.

Мълвата за любовта на друговерците, предложението на агата, съгласието на Христо и уговорения ден, се понесе отново из Поречието. Първо завладя селото, нагази в ниви, поля и горипълзеше като пролетна мъгла и за кратко време покри всички села от Русчук до Попово. Колкото мълвата се отдалечаваше от селото, тя се обогатяваше, украсяваше с невероятни сцени от живота на младите. По-драматичен ставаше разговорът между

бащите, и как ще стане изнасянето на момата на върха. По-любопитните се подготвяха шумно с кого и как ще пътуват.

Едва ли има човек, който да не е пял, или слушал прекрасната песен на любовта. Но да я доказваш, да я защищаваш чрез носене по стръмен скат, такова чудо не се помнеше от хората в този край. Коментарите бяха разнообразни. Някои виняха младите, други родителите, трети - хвалеха момъка и сравняваха неговата обич, смелост и воля със своята.

Ето че настъпи уговореният от бащите ден. Тихата слънчева утрин канеше хората от Поречието да присъстват на събитието.

В двете къщи цареше оживление, далеч по-голямо от това след проливен дъжд и изядена от вълк овца. Съседи, приятели, роднини близаха и излизаха от къщите и всеки се стараше да даде съвет, напътствие, да бъде полезен и да помогне с нещо.

Слънцето току-що се беше изкачило на копраля височина и хората започнаха да обсаждат хълма. Идваха с шарени, пеещи каруци, теглени от охранени коне с пискюли на челата и маниста на хамутите; коли, теглени от волове, магарешки каручки, но най-много бяха пешаците. Като на пазар пристигаха весели, с подвиквания, закачки, богати и бедни, турци, българи, цигани, власи, млади и стари. Някои пристигаха след това да се видят с приятели, роднини, да уредят някой альш-вериш, а трети от любопитство, за да разкажат на познати, внуци и правнуци. Разнообразното множество, обхванало дъгообразно основите на височината се беше групирало по верски, селищен и роднински признак и изглеждаше външно спокойно. Някои от присъстващите с омраза гледаха християните и говореха, че е срамно и недостойно мюсюлманка да се люби и жени за другOVEREC.

Докато хората чакаха уговореното време, откъм селото дойде вихрушка. Тя премина реката, вдигна няколко шапки, заля народа и животните с прах и хладен въздух.

- Това е лоша поличба - каза баба Деша на дъщеря си, която я беше докарала с магарешка каручка да види зрелището. Около хълма настана тягостна тишина, като пред буря.

Йълдъз гледаше с любопитство разнородното по език и облек-

ло множество.

От групата българи се отдели левент момък със загоряло волево лице, светещи като звезди очи, с бяла везана риза, нови потури и цървули. Тялото му беше като на борец, погледът - орлов, стъпката - бавна, отмерена, твърда. Той се спря пред родителите на Йълдъз. Направи дълбок поклон пред бащата, след което му целуна ръката. Същото направи и пред майката. След като Христо се спря пред девицата и я погледна с весели, препълнени с обич очи, които я питаха: "Готова ли си за трудното изпитание?" - тя забрави за лошите очи на хората. Душата и сърцето ѝ се изпълниха с дълбоко вълнение, с възторжена радост, каквато не беше изпитвала никога досега, понеже Христо потвърждаваше смелите думи, които шепнеше тихо, че е готов да докаже любовта си при най-тежкото изпитание, уговорено от родителите им.

Слънцето, облаците спряха движението си, а вятърът се скри в близката гора, откъдето очакваше да види и да се радва на истинската любов, която движи живота.

Христо светкавично вдигна ръка и дръпна бялата шамия, която криеше главата и бюста ѝ. Тя се стресна от това, че започна да я разсъблича пред толкова много хора. Тялото ѝ се огъна. Очите ѝ се разшириха, устните ѝ потрепнаха. Лицето ѝ поруменя чак до корените на черните ѝ коси, които се разпиляха като разбързай сноп жито и покриха гърба ѝ чак до кръста. Набъбналите ѝ гърди се очертаваха и подскачаха от вълнение, повдигаха поривисто бялата копринена блузка, украсена покрай врата и ръкавите с интересни фигури, които вероятно имаха някакво семейно, родово, или религиозно значение и придаваха по-свеж, по-весел вид на дрехата и на момата.

Тази дръзка, не почиваща на никакви правила постъпка на Христо смая присъстващите. Такава решителност, такава смелост не се помнеше в Поломието. Народът онемя, изтръпна в очакване да се случи нещо непредвидено.

Йълдъз като че ли усети тяхното вълнение, негодуването на сънародниците си и преди вълните да достигнат брега, се хвърли в обятията на любимия си. Ръцете ѝ като бяло шалче обвиха

опърления му от слънцето брат. Две корави ръце я притиснаха към топлата мъжка гърд, прегърна я като агне, целуна я и тръгна с едри крачки към върха на любовта и щастието.

Христо понесе кръста към своята Голгота. Всичко в него трептеше, лудуваше, гореше от щастие, че скоро ще получат благословията на родителите си, а духовните водачи ще узаконят брака им.

С възторжени, поощрителни викове, по-голямата част от присъстващите изразяваха възхищението си от дързостта, смелостта на младите и тяхната любов, устремили се да разчупят религиозните канони.

След като влюбените побягнаха към върха ходжата се приближи до агата и започна да му шепне в ухото: "Той няма да я изнесе до Върха, започна да се поти, подхлъзна се, намали крачката, скоро ще се изтощи."

Чорбаджи Добри беше дошъл с цялото си семейство и заедно с роднини, приятели и съседи образуваха голяма група, която се различаваше от другите по това, че беше по-сдържана. Те не шумяха, не ръкомахаха въодушевено. По движенията и по лицата им се четеше загриженост. Страхуваха се, че при несполука позорът ще падне върху цялото семейство. Съселяните им с остри, подигравателни думи ще им напомнят за събитието, а могат и да ги нарекат "хвалипръцковци". Лицето на бащата беше сериозно като на пълководец пред генерално сражение. Само очите му следяха всяка стъпка на Христо, а устата му тихо шепнеше: "По-бавно, сине, по-бавно!" За две-три седмици майката се беше стопила, смалила и сега само ронеше едри сълзи.

Тревистият участък постепенно изчезна и по-нагоре склонът беше напръскан с дребни, валчести и ръбести бели камъчета, които започнаха да шават под ходилата на Христо. Крачката стана къса, несигурна. Приплъзването отнемаше двойна енергия. Той се прегърби още повече. Ръцете му - железни лостове - започнаха да изтръпват и омекват. Пот ороси челото и започна да дразни погледа му. Йълъз извади бяла везана кърпичка и започна да бърше мокрото лице и да го окуражава: "Половината минахме. Още малко остана!" Някакъв страх се появи в него да не се подхлъзне.

да се спъне и да изтърве любимата си, с което губеше облога, а не можеше да си представи бъдещето без нея. Няколко метра твърда скала са голяма благодат. Тя го окуражи, но това бяха само пет-шест крачки и пак тези дребни отломки, които се плъзгаха и танцуваха под стъпалата му. Той погледна нагоре към заветната мечта, видя синьото небе и му се стори че хълмът е пораснал и разстоянието до върха не е намаляло. Помисли си че никога няма да стъпи горе. Цялото му тяло се залюля в колеблива люлка, отчаян дъх напълни гърдите му и той започна да губи сили. Обля го обилна пот. Жажда пресуши гърлото му, устните му се напукаха до кръв. Злокобна мисъл прелетя в главата му - да спре, да си почине... Но мигновено я отхвърли. "Нагоре, нагоре!" - започна да си повтаря. А сърцето му биеше в гърдите като тъпан и той го усещаше с цялото си тяло. Краката и ръцете му бяха се изтощили, бяха загубили пъргавината, силата си. Той направи няколко бавни, несигурни крачки и падна, някак бавно, внимателно, сякаш пазеше да не се нарани, да не се удари, с вик: "Вода, вода!"

Йълдъз изохка при допира с белите ръбести камъчета, но никой не я чу. Чехлите ѝ се изхлузиха от краката, изтърва кърпичката. С бавни, леки движения започна да се измъква от прегръдката на мокрото, горещо, стенещо тяло, като се стремеше да не увеличава страданието му. Погледна го с болка, сърцето ѝ се сви от мъка. Заплака. Но бързо се овладя и започна с очи да търси каменна вдлъбнатина, пълна с дъждовна вода и след като не откри такава, погледна надолу. Реката, която тихо течеше в подножието на хълма, блесна като спасителен лъч, която я ободри и тя се зарадва, понеже чу думи: "Аз нося животворна течност, ела!" Мигновено грабна чехлите си и тръгна - не, полетя, разперила ръце като бяла лястовичка, която носи кураж, здраве, живот. Тя летеше по наклона и от движението на въздуха, който свиреше като сирена, стресна, зачуди, спря, придвижващите се нагоре хора, понеже това беше чудната, сладка, не забравяща се песен на обичта. Краката ѝ се движеха механично, сякаш някаква чужда воля, някаква непонятна сила и нареждаше и я движеше към водата, към любовта към живота. Присъстващите я гледаха като омагьосани. Всички следяха летежа и се отдръпваха, правеха ѝ

път. Някои помислиха, че тя бяга от смъртта и ще се спре при родителите си изплашена, посърнала. Но тя прелетя покрай тях, без да ги забележи и нагази в хладната речна вода. Напълни чехлите и полетя обратно, носеща живот на любимия, изпреварваща всички, устремили се нагоре. Със сетни сили стигна до момъка и като ударена в сърцето птичка падна върху безжизнения труп.

Трагичният завършек на любовта между двамата млади, извървели земния си път в ранна младост потресе родителите и множеството, които с възъчни, тъжни лица пълзяха по стръмния склон. Плачеше младо и старо, християни и мюсюлмани. Риданията им огласяха долината.

На другия ден съселяни изкопаха вечния им дом в подножието на хълма, близо до реката, и положиха в един ковчег двете тела. След месец родителите им поставиха два различни по форма, но прегърнати знака, сочещи къде почива любовта. А народът наименува височината "Хълма на влюбените", "Къз баир", "Момино бърдо".

Свако бавно каза последното изречение. Личеше, че беше изтощен. Бях смаян от двамата млади, от тяхната саможертва в името на любовта. След Време написах това, що чух.

ВОЙВОДАТА

*Ако би Видял Димитра
как Върти сабя дамаска,
как Върти очи юнашки...*

Народна песен

От Сарь¹ баир, по хлъзгавия кален път, се спускаше каруца, задържана от два охранени коня. Тя бе придружена от четири конни заптиета. Кочияшът - мустакат татарин, преминал средна възраст, седеше на дебела дъска, напречно на сандъка, покрита с два стари чула, а до него заптие с отличителни знаци на старши. Той стискаше с една ръка дизгините, които запираха конете. С другата държеше камшик. Внимателно следеше вървежа на животните - да не се подхлъзнат или спънат в някой камък, сякаш им броеше крачките. Същевременно мисълта му търсеше пътека, по която да тръгне приказката със старшията, за да научи нещо за арестанта, който седеше в задната част на каруцата с вързани крака и ръце. Опитите му да завърже приказка не даваха резултат, а любопитството му напираше като течаща върху савак вода. Не можеше да си обясни защо го карат в Русчук, когато и в Шумен има съд; не можеше да разбере какви зулуми е Вършил арестантът.

Чаушът, с момчешко мургаво лице, с тънки като миши опашки мустаци и тъмни като маслини очи, гледаше с любопитство земния вал и портите на него, широката река и нагънатият път на Лома, пълзящ в живописната долина. Той повдигна възлеста ръка, прикри очите си от слънчевите лъчи и съсредоточи погледа си в най-високото и масивно здание в центъра на града. "Вероятно това е конакът" - помисли той и го завладя чувство на гордост. Изправи снага, изпъчи гърди като човек, изпълнил отговорна, опасна задача, очакващ похвала и награда. Побутна документите в джоба на новия си сюртук, чрез които щеше да удостовери, че е достоен с важната мисия да докара от Шумен страшния разбой-

¹⁾ Сарь (тур.) - жълт. По името на пръста, която е преобладаващо жълта. Днес бул. "Гоце Делчев" в Русе

ник Димитър Калъчлията и да го предаде на местната власт.

От Разград, където спряха да пренощуват, Димитър беше като вдървен. Ръцете и нозете му бяха изтръпнали. Той съжаляваше за прангите, които смъкнаха от краката му. Въпреки че беше млад, старшията се наложи. Убеди агите в Шумен, че при транспорт въжето е по-сигурно средство. Главата му, наведена като клон, затиснат от мокър сняг, гореше 8 мисли: "Ако не бях нарушил хайдушките правила на Бойчо войвода, сега щях да бъда болна птица и нямаше да се измъчвам в тази каруца".

След слизането по стръмнината, кочияшът прошепна в ухото на старшията:

- Ще го съдят ли? - и кимна с глава назад. Спътникът му се сепна от прекия въпрос, погледна го недоволно, почеса се по врата и каза:

- Вероятно ще го обесят.

Стамбулската порта беше една от централните врати на крепостта и най-важната от петте, построени край земния ров - Митириза.

Около нея се виждаха много хора. Когато приближиха, старшията се обърна назад и грубо извика:

- На колене, гяур! Да те видят хубаво посрещачите

Арестантът, който седеше облегнат в задното дъно на каруцата, не помръдна.

Погледна смирено заптието и след кратко колебание го попита:

- С какво възбудих гнева ти, чауш?

Старшията подскочи като боднат с шило:

- Как смееш да не ми изпълняваш заповедта! - извика той, откочи бича от колана си и го размаха.

Кочияшът, който седеше до този момент безмълвен, каза-Чакай! - Пусна поводитите, забодде камшика в канатата и бързо прекрачи дъската, на която бяха седнали.

Надвеси се над беззащитния, хвана го под мишниците и го повдигна така, че да коленичи на грапавото дюшеме. При допира той усети мускулестата снага на арестанта и му стана тъжно, че след седмица това тяло ще бъде безжизнено.

Пъстрата, любопитна тълпа от вътрешната страна на портата се люшна, спеша се и притаи дъх. Тя очакваше да види смазан телом и духом човек, с мръсни, парцаливи дрехи и молецци за пощада очи. Хората гледаха наказания, който седеше полуизправен, с вързани отзад ръце, с Високо Вдигната глава и смел, покоряващ поглед. Някои започнаха да кратят глава, да цъкат с език и тихо да казват: "Какъв левент, гяурин!"

- Бийте разбойника! - се провикна едно дребно, хилаво момче и замахна, но ръката му беше хваната от възрастен турчин и камъкът падна в краката им.

- Поклони се на хубавеца, келеш такъв! - каза човекът.

- Пусни ме. Ще ми счупиш ръката! - изскимтя то и побягна.

Каруцата навлезе в града. През оградите надничаха уплашени християни. Спряха пред конака. Оттам излязоха няколко заптиета, които обградиха каруцата. Втората тълпа бе по-различна от първата. Повечето бяха лекомислени, жадни за зрелища и клюки хора. Те стесниха кръга като крещяха истерично:

- Смърт на разбойника! Смърт на гяурина!

Няколко камъка и запъртъка паднаха в каруцата.

Едно заптие се надвеси и му разбърза ръцете и краката. Димитър се изправи, погледна за секунда разярената тълпа и се свлече на дюшемето. Посрещачите зареваха още по-силно. Но вдървените му крайници възвърнаха подвижността си и той бавно слезе от каруцата под нестихващия гняв на тълпата.

Конакът беше на два ката. На долния кат бяха разположени стаите на охраната и служителите, които обслужваха гражданството. По широка Вътрешна стълба се излизаше на горния кат, където бяха канцелариите на висшите чиновници. Направо от конака, през желязна врата се минаваше в зандана. Той беше също на два ката. Встрани от основното помещение имаше малки единични килии с дебели дъбови врати и в тях малко прозорче, колкото да се пъкне паница. Там запираха следствените и осъдените на смърт. Конакът и затворът бяха обградени от висок, каменен зид.

На Калъкчията приковаха тежка верига и го тикнаха в малка килия. Властниците бързаха и следователите всеки ден го под-

лагаха на разпит, за нови доказателства. След като разбраха, че няма новости, го оставиха на мира, за да му зараснат раните.

Когато месецът се изнизва, го изправиха пред съда. Масата в съдебната зала бе застлана със зелено сукно. Зад нея се наредиха председателят на съда, с тържествен и важен вид в новия си мундир, и зад него заседателите - все правоверни.

Подсъдимият беше облечен чисто и спретнато. Той влезе с бавни крачки и високо вдигната глава. Пусна веригата и нейният остър звук стресна присъстващите. Кадията поглади брадата си, очите му станаха студени. Погледът му се закова в Калъчлията. След това разтвори дебелото дело и наруши тягостната тишина:

- Как те викат и откъде си?

Подсъдимият впи поглед в него, изкашля се и отговори:

- Имам много имена. Викат ми Димитър Калъчлията и още Димитър Буюклията и Карабуюка. По баща съм Димитър Стоянов Котев. Роден съм в Торлак махала, Сливенски санджак.

- Ние знаем много неща за тебе. Бил си войвода дълги години и понякога водач на голяма чета. Ограбвали сте богати турци и българи. Какво правихте с парите?

- Вземахме от богатите и давахме на бедните.

Валията¹ Садразам паша също присъстваше на процеса. Поглади прошарената си брада и се обърна към кадията:

- Хасан ага, попитай го, като са вземали пари от турци и от българи, защо са подпомагали само християни.

Кадията се обърна към Калъчлията с думите:

- Какво ще отговориш на въпроса, който зададе валията?

- Аз казах: вземахме от богатите и давахме на бедните. Вие, последователите на Мохамед, сте управляващи. Във вас са властта и парите. Затова не сме им давали, понеже те сами си вземаха.

- Всички поданици на империята са равноправни граждани!

- каза кадията.

- Вярно е, че султан Абдул Меджид обави началото на реформите - Танзимата. След войната го потвърди с манифеста - Ха-

¹⁾ Валия (тур.) - областен управител, губернатор!"

тихумаюн. Но те дават само книжни, а не реални права. Питам би, има ли между вас в управлението християни?!

Присъстващите се спогледаха, раздвижиха се, започнаха да шушукат помежду си. Но преди да направят публичен протест, кадията попита Калъчлията

- По време на войната с московците защо убива наши низами¹⁾ в Добруджа?

- Вярно е, стрелял съм и съм сякъл низами, но само при самоотбрана! Когато човек се защитава, не върши престъпление.

- Признаваш ли се за виновен? - попита кадията нервно.

- Не съм извършил никакво престъпление. Първо трябва да съдите тия, които тормозят и ограбват бедния народ, и тогава да съдите мен.

Вдигна прангата, постави я на рамото си и тръгна към изхода, готов да приеме и най-тежкото наказание.

Харемът на валията беше многолюден, но половината от жените и децата останаха в столицата. Първата му съпруга го придружаваше навсякъде. Нейният баща го подкрепяше при изкачването по стълбата на властта. Той ѝ беше благодарен, че му роди пет деца. На третия ден след раждането първескинята сънува, че в къщата влизат три жени. Без да чукат, те се отправят към родилката и детето. Надвесени над него, най-старата прави с ръка кръг над новороденото и първа му определя съдбата: "Да расне, да порасне, лична и учена мома да стане". Втората допълва: "За син на министър да се омъжи!" Третата казва: "В любовната си страст като звезда в простора да изгори!". Трите едновременно правят кръгове с ръце над малкото и в хор прошепват:

- Това, що рекохме, да се сбъдне. - и си отиват.

Първата рожба растеше под особеното внимание на родителите си. Още на осем години тя знаеше буквите и свободно четеше Корана. След завършване на френския лицей бе сгодена, а след

¹⁾ Низам (тур.) - ред положение., устройство, система, строй. ²⁾ Военен строй, правило, Войник от редовната армия

година - омъжена за офицер, син на министър. Военният сблъсък между двата колоса - Русия и Турция - прекъсна житейския път на офицера. Овдовялата хубавица се върна в бащиния си дом и придружи родителите си в Русчук.

След назначаването на Садразам паша за началник на вилаета, той изпитваше остра нужда от учено и доверено лице, което да обработва документите, които изпращаше в столицата. В разговор с първата си съпруга пашата разбра, че любимото му дете линее, станала е нервна, сприхава. "Погледът ѝ е празен, а действията - разсеяни". В прошарената му глава се роди едно решение, и той се обърна към жена си с думите:

- Имам нужда от близък човек, да ми помага в работата.

Майката си представи административната сграда, чиновниците, обслужващи гражданството и погледите на мъжете, които ще се впиват в младото тяло на дъщеря им. Помисли малко и каза:

- Пътищата човешки са определени от Аллах — и спокойствие обзе мисълта и тялото ѝ.

- Работата вероятно ще я освежи - каза бащата и погледна доволно жена си.

Като чу предложението на баща си, Гюла въздъхна дълбоко, сякаш в нея се събори бент, който е задържал някакъв стремеж, желание за простор.

Първият ѝ работен ден мина като всяко първо - къпане на начинаещ в дълбок вир, изкачване на остър планински връх, първата брачна нощ... Възложената ѝ работа по обработката на съдебните документи я различаваше. Тя с лека ръка преписваше показанията, личния живот на осъдените и решенията на съда. Нито едно име, нито една постъпка или случка не ѝ направиха впечатление, което да я развълнува и да трогне душата ѝ.

Един следобед старият служител, с който Гюла работеше, почука нервно на вратата и я отвори, преди да получи разрешение. С лявата си ръка притискаше към гърдите си книжа. Кротките му очи блестяха. Гюла го погледна, както дъщеря гледа ядосания си баща. Стана, подаде му стол и го покани да седне. Напълни чаша вода, сложи я пред него и каза:

- Мнението на началниците не винаги се покрива с това на подчинените им.

Той я погледна с благодарност. На лицето му грейна познатата блага усмивка. Той сложи книгата на масата и попита:

- Знаеш ли, че в града докараха от Шумен българин, когото съдът осъди на смърт?

- На смърт ли? - попита тя и тръпки минаха по снагата ѝ.

- На смърт чрез обесване - потвърди той със скръбен глас, като че ли са осъдили брат му.

Новината, че шуменски заптиета докараха главатаря на българските разбойници, бързо заля града. Гражданството коментираше как и къде са го хванали, защо ще го съдят в Русчук, а не в Шумен. Голя бе чувала от млади и по-Възрастни жени Впечатлението им за едрата му осанка и покоряващ поглед. Съобщението за смъртната присъда, която съдът издава за първи път, откакто тя работи в конака, я обърка. И в душата ѝ нахлу тъга за човека, който ще си отиде от този свят и в себе си обвини съдиите и баща си в коравосърдечност.

- А ти каква оценка даваш на зулумите му? - попита тихо тя стария писар.

- В тези документи, наши и от Шумен - и той постави пръст върху книгата - са описани всички негови дела преди войната с московците, през време на сблъсъка и след него. В тях пише, че е помагал на бедните с пари, правил е чешми, мостове. Такъв човек е грешно да умре - допълни старият служител и излезе от стаята.

Протестът срещу решението на съда я свари неподготвена и в момента тя не оцени значението му. Мисълта ѝ беше още завладяна от страшните думи: "Смърт чрез обесване".

Вечерта Голя изпита нужда от самота, в която да премисли, да анализира станалото събитие. Легна си рано, но не заспа. В мрачината виждаше ту стария служител, ту бесилото. Думите му: "Такъв човек е грешно да умре!" се въртяха в главата и и тя започна да се пита: "Кой греши - съдът, или служителя?" Виждаше баща си да чете закона член след член, замисля се, пот оросява челото му, гласът му трепти, говорът заеква, но той изговаря

страшната дума "Смърт!" След това израства бордей, в който жени, деца, старци, облечени в парцаливи дрехи получават хляб и пари от левент момък.

Кой греша? - се питаше тя. И разбра, че нещо в държавата не е в ред, че е наложителна промяна. Очите ѝ търсеха небето, откъдето страдащата ѝ душа да получи просветление. Призори, в съня си, тя видя осъдения да подава филия хляб на дете. Той се обърна, погледна я нежно и каза: - Аз съм разбойникът, когото осъдиха на смърт!

Гюла припряно се приготви за работа. Изгаряше от любопитство да надникне в документите и сама да прецени кой е справедливият - съдът или служителя. Тя беше толкова обладана от мисълта за него, че не виждаше срещнатите познати. При изкачването на стълбите за втория кат в конака вземаше стъпалата през едно. Книжата стояха на масата. Тя ги грабна и погледът ѝ залепна върху арабските букви. Ударите на градския часовник известяващи, че двете му стрелки сочат зенита се вмъкнаха в тихата стая, но не бяха чути. Последният лист от личното дело на българина повдигна зашеметената и глава.

Гюла стоя дълго като омагьосана. Мисълта ѝ сглобяваше въображаемия образ на войводата, който излезе от листите и застава в сянката на шкафа.

Гюла никога не беше търсила Бога в себе си, нито в родителите си. Поддържаше официалното правителствено становище, че е желателно хората да се кланят на един Бог, въпреки че не говорят на един език.

След изпращане на документите за потвърждаване на смъртната присъда в Истанбул, старият служител посети Гюла. Завари я наведена над масата с паче перо в ръка. Размениха приказки за времето, здравето и общата работа. Мъжът я погледна и каза:

- У дома коментирате ли държането и присъдата на осъдения на смърт?

Тя почувства, че той иска от нея да влезе у дома им, усмихна се и каза: - Всички са на мнение, че присъдата е справедлива. За мълчаха. После се обърна към нея с весела, но сериозна нотка в гласа и рече:

- Помоли баща си да предложи на друговеца да приеме нашата Вяра. Ако я приеме, ще увеличим редиците на правоверните с един хубав, млад и смел човек, чиято постъпка вероятно ще има последователи. - След това служителят излезе от стаята.

Няколко месеца Гюла топи камарата от книжа. Упоритостта ѝ да докаже себе си, да види трудовия си образ я караше да работи настървено. В работата ѝ се породиха паузи, които започна да запълва с разходки из стаята. Застояваше се до прозореца. Препрочиташе досиетата. Веднъж докато се разхождаше, надникна в коридора. "Защо да не се разхождам и из него?" - си каза тя. Но за беда веднъж от стълбите се чува ясни стъпки и мъжки говор. Притича и се мушна зад пердето на един от прозорците. Боядисаните стъкла, тук-таме проядени от времето, спираха любопитните погледи. Тя се повдигна на пръсти и допря око до малка светла точка. Замъглено, непълно, видя човек, който ѝ се стори познат. Някакво особено чувство, по-силно от любопитството повдигна ръката ѝ и тя с нокът започна да дращи по стъклото.

Всеки ден, по едно и също време, в ограничения с високи каменни стени вътрешен двор на зандана изкарваха осъдения на смърт на половинчасова разходка. Той вървеше бавно, с отмерени крачки в кръг, очертан от нозете на осъдените.

Лицето му носеше чертите на славянска красота и излъчваше скрита сила и необикновен чар. Погледът му беше понякога топъл, благ, готов да помогне, а друг път - зъл, като на вълк.

Малките, колкото два ореха светли отвори в стъклото бяха достатъчни да ускорят кръвта и да объркат мислите. Гюла ясно видя разхождащия се затворник и го сравни с въображаемия образ, вселил се в нея.

И се сляха двата образа в един, който продължи да крачи в двора. "Той е!" - извика тя, но се уплаши, че може да бъде чута. Затова побягна към работното си място. Отпусна се на стола, захлупи глава и сълзи потекоха от красивите ѝ черни очи.

От този ден Гюла се промени. След като Димитър завладя мислите ѝ и започна да я съпровожда навсякъде, тя стана по-сериозна, по-замислена, плаха. Виждаше го при четене и преписване на документите, В сънищата си, когато заспиваше. Той възбуждаше

трепет, радост и болка от близостта и мъка от невъзможността да се погледнат отблизо в очите, да почувстват трепета на телата си, лудия бяг на кръвта във вените. Понякога за броени минути осъзнаваше, че мечтите, желанията и са празни, нереални химери.

Всеки ден непреодолима сила я теглеше към прозореца и всеки път с неволни тръпки на щастие разширяваше с ножче двата малки отвора. Застанеше ли до стъклото в очакване да изкарат на разходка осъдения, видеше ли го, очите и се разширяваха. С благ поглед Голя гледаше българина и с всеки нов ден ѝ се струваше по-хубав, по-строен и напет. Сравняваше го с братята си, с роднини и познати от града и столицата и не намираше друг мъж, който да го превъзхожда. И си представяше неговите топли прегръдки, нашепваните от него думи на желания, близост, обич, които хранят сърцето с кръвта на живота. Страстта ѝ към този снажен, смел мъж я владееше и тя си представяше как се стопява в прегръдките му и как устните ѝ ще изпият възбудата и страстта му в продължителна целувка.

Кратките разходки на осъдения на смърт бяха достатъчни да опознае високите, гладки стени на оградата, вратите и прозорците, смяната на караула. Почистеното малко петно на страничния прозорец му направи впечатление, но помисли че е бременно любопитство на скучаещ чиновник. Все пак му стана драго, че някой иска да го види. Но ежедневното разширяване на светлото петно и продължителното наблюдение на човека зад него го трогна и си помисли, че той му е другар, който иска да му каже нещо важно.

Отначало Димитър видя едно око, после две, нос, устни, които сякаш говореха. След няколко дена видя целия образ на красивата млада жена. Тя го гледаше с особен блясък в очите, които излъчваха желание, мечти, обич. С пламтящи като въглини, жадни за любов и живот очи, той пусна тежките пранги и повдигна ръка на ответен поздрав. Опомни се, след като почувства щика на заптието, което го тикаше да пристъпва напред. С болка сне поглед от прозореца, на който се беше появила хубавицата. Стана му жал, че животът скоро ще свърши, без да е съградил семей-

ство. Че няма кой да го пожали, на гроба му свещ да запали, да го прикади; деца и внуци с добро да го споменават.

Гюла беше уверена, че излизането ѝ от стаята, почистването на стъклото и следенето през него е само нейна тайна. Но горчиво се лъжеше. Един наблюдателен чиновник видя светлия лъч, залепнал като бледо петно на пердето. Като Видя двойния светъл лъч, отразен върху завесата, чиновникът повдигна покривалото и погледна през стъклото. "Охо-о-о! Оттук се виждат затворниците, когато се разхождат!" След три дни знаеше кога изкарват българина на разходка.

Изкачи безшумно стълбите като тигър, подушил жертвата си и се приближи до пердето. Но не го дръпна, за да я изненада и да я хване, нито да я потупа по рамото, а се наведе и погледна обувките, които се показваха под завесата. "А-а-а, дъщерята на валяята се интересува от разбойника!" - си каза той и слезе на долния кат. Той беше скромен човек. Не отиде в кръчмата да разкаже за видяното, но сподели с колегата и съпругата си. Отначало плахо, несигурно се роди мълга, която порасна бързо, разклони се и покори целия град. Всички научиха, че дъщерята на пашата люби гяурина и му помага да избяга от зандана.

Един ден Гюла реши да разкрие своята тайна пред майка си и да поиска съвет и помощ. Влезе тихо в стаята ѝ и я погледна с тъжен поглед.

- Какво се е случило? Напоследък те гледам много умислена и кахърна...

Гюла седна на миндерлъка до нея и я прегърна. По бялото ѝ овално лице потекоха бистри сълзици. Майката отговори на прегръдката. След това я помилва по главата и тихо промълви:

- Кажи, щерко. Излей мъката си, та да ти олекне.

Тези думи на майката я окуражиха и тя разказа всичко от самото начало. Мъчеше се да я убеди, че той е хубав, добър и е необходимо да му се внуши, че е наложително да се съгласи да приеме тяхната вяра и да се откаже от миналите си деяния. Майката изслуша дъщеря си, без да я прекъсва, но като чу че я моли за помощ, настръхна.

- Ще помисля - каза майката след продължително мълчание и

обърна глава за успокоение и помощ към свещения град Мека.

Още на другия ден майка ѝ разговаря с мъжа си. Той я изслуша, но с възбуден глас рече:

- Срам! Срам! Любимата ми дъщеря да се влюби в един престъпник, в един гяурин! Не, Аллах ще ме накаже, а и какво ще каже падишахът? Какво ще кажат правоверните от вилаета?

- И аз това ѝ думам. Но тя казва, че той може да приеме исляма и имало и други главатари, които се разкайвали и помилвани от Падишаха¹, дори ставали бюлюкбашии².

Мислите му се прехвърлиха на процеса, при който подсъдимият се държа смело и гордо. "Вероятно няма да приеме, - си каза той - но ще опитам".

Срещата стана в конака, в присъствието на кадията, подписа присъдата. Валията го поздрави. На лицето му се появи нещо като усмивка и дори предложи на осъдения пунгията си с тютюн. След отказа му да свие цигара, валията започна отдалече за реформите, които Високата порта прави. Спомена, че в някои райони на империята християни заемат административни служби и че досегашната му борба-протест вече губи значението си.

- Ти, който си осъден на смърт, също може да бъдеш помилван от султана - каза пашата, погледна го и продължи: - Това, разбира се, може да стане, ако се разкаеш и осъдиш досегашните си зулуми чрез молба до Падишаха. Ако приемеш правата вяра, ние с кадията ще станем гаранتي за пълното ти и бързо освобождаване и заемане на някоя служба.

Когато валията свърши, настъпи тягостно мълчание, което не продължи дълго. Наруши го Калъчлията. Той ги изгледа и каза:

- Досега пред никого не съм падал на колене и сега няма да падна. От вярата си не се отказвам! - Стана и тръгна към вратата.

С лошо предчувствие валията се изкачваше по стълбите на втория кат на конака.

- Добър ден, мило дете! - поздрави бащата и седна.

Повдигна красивата ѝ глава и погледна восъчно-бялото и лице, което беше тъжно като мъглив ден. Тя отправи питащи очи към

¹) Падишах (тур.) - Титла. Султан.

²) Бюлюкбаши (тур.) боенна титла. Началник на въоръжена войскава част.. Стотник.

него: " Прие ли?" Бащата сведе виновно поглед и промълви с половин уста:

- Не успях, дете!...

Стана, хвърли плах поглед към дъщеря си и тихо излезе от стаята.

Гюла беше готова да изгори като падаща звезда в собствения си огън и да стане на прах, но не и да се откаже от чувствата си към българина. Едва сега разбра, какво е да обичаш. Когато за първи път видя офицера, сина на министъра и срещна погледа му, нито една клетка от младото й тяло не трепна. Мъжът беше красив, елегантен, но непочтен и подъл. Тя беше от този тип жени, които можеха да простят всичко на един мъж, освен страха и подлостта. Такава го посрещаше в брачните нощи - далечна, студена, нежелаеща близост.

Денят бавно прогони мрака. Черни облаци се гонеха по небето. На хоризонта, в далечината, откъм Влашката равнина пробляскаха огнени смоци. Гръмотевичен тътен тресеше простора.

- Ще вали - каза началникът на подсиления караул и погледна небето през прозореца. - Днес имаме важна работа - каза той така, че да го чуют всички присъстващи. - Мустафа, вървете с Осман, смъкнете прангите на разбойника и го докарайте до караулката.

- Старшията все нас праща да вършим черната работа! - каза възмутено Осман.

Мустафа отключи вратата на килията, блъсна я и извика:

- Ставай, гяур! Ще те водим при ковача да ти смъкне прангите.

Осъденият на смърт лежеше в дъното на килията върху куп слама. Погледна ги и разбра, че макарата е навила докрай въжето на живота му.

Ковачът - стар циганин с мургаво, проядено от шарка лице, с дълги опърлени мустаци, умело свали прангите и каза:

- Султанът е великодушен. - и намигна с око.

- Разбойниците не заслужават милост! - Каза Мустафата. Обърна се към Димитра, погледна го със злоба и извика:

- Гяур, събувай потурите. Те не ти трябват по пътя за пъкъла!

Войводата се сепна, изкриви лице, сви устни и си спомни проклятието на старата циганка, чийто катун обраха, а сина ѝ раниха. Тя се изправи пред горящия огън, вдигна ръце към небето и през зъби изсъска:

- Горният ще те накаже, на бесилото да висиш цял ден по долни гащи.

Занданът отвори широко врати. Взвод заптиета обкръжиха Димитра със заредени шишанета¹ и натъкнати щикове. Зурлите писнаха, а тъпанът задумка. Пътят до горния пазар беше изпълнен от любопитни изпращачи. Димитър Калъчлията вървеше горд като властелин. Никой не вдигна ръка да хвърли камък, не отвори уста да каже зла дума. Чуваха се само дълбоки въздишки.

Зурлите спряха да пицят, тъпанът - да думка. От групата управници, които бяха в близост до бесилката се отдели млад офицер. Той вдигна ръка, която стискаше свитък, вързан с копринен конец и целуна восъчния печат. Един ходжа даде знак и няколко гласа извикаха:

- Смърт на разбойника!

Офицерът разгъна свитъка и започна да чете заповедта за изпълнение на присъдата.

Към осъдения, който стоеше по долни гащи до бесилката, приближи свещеник. Той разгърна Евангелието и беше готов да приеме изповедта на войводата. Димитър погледна отеча и първо на български, а после на турски извика:

- Аз и другарите ми вземахме от богатите и давахме на бедните! - и с отмерени, спокойни слова продължи: - Подпомагахме братята руси, понеже султанът и послушните му управници не уважават законите, които те създадоха!

- Кое е последното ти желание? - го попита свещеникът.

- Погребете ме в двора на църквата.

Димитър погледна за последен път народа и въздъхна дълбоко. Изви се и тръгна към бесилото. С достойнство се качи на бурето, нахлу примката на врата си и зачака.

Сред тълпата се чу проточено: - Вай, вай! - което се повтори няколко пъти.

¹ Шишанета (тур.) - вид средновековни къси пушки с широка цев.

- Това не е човек, а светец! - каза ходжата.

От куршуменото небе една светкавица се спусна и озари мегдана. Силен гръм проглуши присъстващите и небето заплака с едри сълзи.

Тълпата се разпръсна. На пазара остана да виси обесеният за назидание и двете заптиета, които го пазеха. Те пушеха цигара след цигара и се питаха защо са там, след като той не може да избяга.

Гюла стана от стола, на който прекара нощта и тръгна към съседния християнски дюкян. Като я видя, собственикът я изслуша внимателно и я увери:

- Бъдете спокойна, ще го погребем.

Бакалинът намери свещеника, който го изповяда. С още няколко християни смъкнаха студеното тяло от въжето и го поставиха в ковчег, закупен от Гюла. Преди да го спуснат в гроба, изкопан в двора на църквата "Св. Георги", към християните се приближи забулена кадъна. Тя коленичи и откри лицето си. Устните ѝ продължително целуваха, а ръката ѝ галеше окъпаното от сълзите ѝ лице на мъртвия. После тя хвърли с трепереща ръка шепа пръст и през сълзи прошепна: "Довечера ме чакай, мили!" - думи, които никой не разбра.

Слънцето потъна във Влашката равнина. От недрата на земята изскочи мрак, който бавно обгърна реката и града. Дунавски рибари се прибираха след спорен улов. Някои забелязаха, че при устието на Лома е седнал човек. Беше жена. Тя стана, смъкна фереджето и го хвърли в реката. Водата го грабна и го понесе към морето. Лек пролетен бриз облиза влагата от изпълненото ѝ с решителност лице. Тя повдигна поглед и ръце към звездното небе и промълви: "Аллах, прости ми! Отивам при него!" - и се хвърли в хладната вода.

Луната надникна от Саръ баир и обходи с хладен и спокоен поглед равнината, реката и града. Само тя чу и видя падащото във водата тяло, натежало от мъката по погубената любов.

ПАТРИАРХЪТ

Монасите от Зографския манастир със сълзи на очи изпращаха дейните си събрата, като им пожелаваха лек път и успех в свя-
"ото дело. Игуменът прегърна Йоаким и с нотка на гордост и
ъга каза - Какъв юноша дойде, а сега си отиваш с ученици.

Пътят, свързващ полуостров Атон с Тесалоники¹, по който
препускаха разноезични конници, прие и малкия отряд. Групата
отседна в пътна станция, построена до бистър избор. Сред път-
ниците избухна смях, като видяха как водоносеца чисти с едната
си ръка расото, а с другата - стиска вързанката, откачила се от
шийката на кратунката.

- Добро начало. Ще ни върви по вода! - весело каза водачът на
групата, като показва белите си зъби.

Пътят ги поведе на север. Преди да се скрие водната шир,
един от пътниците се спря. След него спряха и останалите. Той
прощално премига няколко пъти, повдигна ръка и промълви:

- Довиждане, море! Ти отнемаше част от тъгата, но увеличи-
ваше радостта ми.

Четиримата монаси вървяха бързо срещу течението на река
Стримон². Пресякоха Средецкото поле, Хем планина³ и навлязоха
в Мизия. Столицата ги прие като непознати.

- Ще отидем в манастира "Света Троица" - каза Йоаким и въз-
дъхна.

Спряха пред отбивка от главния път. И споменът се плъзна по
отколешното преживяно. Учителят се видя десетгодишно мом-
че, крачещо до дядо си с торба през рамо. Внучето задържаше
поглед върху него и за кой ли път го питаше с нетърпелив глас

- Дядо, кога ще стигнем Обителта? Вече втори ден вървим.

- Потрай *още* малко, чедо! Ти гледай слънцето. Наближи ли зе-
мята на височина колкото твоята педя, тогава ще похлопаме на
голямата порта.

Старецът поглеждаше кротко внучето си, усмихваше се и бър-
шеше потно чело.

⁴ Тесалоники (гр.) - Солун

¹ Стримон (гр.) - Струма

³ Хем планина - Стара планина

Момчето започна по-често да поглежда небесното светило, да скъсява крачка и да протяга ръка с разтворени пръсти. След това недоволно въздишаше и побягваше след дядо си. Не след дълго малчуганът отново обърна очи към стареца и неспокойно попита:

- А монасите ще ме приемат ли за послушник?

- Де те приемат. Даже те очакват - отговаряше дядото и се радваше, че внукът му желае да служи на Всевишния. Винаги, когато получаваше отговор, че ще бъде приет от светите братя с желание, лицето на момчето руменееше, а крачката му се разтягаше. Учителят погледна учениците си и се усмихна на себе си. Премигна няколко пъти и каза:

- Този калдъръм ще ви изведе до Обителта, в която служителите на Бога, вярвам, не са ме забравили.

След като видяха, че в двора влизат непознати, служителите от манастира ги наобиколиха.

- Кои сте вие и откъде идете? - ги попита мъжага, държаш кривак в ръка.

- Идваме от топлото южно море и търсим подслон за няколко дни. - отговориха меко пътниците.

- В района има нови, по-удобни манастири. Защо избрахте нашия? - продължи да ги разпитва мъжагата.

В това време се чува стъпки. Всички обърнаха глави към стълбата.

- Игуменът! - се понесе шепот.

Старецът броеше стъпалата. Цяла седмица не беше ставал от одъра. Сутринта се почувства по-бодър и беше решил да излезе да се разходи по икиндия. След като чу разговора, воден с гостите, му се стори, че му е познат гласа, който отговаряше на въпросите.

Погледите им се срещнаха. Послушникът позна първия си посрещач и учител. Сведе поглед, подгъна крак и допря устни до дрехата му. Отецът сложи ръка върху смирената глава и го благослови:

- Стани, Йоакиме! Радвам се, че се завърна.

- Да, учителю. - изхлипа бившия ученик и телата им се сляха в

продължителна прегръдка.

Камбанен звън изпълни дефилето, изскочи от него и започна да пълзи по височините, 6 чиито основи се блъскаха водите на пълноводния, буен Етър. Той зовеше християните да посетят храма "Свети Димитър". Днес е Цветница и на този ден Христос влиза в Йерусалим.

От "Царевец" и "Трапезица" заслizaха знатни боляри, търговци, занаятчи. Бяха облекли най-новите си дрехи, по които висяха златни и сребърни украшения и отличителни знаци. Жените, облекли копринени дрехи, върху които блестяха скъпи колиета, нанизани жълтици и други, привличащи погледа накити, плуваха по наклона. Със своята красота те възбуждаха интерес и желание за близост у мъжкия пол.

Храмът се препълни от богомолци.

От олтара необичайно излязоха двама отци. Светлината на свещите направи лицата им бледи. Богослужението започна с молитвата "Отче наш". Галешите, пречистващи слова, възхваляващи делото на Твореца и изпратения от него син изпълниха храма и жадните за правда души на присъстващите.

На излизане една болярка прошепна на ухото на мъжа си:

- Разбра ли, че новият божи служител казва молитвата на нашия език!

- Не може да бъде. Тя няма още превод от гръцки.

На другия ден напуснаха манастира и тръгнаха към родния край, като се спряха под крепостта "Красен". Мястото беше удобно за пребиваване. Реката се провираше между стволите на вековен лес и някъде водите ѝ докосваха основите на високите, грапови скали. Решиха да разширят и пригодят за живеене и молитви съществуващите малки ниши и пещери. Църквата наименоваха "Преображение Господне".

През това време покрай тях мина овчар, който надникна в пещерата. Йеромонахът го погледна и прочете болка в очите му. .

- От какво страдаш, сине? - го попита монахът.

- На ногата си имам рана, мира не ми дава. - оплака се пастирът.

- Покажи я?

Калугерът разгледа раната, извади от дисагите си кутийка с някакъв мехлем, намаза и превърза язвата. След няколко дни момъкът хариза на отшелниците за благодарност агне.

Друг път, майка търсеше лек за болното си дете. Утешиха я и ѝ дадоха билки, чай да прави на рожбата си. След няколко дни признателния баща им донесе цяла пещ хляб.

При лов, синът на коменданта падна от коня и си счупи крака. След богослужение в селската църква монасите посетиха дома на пострадалия. Съединиха двете счупени кости, намазаха мястото със заешка мас, сложиха дървени шини и ги стегнаха здраво.

В района заговориха за монасите. Народът беше впечатлен от тяхната скромност и готовност да помагат на хората. Освен това те пееха и изговаряха молитвите, отправени към Създателя на разбираем, говорим български език.

След успешен лов Стратегът¹ на Темата², придружен от митрополита ненадейно връхлетяха в Красенската крепост. Те изненадаха коменданта на селището, както с посещението, така и с въпросите си.

- Носи се слух, че в пещерите около крепостта са се настанили еретици! - сърдито откри разговори феодалът от град Червен.

- Еретици ли? - изненадано отговори домакина.

- Безбожници, които проповядват Христовото учение не по каноните на църквата и държавната власт. - поясни митрополита.

- Нима възхваляването на делата на Божия син и молитвите, отправени към отца наш на разбираем език е ерес? - с възмущение отговори коменданта.

- След двадесет дена е Димитровден. Изпрати ги да отслужат литургия в нашата църква - нареди Стратега на Темата и погледна митрополита.

Четиримата божи служители, които след упорит труд се бяха настанили в новия си "дом", вече имаха възможност да отделят часове за преводи. Първо изпяха "Отче наш" в крепостния храм на църковно-славянски. Тогава видяха в очите на богомолците вла-

¹) Стратег - гр. - военачалник

²) Тема - област

га и гордост, а комендантът отправи поглед към небето и пожела във всеки божи дом да се чува само българска реч.

Поканата да посетят централния град на Темата и да отслужат литургия в епископската църква ги трогна. Те осъзнаваха, че резултатът от богослужението може да тласне тяхното свято дело напред, а може и да сподави мечтите им. Дните се топяха като пряспа сняг под лъчите на пролетното слънце и колкото едната камара намаляваше, толкова другата - на съмнението - растеше. Книгите, които мислеха да Вземат със себе си, Вече не се побираха В двата джоба на дисагите.

Йоаким и учениците му метнаха пълните торби на рамо и се отправиха към местната крепост. Комендантът и един кон ги очакваха, заедно с много изпращачи. Първият им пожела успех, а мнозинството - кураж. Натовариха багажа на коня.

Поеха срещу течението на реката. Желаеха да се срещнат и да обменят мисли с християни, живеещи в пещерите на Поломието. Първо срещнаха адамити. Те твърдяха, че всички хора по земята са равни помежду си.

При сливането на Бели и Черни Лом ги пресрещна богомилско братство. Те вярваха, че материалният свят е създаден от дявола. Твърдяха още, че на земята съществуват два свята - на доброто и на злото.

Пренощуваха в големия Райски манастир под град Червен. Утрото се събуди в бяла прозрачна премяна. Видимостта беше толкова ограничена, че от скалата едвам се забелязваше реката.

- Ще прекосим Лома по минутката срещу извора "Чучана", а оттам ще тръгнем по наклона към града - рече водачът на групата.

Обкованата с железни шини градска врата е сериозно препятствие.

Водещият хвана скобата, повдигна ръка и се чуха няколко тъпи удара.

- Кой чука? - се обади глас отвътре.
- Аз съм, Крум от Рай манастир. Водя атонските монаси.
- Знам, знам те днес ще водят богослужението в епископска-

та църква.

Храмът се оказа тесен за вярващите. Влизащите богомолци сгъстиха предните редици. Тук бяха боляринът с цялото си семейство, митрополита и много други знатни мъже, а жените и децата бяха безброй. Пламъците на свещите трептяха като сърцата на посетителите. Те с нетърпение очакваха да чуят своя говор, възплътил се в молитва, и страданията, понесени от Божия син. Нетърпеливият шепот растеше в очакване часа на литургията. Изведнъж от олтара се чу глас, пеещ тропар.

Пеещият разтвори вратите и хвалебствените слова изговаряни на църковно-славянски изпълниха църквата и се понесоха над града. Сърцата на присъстващите бяха залети от увереност, че може и на говорим език молбите им към Бога да бъдат чути и разбрани. Сърцата им трептяха от радост и често вдигаха ръка да направят кръст. Йоаким бавно затвори минея и песента секна.

Боляринът направи няколко крачки и целуна ръка на йеромонаха. Последва го митрополитът, а след него и всички присъстващи.

На другия ден гостите си тръгнаха не с един, а с три коня, натоварени с подаръци.

Налагаше се книжовната дейност да се разпредели между отшелниците. Групата на Илия, състояща се от няколко краснописци, хванаха пачите пера, които заскърцаха при преписването на "Именника на българските ханове", "Историки" от Константин Преславски, "Троянската притча", "Видение и тълкувание Давидово" и други. Започнаха да изпълняват болярски, църковни и други поръчки, като записваха знамения, събития, случки от живота на управляващите и народа.

Със светската художествена книжнина се нагърби сладкодумника Теодосий. Групата се зае да пренаписва произведенията на Черноризец Храбър, "Шестоднев" и "Небеса" на Йоан Екзарх, творбите на Климент Охридски, на цар Петър и други.

Грамматикът Атанасий се зае с превода от гръцки на "Псалтири", минеи, требници, молитвеници и други. Те бяха необходими на съществуващите и новосъздадени манастири и църкви, на всички богомолци.

След като мълвата завладя северна България, цар Иван Асен II реши да посети този район и да види с очите си четиримата светогорски монаси. При срещата им, те му разказаха какво са видели и почувствали при придвижването си от южното море до Ломовете. След дългия разговор стигнаха до извода, че е необходимо в Поломието да се изгради център, който да твори и преписва на църковно-славянски религиозна, светска, земеделска, медицинска и друга литература.

През пролетта на следващата година йеромонах Йоаким с учениците си напусна пещерите край село Красен и се установи в местността "Дъгата", където имаше изградени няколко църкви. Наеха работници, които изсякоха и разшириха съществуващата ниша, която стана най-голямата църква в района. Дължината ѝ беше шестнадесет разкрача, а ширината - шест. След каменоделците дойдоха дърводелците и зографите. Храма посветиха на великия архистратег Михаил. За увековечаване на дарителската дейност на царя беше създадена ктиторска композиция, която представляваше цар Иван Асен II с жена му, като поднасят на патрона на църквата Архангел Михаил умаления ѝ модел. На другата страна и на тавана бяха изобразени апостолите, Страшния съд, свети Георги, Рождество Христово и много други. Пред ктиторското изображение и на други места бяха поставени кандила от слонова кост, обковани със сребро и изящно изработени филиграни.

Предстоеше освещаване на няколко нови църкви, ниши за работа и помещения за живеене. За празника първо пристигнаха християни от княжествата Киевско, Галицко - Волинско, Чернигово. След тях дойдоха западните славяни от областите Рашка, Зета, Требине. Царските пратеници дариха манастирите със скъпи платове, икони, обков, изящни кандила и злато. Пъстрото мнозинство се настани в местността "Дъгата" ("Писмата") пред най-голямата и богато украсена църква. Духовният водач на българските християни архиепископ Василий, игумените на всички манастири, царските пратеници, боляри и ктитори се качиха на площадката. Множеството притаи дъх. Всички отци вдигнаха ръце към небето, забиха поглед в синевата и след като получиха

просветление изпълниха дефилето с благословии за здраве, плодородие и дълъг живот на царското семейство, на присъстващите и на целия славянски род.

Съборът приключи. Гостите си тръгнаха по родните места. Пълните с радост души и торби с книги, подаръци и славянска топлина разнесоха името на Поломието и го запечатаха в аналите на Източното Православие.

След няколко години архиепископ Василий се пресели в небитието, но остана завинаги в историята. На свикания Архиерейски събор за глаба на българската църква беше избран игумена Йоаким. През пролетта на 1235 година на Малоазийския бряг, в гр. Лампсак, се проведе църковен събор. На него присъстваха Константино-Никейския патриарх Герман II, представители на Ерусалимския патриарх, на Симеон Антиохийски, Николай Александрийски. Духовните водачи обявиха, че Българската църква става независима и може да се оглави от патриарх. За такъв беше миропомазан Йоаким I.

През същата година беше завършена църквата "Св. 40 мъченици" в столицата. При освещаването ѝ пръв отслужи литургия новият патриарх Йоаким I.

10. IV. 2004 г.
гр. Русе

Селското Въстание в Странджанския край в началото на XIX в. постепенно стихна. Раненият Индже войвода отиде да се лекува в Молдова и в град Яш създаде семейство. Един от приближените му - Вълчан, след като разбра, че няма да види скоро родния си край свободен, също разпусна дружината си, но не се отказа да се бори против поробителя. През пролетта на следващата година той отново събра Верните си другари и ги заведе в Еленския балкан. Към тях се стекоха много оскърбени от властта. Сред тях беше и поп Мартин. След като русчужкият големец Манук бей присвои жена му, заедно с детето, той с няколко другари се присъедини към вече уголемената хайдушка дружина, водена от Вълчан.

След неуспеха на Въстанието в Равна гора, във войводата поклна идеята, че българския народ не е в състояние сам да се освободи. Тези свои мисли започна да разказва на другарите си и разбра, че по-голямата част споделят вижданията му. Само по-мощна държава от Османската империя е способна да стори това - си говореше той и мислено обикаляше съседите на изстрадалия си народ. Сърбия, Влашко и Гърция са малки и слаби държави. Даже в обща коалиция те не са в състояние да съборят този стар, прояден от недоволство великан. "Коя държава е по-могъща и има храбра войска, водена от мъдри държавници и офицери от Османската?" - се питаше той. Ясна звезда се стрелна на северо-изток и му показа пътя, по който трябваше да тръгне. Само втората родина на Георги Стойков Мамарчев е в състояние да натика агаряните там, откъдето са дошли.

В една потайна пещера се събраха войводи, отделни комити и ятаци на съвет. Цял ден обмисляха и спориха коя войска да поканят да освободи България. Съседите са васали на султана и са толкова слаби, че едва крепят собствената си независимост. И решиха: да изпратят писмо - покана до Московското царство, понеже те говорят нашия език и са християни. За целта даскал Дачо с още един другар да отидат в Русия и да предадат молбата. А поп Мартин да уреди прехвърлянето им през Дунава.

Вълчан войвода и Кара Кольо

И тръгнаха да събират откупа жадните да видят родната майка България, очистена от вековния потисник.

Ежегодно, около Димитровден, Вълчан разпускаше дружината и и се установяваше да зимува в сърцето на империята. При едно пътуване от Стамбул до Тесалоники, с гемията на приятеля си дядо Ставрос, гъркът го попита:

- Къде се губиш през лятото?
- На север. Из Балкана. - отговори с учудване той.
- В коя част на планината ходиш?
- Из Еленския и Троянския край.
- Познаваш ли добре Троянско?
- Като петте си пръста! - отговори с усмивка Вълчан.

Дядо Ставрос спря да задава въпроси и наведе натежала от мисли глава. После погледна продължително с пронизващ поглед приятеля си, като човек искащ да проникне в сърцето му и да види душата на събеседника си. След продължително колебание реши да му се довери:

- Вълчане, с тебе се познаваме отдавна. Взаимно си правим услуги, уважаваме се и си имаме доверие. - Гъркът отново погледна войводата и някак несигурно, бавно, като се спираше на всяка дума, започна да говори:

- Попитах те дали познаваш Троянския Балкан, понеже притежавам стара карта на този район.

- Карти на Балкана много - подигравателно отговори войводата.

- Но моята е изключителна. На нея е написано Стенето, в чиито пещери има скрити кюлчета римско злато.

- Шегуваш се старо! Знаеш, че не обичам лъжите.

- Почакай! - и старецът хлътна в търбуха на гемията.

- Погледни! - Две жилави рибарски ръце развиха кожен свитък.

Погледът на комитата се заби в очертанията на рекичката, отвесните скали по двата бряга, няколкото скоби и черти. Чу се дълбока, разтоварваща, радостна въздишка. Тялото на войводата трепна, огъна се, очите му светнаха като на гладен котарак. Изби се и топло прегърна гемиджията, като му пошушна на ухо-

мо: - Да си ми жив и здрав, приятелю - и братски го потупа по гърба.

Снегът не беше избягал още от Предбалкана и войводата събра отново верните си другари. Настаниха се в Зелениковския манастир, като скриха снаряжението си. Божият храм дишаше сред два гористи рида, между които шумеше бистър поток. Хайдутите станаха миряни и вземаха дрехите и лицата на богомолци.

Стенето е разположена на 20 км. от гр. Троян. Релефът е силно разчленен, с отвесни скали, пещери, пропасти и извори. В този район природата е запазила девствената си форма. То е рядко посещавано от хора, особено през онова време.

Пролетта и лятото избягаха по върховете на планината. Групата златари успя да надникне в много тъмни дупки, да слязат в пропасти, да газят студената планинска вода. Вече приближаваше сто и осемдесетия ден, откакто са в този район, но резултат - никакъв. Вълчан и другарите му започнаха да се съмняват в достоверността на картата, да поглеждат гърка с лоши очи. Някой от хайдутите предложи да се откажат от по-нататъшното търсене. Напрежението растеше ежедневно и ако привечер един от търсачите не изрева като мечка, вероятно щеше да се стигне до раздор и кървава свада. Радостният рев накара копачите да спрат работа. Те се ослушаха и после побягнаха към другаря си. Видяното ги зашемети. След това започнаха да се прегръщат, да гаят кълчетата със загрубелите си мазолести ръце и да се смеят като луди.

Още на другия ден Вълчан започна да повтаря:

- Това злато не бива да се пилее. - Тия, които го чуваха не разбираха думите му. Но и не смееха да го попитат, какво иска да каже. Зъл е войводата. Изпречи ли му се човек с друго мнение, стигнат ли до лют спор, той може и да го съсече.

Дядо Ставрос гледаше златото, сучеше мустак и си думаше: "Край на сиромашлъка! След като получа половината, ако Вълчан не дойде към Бялото море, ще построя много и големи гемии, кораби, които ще кръстосват из всички морета. След това ще купя сарая на Мехмед паша, чиито основи се мият от топлите, бистри води на морето. Ще си пия блажено кафето на чардака и

ще мятам кърпа за поздрав на капитаните, които плуват под мой флаг.

Първата седмица се търкулна като грош по стръмна пътека и се скри в годината. Гемиджията започна нетърпеливо да се върти около пещерата, където бяха струпани кюлчетата. Да пръхти като нетърпелив кон и чакаше кога войводата ще каже: "Утре ще делим намереното!"

В очакване се претърколи и втората седмица.

Вълчан беше кацнал на върха на една скала и със свити очи гледаше зеления гръб на планината. Мислите му брояха скритото злато и пресмяташе ще бъде ли достатъчно да се откупи войска, която да освободи България. Свиваше пръстите на ръцете си, драскаше с клечка в пръста, мръщеше се, клатеше глава и си думаше: "Не, няма да стигнат!" В този момент долови шум от стъпки. Обърна се и видя приятеля си. Гъркът го погледна, стори му се че войводата е спокоен и може да се обсъди въпросът за бъдещите им планове. Той приседна до него.

- Вълчане, кога ще тръгнем на юг? - тихо го попита гемиджията.

- Ти върби! Аз няма да дойда.

- Тогава вземам половината кюлчета, нали така се бяхме разбрали, да делим по равно.

- Няма равно, няма бавно! Махай се от главата ми още днес.

- Ще се махна. Но първо ще отида при каймакамина. Аз си искам пая!

Войводата не отговори. Само го изгледа кръбнишки, повдигна ръка и блъсна гърка отзад. Тялото се плъзна по скалата и полетя надолу. Чу се вик и едно "Туп" наруши тишината.

Според главното действащо лице - войводата Вълчан, намереното злато не беше достатъчно да се откупи войска, която да победи османлиите. Мисълта му започна да търси нови извори и той ги намери. Една зимна вечер, при разговор със съселяните си в кръчмата, научи, че турчето Емин, с когото играеха като малки, станал "Ефенди" и работел в Министерството. Изминалите години от тръгването им по различни пътища не бяха ги отдале-

чили го забрава. След много топли срещи, разговори, обсъждания на бъдещи планове, те решиха да осъществят заедно мечтите си. Споразумяха се Емин да изпраща до град Елена сведения за придвижването на хазната от вътрешността до столицата и обратно, като част от присвояването се дава на ефендите. Хайдутите, водени от Вълчан, поп Мартин, сараф Яко, мома Рада, Христо Палисвещ и други войводи започнаха да кръстосват империята. Вземаха пари, бижута и предмети къде по доброволен, къде по насилствен начин от турци, евреи, арменци, българи и други богаташи. Обираха хазните и веднага бягаха от мястото на нападението. Даскал Дачо, с няколко майстора пък, под ръководството на войводата криеха белия и жълтия метал в пещери, хралупи, калета и закопаваха в земята, като чертаеха карти, поставяха нишани и калевузи¹, заклеваха ги. Всичко скрито записваха на заешки кожи, или на тънки бакърени листи.

Изминаха няколко години на тежък и опасен труд. Около тридесет пъти хазната не пристигна до предназначението си. Султанът и везирите се видяха в чудо - доходите намаляваха. Заптиета и шпиони сновяха денонощно и душеха като ловджийски хрътки да хванат дирите на обирджиите. С получените от комитите пари султанският чиновник Емин си купи голям и хубав сарай на брега на морето и заживя богато. След като разбра, че шпионите са по следите му, той напусна столицата и отиде при хайдутите.

Събраха се отново войводи, ятаци, помагачи да одобрят подготвеното от даскал Дачо писмо, което гласеше:

"До най-великия, храбър и талантлив цар - Батюшка, покровител на всички християни и славяни. Цар на всички руси, украинци, беларуси и други народи.

Бащице наш! В името на единния наш Бог и неговия син Исус Христос, дошъл на земята да спаси хората от грехове, изслушай ни и помогни, както Господ помага на бедните, гладните, жадните за правда и протегни могъщата си ръка над нашата изстрадала земя. Векове славянският род чезне от земята на юг от Дунава. Християнската вяра е поругана от Полумесеца. Ела със своята

¹⁾ Калевуз (тур.) - водач

храбра войска и ни избави от жестокия поробител, който е и твой враг. Народът е готов и щом чуе, че се готвиш за бран, ще грабне оръжие и ще помогне в името на желаната свобода. Ние, войводите от българските земи, имаме злато и сме в състояние да платим на храбрите ти войни и командири, да купим конете, топовете и да осигурим вдовиците и техните деца. В името на славянския род, на Бога и неговия син ела и ни избави от неверниците."

Поп Мартин с другарите си и пратениците се установиха в пещерите между село Красен и Басарбово. Те бяха пригодени за пребиваване от монаси-аскети през Второто българско царство. Изсечените в скалата от божите служители стъпала водеха до горист дол, по който човек можеше да стигне незабелязано до голямата река даже през деня.

Населението на село Пиргос познаваше попа и знаеше за неговото нещастие. Набелязаното лице, което притежаваше, как се уплаши отначало, като чу предложението. Но като видя няколко жълтици на дланта на попа се съгласи да прехвърли пратениците във Влашко.

След седмица двамата куриери крачеха отвъд Дунава към Московското царство. Уговорката беше, след четиридесет дни да ги чакат под селото, където сухото дърво "Дъбравата" докосва реката.

Четиридесет дни бяха достатъчни поп Мартин с групата си да накаже някои делии, неразумни алчни чиновници и да разчисти стари, лични сметки с русчушките големци.

Горещите летни дни изпиха речната вода и коритото се сви. Двамата въоръжени мъже, скрити като лалугери в скалните масиви, следяха движението по реката. На втората нощ след определените дни, при лунна светлина, постовете забелязаха във водата хора и животни, които плуваха към брега. Конете първи се отърсиха от водните капки. Плувците спряха до отвесната скала и подадоха няколко пъти уговорения сигнал. Жабешкото крякане беше чуто от наблюдателите, но те не отговориха на повика, защото не бяха сигурни дали това са двамата пратеници, защото от реката излязоха четворица. Налагаше се даскалът да

използва и резервния повик. Чу се шум от два падащи камъка, след което се мярнаха четири Въръжени сенки. Един от чакащите хайдути тихо извика:

- Даскал Дачо, при нас, другите на място!

От срещуположната страна се отдели една фигура и запрестъпя напред. Той видя насочените към него шишанета и спря.

- Аз съм, братя!

- Защо сте четворица?

- Двама са братушки. Царските хора не ни повярваха, че разполагаме с толкова алтъни, затова изпращат проверители.

След един ден поп Мартин поведе увеличената група към сборното място.

Вълчан и другите хайдути дълго се смяха, след разказа на даскал Дачо, как е обяснил с колко злато разполагат.

- Събрах всички черги от стаите им и направих камари. После казах: - прибавете още сто!

Вълчан се съгласи да покаже на гостите събраното само в две пещери и на едно място под корито на чешма, като дотам ги водеха с вързани очи.

Неусетно комитите остаряваха и отпадаха от борбата. Те не можаха приживе да видят плода на опасния си труд. Днес, след около дбеста години младото поколение, което живее в свободна родина, слуша легенди за делата на тези, които жертваха живота си за свободата на България.

1983 г.

Русе

САРАЯ

Първа глава

"Погледът в миналото е винаги бодване в сърцето"

Л. Фойербах.

Роден съм в планинска провинция, разположена в северозападната част на турската империя. Името на населеното място не помня, защото бях много малък. Само си спомням отвличането, макар че и то избледня. Сега, след толкова години, се питам: "Нима така е било?"

Обядвахме. В мутвака¹ нахлуха еничари. Грабнаха ме, както бях седнал до синията². Баща ми скочи и посегна към наджака³, но един от еничарите го изпревари и го перна с ятагана по главата. Облян в кръв, той се строполи на земята. Мама успя да ме хване за краката. Влачиха я до вратата. Сетне ме заведоха в Харп скулу⁴ близо до Стамбул. Там учих четиринадесет години, време достатъчно да ме направят правоверен мюсюлманин, ревностен защитник на Империята. Понеже бях левент момък, ме зачислиха в личната гвардия на Падишаха⁵.

Това беше много, много отдавна. Сега съм старец с побеляла коса, треперещи ръце и подгъващи се крака. Само главата ми е още бистра. Човек, заблуден в работа, не забелязва как дните, седмиците, месеците и годините се натрупват и той неусетно остарява. Но по-важна е дирята, която оставя след себе си. Благодаря на Всевишния, че ме дари със светли дни да наблюдавам прераждането си - деца, внуци и правнуци.

Човек, като се роди, тръгва устремно по кривата на живота, придружаван и подкрепян от родители, близки, приятели, учители. Измори ли се, или душата му осиротее, той търси опора на техните рамене и в натрупаните спомени. Вероятно малцина другари са останали живи от Харп скулу. Аз се скрих от бурите,

¹⁾ Мутвак (тур.) - кухня, готварница.

²⁾ Синия (тур.) - кръгла дървена маса за хранене, софра.

³⁾ Наджак (тур.) - брадба.

⁴⁾ Харп скулу (тур.) - военно училище

⁵⁾ Падишах - (ар. тур.) - султан.

които чупят клони, рушат къщи, проливат кръв. Някои хора са готови да ме обвинят в кражба. Те без съд биха ме закачили на въжето, или хвърлили в морето. Но не се чувствам крадец. Само взех от краденото.

Телесните ограничения и болки не ме плашат - стискам зъби. Но самотата, въпреки, че къщата ми е пълна с наследници, ме стряска. Докато ме гледаха очите на любимата, които осветяваха пътя ми, се чувствах спокоен и щастлив. Тези трептящи звезди, наситени с вярност и любов, ми даваха кураж, настроение и енергия. Покланям се на твореца, създал този двигател на живота, този инстинкт да твориш и да обичаш. Благодаря на съдбата, че пресече пътищата ни. Тя имаше богата душа, която правеше часовете прекарани с нея желани и незабравими. От всички игри, единствено любовната игра е способна да разтърси душата на човека, в която след това танцуващите се отдават безумно на плътта. Тя даваше всичко, което имаше и искаше да получава същото.

Читателю, уважи силната, безкористна любов, която кара влюбените да бършат невероятни неща. Тя концентрира мислите им в една посока и страстта определя действията. Признавам, огънят, който гореше в мен само за около месец ме преобрази и от кръвожаден тигър станах дресиран пес. Любовта ме дари с божествени удоволствия, понеже притежаваше фантазия, страст и мъдрост.

Човек трябва да обича съдбата си. Спомените излъчват топлина.

Време е да се представя. Викат ми Петро чорбаджи, понеже съм имал много имот и знания, а и държанието ми било такова. Често към собствените имена народа поставя прякор, който е свързан със заеманата длъжност, родното място или Външните белези. Тези, които ме доведоха тук, ми предложиха да приема сегашното име и да забравя старото. Отвъд голямата река, в Турско ме зовяха Хюсеин. Първото си име не помня. Годините го изтриха.

В началото на месец Нисан¹, през 983² година, ми наредиха вед-

¹) Нисан (тур.) - месец Април.

²) 983 по мюсюлманското летоброене е равна на 1576 година

нага да се явя при великия Везир. Това желание на втория човек в империята да ме види превъртя мислите ми. Завладяха ме противоречиви чувства. Започнах бързо да разгръщам книгата, която пишех ежедневно със своя скромна труд. Не открих бели полета в своята дейност. Като всеки човек, стремящ се към върха, тялото ми се затопли. "Ще ме повишат в чин, а може и в длъжност" - си помислих и ми стана драго. Кой войник не мечтае да има на раменете си пагони на миралай¹ ?

Изкачих се чевръсто на площадката и се отзовах пред часо-вия, с когото разменихме по няколко думи. Мъчех се да покажа, че отиването ми при везира е нещо обикновено, въпреки че неизвестността ме ядеше отвътре. Натиснах входната врата, която изохка при затварянето. Този звук ме стресна. Изпсувах наум. Посрещнаха ме двама часови, които ме погледнаха свъсено. Единият ми показа с очи и с ръка маса, покрита със зелено сукно. Разбрах: - До тука с оръжие! Започнах бавно да бъркам в пояса и джобовете си. Колкото те олекваха, толкова несигурността ми се покачваше.

Едно от най-тежките наказания за войника е сам да се разоръжи. Намалената боеспособност го прави несигурен, страхлив и при едно "ху" може да побегне. При затваряне на втората врата се спрях и за кураж си казах: - През тебе пак ще мина!"

Бях убеден, че всичките ми служебни действия са добри, но не бях сигурен дали е така през друг поглед.

Посрещна ме млад, висок, с мургаво лице иявер². Спомних си думите на Ахмед от училището: - Видиш ли висок човек, знай че е умен и предан. А ниският е зъл, инатест. Усмихнах се.

- Как се казваш? - след пронизващ поглед ме попита той.

За миг се смутих и с половин уста отговорих:

- Хюсеин.

Погледите ни се срещнаха. В черните му очи не видях пренебрежение, а някакво очакване, любопитство, което ме окуражи.

- Седни. Ще известя везира че си тук.

Думите бяха казани тихо, но уважително. Почувствах как обръчите, които ме стягаха, се отпускат. Очите ми се усмигнаха.

¹ Миралай (тур.) - полковник.

² Иявер (тур.) - адютант

След като адютантът затвори вратата след мен, насочих поглед към масата, зад която седеше големеца. Бях виждал много пъти този човек, даже отблизо, но сега ми се видя друг. "Вероятно и той има някакви проблеми, като всички хора" - си казах и изправих снага. Не изчаках да ме удостои с поглед. Отворих уста и с висок, ясен глас го приветствах:

- Хвала на султан Мурад трети и на неговия пръв помощник, които здраво държат държавното кормило. Аллах да ги възнагради с крепко здраве, бодър дух и мъдрост при разширяване границите на Империята.

В уморените му очи, които се откъснаха от плота на бюрото, избликна блясък, от който сметнах, че се е трогнал от думите ми. Той само ми посочи с ръка стол. Седнах, но неизвестността още ме боцкаше отвътре.

- На света има два вида хора: можещи и неможещи; знаещи и незнаещи! - с тези думи той откри диалога, като ме гледаше изпитателно. - Падишахът, да му са светли дните, те удостоява с голямо доверие и ти възлага специална задача.

"Ако ми предложат друг гарнизон, да отида ли?" - се попитах и в мен започнаха борба две желаниа, които везирът сподави. Извади от чекмеджето свитък и ми го подаде.

- Прочети волята на господаря. - любезно каза той.

Поех го с треперееща ръка, с радостна усмивка и двулики мисли. Допрях свитъка до свитите си устни и хванах тънкия конец, който го стискаше по средата. Има няколко вида връзвания: За врата, през кръста и за краката. Всички омотавания правят предмета послушен, изпълнителен и благ.

Дръпнах превръзката и свитъкът порасна. Мушнах конца в горното си джобче, като скъпа реликва и погледнах началството. Той хвана трепета ми и рече:

- Прочети, прочети!

- До Русчушкия валия. Заповед!¹

Свих очи и изпсувах. "Нима ме назначават за куриер?" В главата ми настана хаос. Нещо се надигна в мен, хвана ме за гърлото, аха да се само накажа. Но тялото ми беше спокойно. То не под-

¹ Пълният текст на заповедта е в края на легендата.

сkochи, че сви пръсти в юмрук. Външно не трепна. Отказа да се подчини на бурята, бушуваща в мен и принуди породилия се гняв да стихне. Мечтите ми се спухаха, като презрял кавун¹. Прочетох последното изречение спокойно. Вдигнах глава, като ученик, знаещ урока си и погледнах началството с благодарност.

Везирът ме погледна с твърдите си сини очи някак особено, след което каза:

- Знай, че търсенето на съкровище е трудна работа, а пренасянето му - мръсно и опасно дело!

- Не се страхувам, паша ефенди!

- Може и така да е! - каза полуусмихнат той - но само си представи, че в гориста клисура те изненадат група въоръжени хайдучи, които реват и горят от желание да те ограбят и обесят с главата надолу!

При тази картина косата ми се повдигна. Започнах да виждам сенки. Но набрах смелост и отговорих като хлапак:

- Само да се опита някой! Кръвчицата му ще изпия! - и свих пръсти в юмрук. Поех дъх и продължих: - Само за седмица ще го открия и поднеса на Падишаха!

- Говориш като хвалипръцко! - С насмешка рече той. - Скритите Вещи трудно се откриват. Ще пролееш шепа пот само докато ги приближиш, а ако са заровени в земята, ще трябва да преобърнеш каруци пръст. Много дни ще поглеждаш небето и ще молиш Аллах за помощ. Понеже бързо се ориентираш, вярвам да се върнеш скоро като герой. Нали помниш какво са те учили във военното училище: " Да изпълниш заповедта на Падишаха, или да умреш!" - След кратка пауза поклати глава и като на себе си каза:

- Няма по-мощна сила от вярата!

На излизане си спомних преживяното преди две седмици. Чергари се бяха настанили с превозните си средства в парка, в близост до двореца. Предупредих ги да се махнат, но те ми се присмяха. С помощта на няколко полицаи съборих шатрите им и ги изгоних. В една от тях лежеше смугла саката старица. Тя ме погледна злобно и изфъфли с беззъбата си уста: - Като се напълни луната

¹⁾ Кавун (тур.) - пъпеш.

ще тръгнеш на дълъг път и ще стигнеш голяма река. Там млада, хубава девойка ще ти легне на сърце. - Не разбрах последните й думи. Помислих, че ме къльне.

Имах право да избира трима от общо четирите заптиета¹⁾, които ще ми помагат при изпълнение на трудната задача. Продължително ги търсих из отделението, за което отговарях. Часове ги убеждавах да приемат странната мисия, която се различава от всички останали, които сме изпълнявали досега. Говорих им, че градът е голям, богат, разположен на брега на пълноводна река, по която плават големи кораби, които идват чак от Швабско. От себе си прибавих, че там има хубавици, които са сладки като шербет.

По телосложение и умствени възможности хората не са равни. В природата не съществува еднаквост, а равновесие.

И тримата ги познавах добре. Бяха дисциплинирани и понасят добре лишенията. Но се страхувах от нагона, които е в състояние да ги промени.

Изминаха три дни от срещата ми с Великия везир. На четвъртата сутрин трябваше да яхнем конете и да се понесем към Русчук.

- Хюсеин, ще пътуваме ли утре? - със загриженост ме попита моят добър приятел Али. Само той имаше право, когато сме двама да ме нарича по малкото ми име. Бях запознат с неговите ангажменти, затова се замислих. В думите му имаше нотка на безпокойство.

- Щом началството назначава свое доверено лице, ще трябва да го уважим. - отговорих спокойно.

- Ами ако закъснеем ден, два?

- Говориш глупости. Не е възможно да не изпълни заповедта на Падишаха в определения час!

- Ако тази вечер не се яви, утре ще тръгнем ли?

Погледнах приятеля си с досада и се отдалечих с вдигнати рамене.

На четвъртата сутрин слънцето се показва весело и засмяно.

¹⁾ Заптие (тур.) - стражар, полицай.

То се мъчеше със златните си, топли лъчи да намали напрежението, което растеше с всеки изминал час. Отдавна бяхме готови, а не можехме да тръгнем. Изпитвах неудобство.

- Този ешек¹⁾ ще ми създава неприятности. - Ушите ми писнаха от яд.

- Кой ли е този ездач? - извика Неджиб, след като погледна назад.

- Стои като кукла на седлото! - допълни Адил и се изкиска високо.

Непознатият приближи и спъна поводите на коня. Гледахме го злобно, като крадец. Бях готов да му се скарам. Неджиб ме изпревари, като издекламира част от стих:

- Козел един, животно младо
не уважава служебно стадо!

Всички се засмяхме. Бурята в мен започна да стихва.

- Кой е козел бе, дивак с дивак?! - извика новодошлият и слезе от коня. - Животно си ти, защото обиждаш.

- Я го виж ти. Козелът се заканва! Ще бодее! - рече Неджиб и ни погледна.

- Подай си ръката. - помоли го Адил, но толкова твърдо че думите му прозвучаха като заповед.

Новакът подаде ръка. Борецът я ухапа така, че той се огъна и изрева като магаре.

- Тия, които не уважават другарите си, ги наказвам така! - и ме погледна за подкрепа.

- На конете! - извиках. Заповедта заличи мястото на посрещането и загаси лумналия огън.

От града излязохме като неми юрдечки.

Двучасовото пътуване по първокласния път ни измори. Чаткането на конските копита по калдъръма достигаше до гънките на мозъците ни и се забиваше като пирон в чамова дъска. Мярнаха се ниски къщи сред редки дървета. Селото беше разположено в падина, прегърнало чешма с два чучура. Слязохме от конете и ги поведохме на водопой. Водата миришеше на сяра.

- Ох, - въздъхна един от нас, като наруши дълбокото мълча-

¹⁾ Ешек (тур.) - магаре.

ние, - най-после спяхме.

Седнахме на малка полянка до чешмата. Някои извадиха от дисагите, които носеха на седлата закуска. Не преглътнах последния зальк, Али разбута мълчанието: - До сега сме изминали осемнадесет мили. - Не можах да разбера на кого казва това и одобрява ли скоростта на придвижването ни.

- Старши, няма повече да яздя пред него - той само брои крачките на коня ми. Ще го урочаса. - с привидна болка каза Неджиб.

- Оказва се, че си дрямал по пътя. Не ти ли направиха впечатление каменните колони, поставени от страни на пътя? Те са още от Византийско време. На тях е написано разстоянието от Стамбул до Едирне¹.

При първия преход настроението беше потискащо. Не се чуваше говор. Отсъствието на разговор между група хора не винаги означава присъствие на ум. Общото добро настроение пъди лошите мисли и часовете стават по-леки и приятни.

Погледнах натрапения. Той седеше кротко, гледаше пред себе си и галеше с длан тревата. Да се обърна към него с новото му име ми се стори недостойно, да не го обидя.

- Закъснялото заптие - извиках натъртено, за да разбере че аз съм отговорник на групата и имам пълномощия на водач. - Време е да станеш пълноправен член на малкия ни отряд!.

Той повдигна бавно глава и ме погледна неразбиращо:

- Какво трябва да направя? - ме попита, като човек току-що събудил се от дълбок сън.

- Наложително е да се представиш. Как се казваш, откъде си, кой те изпраща?

Лицето му трепна. Погледна ме недоволно и с неохота рече:

- Роден съм в град Бурса и ме зоват Абдуллах. Работя като писар при кадията². - Последните думи изрече по-високо, даде им значимост.

- Името ти означава, че не си мюсюлманин! - захапа го отново Неджиб. Пролича че не е забравил надменността на новодошлия.

- Как да не съм мохамеданин! Всеки ден, по пет пъти се моля на Аллах. - отговори възбудено той и продължи, вече по-спокой-

¹) Стамбул, Едирне (тур.) - Истанбул, Одрин.

²) Кадия - (тур.) - До 1867 г. титуляр на кааза (област) с не съдебни функции.

но: - Вярно е, че родителите ми са елини, но те отдавна са приели правата вяра.

- Я кажи, защо ни държа под напрежение тази сутрин цял час?
- запита го отново Неджиб, но този път с шеговит тон.

Всички насочихме поглед към него. Той се смути и сведе поглед към земята. Стори ми се, че не ни вижда, макар че гледаше към нас. След като се освободи от задръжката, изправи глава и тихо продума:

- Извинявайте. Бях пленен от една хубавица.

- Охо-о-о! - извикахме в хор. Погледнахме го със закачлива усмивка и изтрихме закъснението.

След обед, пред главната порта, носеща името на основателя на града, влязохме в Едирне. Крепостната стена, олющена от времето и чуждите набези беше загубила значението си на отбранително съоръжение. Улицата, по която се движехме, беше широка, като реката, която пресякохме. Срещяхме и ни разминаваха бързаци униформени. Оттук мюсюлманските орди тръгваха към сърцето на Европа, да наложат новия ред и правата вяра. И аз, султанският чауш¹, се почувствах малка бурмичка от сложната държавна машина и снагата ми бе завладяна от господарски порив.

Пред комендантството скочих от коня. Оправих дрехите си и бавно, като кехая², тръгнах към зданието. Униформата ми принуди часовия да изпълне тяло. Почувствах, че под мишниците ми има малки крилца. Влязох в голямата стая без да чукам. Поздравих, но никой от присъстващите не ми обърна внимание. Почувствах се обиден и силно тропнах по пода с крак. Този звук накара говорещите да ме погледнат. Един юзбаши³ ме измери, като терзия⁴, и направи недоволна гримаса. След това се усмихна и пъргаво стана.

- Извинявай, чауш! При нас е така всеки ден.

- Къде е коменданта? Искам да говоря с него!

- Вероятно идваш от Стамбул?

¹) Чауш (тур.) - Младши военен чин - старши.

²) Кехая (тур.) - викач, вестоносец.

³) Юзбаши (тур.) - стотник. Капитан

⁴) Терзия (тур.) - шивач.

- От там.

Дрехите и неизвестността са в състояние да възбудят уважение. Юзбашията отвори една странична врата и ме покани да влеза. Преди да поздравя, премигнах няколко пъти. С радост и закачлив тон рапортувах:

- Пожелавам Аллах да дари моя незабравим муаллим¹ с младост, здраве и много мъдрост при изпълнение на заповедите на султан Мурад III.

- Хюсеин! - извика с изненадан глас полковника. - Как се радвам, че те виждам! - и стана. Прегърнахме се като стари приятели. Аз му бях любимия ученик. Той постоянно ме закриляше и напътстваше при усвояването на теорията и практиката, застъпени в програмата на училището. Често споделях мисли, които се пораждаха в мен от държането на другите учители; от трудностите при усвояване на науката и мъката ми, че нямам родители, които да ми топят сърцето. Приятелството възникна спонтанно и с течение на годините се вкорени в душите ни. То беше сърдечно, безкористно.

- Какъв вятър те доведе при нас? - започна да ме разпитва той.

- Пътувам с още четири заптиета за Русчук. - Поех дъх и продължих: - Търся подслон за хората си и за конете за тази вечер.

- Юзбашията ще разпореда да се настаните добре. А тебе те искам, след като посетиш мюдюрина², да дойдеш у дома.

Напуснах стаята с лека крачка. Душата ми пееше.

След като осигурих другарите си и животните с подслон и храна, тръгнах към градската управа. Имах поръчение от Великия везир да предам на мюдюрина писмо от Падишаха, както и някои устни указания.

Конакът се намирал до казармата, гаранция за сигурност. Затова тръгнах пеш. Градоначалникът ме прие веднага и беше много внимателен. Думите му ме впечатлиха, защото често вмъкваше цитати от Корана. В края на разговора, той пожела сутринта да го придружа до новопостроената джамия на името на султан Селим и да присъствам на сутрешната молитва.

¹⁾ Муаллим (тур.) - учител

²⁾ Мюдюрин (тур.) - градоначалник.

- Тя е построена от моя приятел - архитект Коджа Мимар Синан през 1566 - 1574 година. - с гордост сподели той.

Не можех да не се съглася.

Времето се оправяше. След няколко месеца жесток двубой, доброто слънце надви студа и светлите дни се удължиха. Вечерите бяха светли и носеха дъха на цветя.

Вървах по широката улица на дребния град с лекота. В мен духаше буен пролетен вятър, който ту се усилваше, ту стихваше. Чувството ми към красотата на живота се разширяваше с всяка измината минута. Усещах, че съм способен да направя нещо голямо, значимо, невероятно. Но какво точно - не знаех. Срещаш хора, които задържаха погледа си върху мен, а аз вървах като омагьосан. Когато е направил успешно първата си крачка, човек, видял втория си родител; поканен от градоначалника на старата столица на империята от 1362 до 1453 година да посети новопостроената джамия, гордостта на османлиите, не е възможно да не бъде горд. Той сяда щастливо на вълшебното килимче и се понася устремно нагоре.

Сграбчих скобата, която висеше на портата и я ударих няколко пъти по шината. Обаждането на два различни животински гласа приех като приветствие. Отсечени думи на млад глас започна на успокоява разтревожените псета. Те посрещат чукация по един и същ начин, независимо с какви намерения е дошъл. По-малката сестра на голямата порта рязко се отвори. Показа се висок, широкоплещест гавазин¹, чиито очи светкаха като на гладен вълк-единак.

- Миралая очаква гост. Ако се казвате Хюсеин, заповядайте!

- Аллах да възнагради живущите в този дом с радост и щастие. - благо изрекох пожеланието си и с десния крак прекрачих прага на портата.

На чардака ме посрещна домакинът със загрижено лице.

- Имаше ли трудности при настаняването, или мюдюринът те принуди да чакаш?

Поклатих отрицателно глава и отговорих по войнишки:

- Съвсем не! - като застанах мирно.

¹⁾ Гавазин (тур.) - телохранител, пазач на дом, слуга.

- Тогава защо закъсня? - бащински ме попита той.

- С мюдюрина разговаряхме продължително. Накрая ме покани утре да го придружа на сутрешната молитва в новопостроената джамия.

После той ме хвана под ръка и ме въведе в голяма, добре осветена стая. Седнахме на миндера върху мечи кожи, кръстосахме крака и опряхме гърбове на шарените, меки възглавници.

Погледна ме отблизо благо, открито, сякаш съм любимата му книга, която някога е чел с желание. Като че ли сега искаше да провери променил ли се е главния герой.

- Духат ли още силни ветрове в столицата, след погребението на султан Селим, да му е лека пръста? - отвори разговора той.

- Нима още се страхуваш?

- Всичко е в ръцете на Аллах. Той е определил радостта и скръбта на хората. Неговите везни теглят деянията на човеците. Ако някой е извършил противонародно престъпление, той ще бъде наказан!

- Така е! Но Падишахът е представител на Всевишния на земята. - казах бавно, тихо на срички. Връщах му думите, казвани преди години, когато беше учител във военното училище.

- Пак пролича, че имаш добра памет! - каза той и двамата се засмяхме.

По време на разговора мускулите на лицето му ту се свиваха, ту се отпуснаха. Някакво вътрешно безпокойство го мъчеше и то търсеше излаз.

- Какво писмо предаде на мюдюрина? - най-накрая изрече той.

- Ако те преследва лъв, веднага ще те известя и ако мога, ще те предпазя! - Усмихна се облекчен.

Разказах му за срещата си с Великия везир и за отговорността, която поех. Споделих тревогата си, дали е жив християнинът, който е известил Падишаха, че там има заровено имане. "Защо той неверника сам не го е изкопал и не е взел наградата?" - Този и много други въпроси обсъдихме, докато донесат вечерята. Тя беше обилна и вкусна. След това разговорът продължи до полу-

нощ. Леглата ни приеха изморени.

Като войник умеех да контролирам съня си.

Спрях пред джамията и погледнах високите кули. Стори ми се, че те пробождат небето с позлатените си върхове. С добро настрояние минах през първия двор, който има четири врати, а най-вътрешния - три. В средата на всеки двор има фонтан от бял мрамор. Пред голямата врата на храма има зелени мраморни колони, които имат пет врати. Корпусът представлява огромен купол. Вътре има два реда мраморни галерии. Подът е застлан с персийски килими. Стените са украсени с каменни цветя, покрити с китайски порцелан. По средата висеше огромен, позлатен полюлей, а под него имаше голям фонтан за миене на ръце.

Коленичих до градоначалника.

След молитвата проведохме кратък разговор. Накрая му пожелах успех в работата и в живота. На раздяла споменах, че винаги може да разчита на мен.

Разделихме се като приятели.

Другарите ме чакаха. Яхнахме конете и в галоп напуснахме старото седалище на мъдрите султани. Навлязохме в поречието на река Тунджа и поехме срещу течението. Придвижването ни нагоре се оказа трудно. Пътят беше тесен, пресичащ на много места реката, чието дъно беше тинесто, а водата - студена.

След около половин час преход, Абдуллах се провикна:

- Спрете, спрете!

Опънах поводите, аха да изпсувам. Установи се, че седлото му танцува върху гърба на животното. Едно от тежките поражения върху психиката на пътника е да му спре устрема.

Колкото растеше разстоянието между нас и Едирне, толкова се разреждаха населените места, а селяните ставаха все по-страхливи. В едно село открихме мухтаря¹. Попитахме го как се казва той и населеното място и далече ли е Ямбол. Той избръщолевни няколко непознати думи.

В града влязохме с прибиращите се от полето работници. От развалините личеше, че крепостта е била с яки, каменни стени. Сега населението, предимно християни, живееше бедно в схлупе-

¹) Мухтар (тур.) - кмет

ни къщи, покрити със слама. Минаре на джамия не видяхме.

- Голяма мизерия се шири из Империята - каза със съчувствие Али.

- Защо ги съжеляваш? Те са неверници! - отсече Абдуллах.

- Нали и те са чада на Твореца. - отвърна той

В града имаше малочислен гарнизон. Като ни видя и разбра, че идваме от столицата, управата се зарадва. Веднага ни настаниха в хубави, хигиенични стаи. Тук мюсюлманите не спазваха Корана¹ - християнската кухня и питиета не са за подценяване.

Преди да навлезем в планината, спряхме за почивка до минерален избор, в чийто вир си киснеха краката двама мъже. Единият знаеше няколко наши думи.

По едно време чух вик:

- Помощ, помощ!

С ятаган в ръка изтичах към храстите. От тях изскочи Неджиб със смъкнати гащи. Клекнал до змия и без малко да я изцапа, а тя да го ухапе.

Планината, висока или ниска; със стръмни склонове, или не, винаги е била гостоприемна към хората. Бистрата изворна вода, горите, пасбищата, горските плодове осигуряваха прехраната на населението. Сред гористите клисури и върхове то се е чувствало гордо, независимо и свободно.

Тръгнахме по коларски път, който се биеше около малък поток, чиито води шумоляха в дола. Колкото бе красиво, толкова беше и страшно. Войникът умира достойно, когато врагът го победи при пряк сблъсък, а не от засада.

В покрайнините на град Шумулар² ни спря конен патрул. Наложи се да покажем документите си за самоличност. Това недоверие ме обиди и без причина се скарах на Абдуллах. Неджиб не закъсня да ме ухапе: - Който бързо се освобождава от тъмните сили, е по-здрав от това, който ги задържа!

Град Шумулар² е естествена крепост. Само три пътя влизат в града. Улиците са тесни и препълнени от войска. При нужда големият гарнизон подхранва крайдунавските си братя. Наста-

¹) Коран - (тур. араб.) - Свещена книга на мюсюлманите.

²) Шумулар (тур.) - Шумен

ниха ни В една къшла." Присъединихме се към аскерско занимание. Завладян от нежните тонове на музиката, Неджиб изпя няколко юнашки песни, а Адил показа хватки на казармените пехливани.

В Хръзград² пристигнахме премръзнали по обед.

Мюдюринът ни се скара: - Хлапац! Тръгнали на север по ризи.
- После се смили и ни даде топли дрехи.

По време на придвижването ни през поля, гори, клисури и населени места, постоянно се движех начело на групата. Чувствах се задължен да заведе до Русчук здрави, бодри и работоспособни бойци. Затова през целия преход въртях глава на ляво и на дясно, като оглеждах внимателно всяко крайпътно дърво, храст, или падина, откъдето можеше да ни удари камък, или да ни прониже стрела. Не твърдя, че винаги съм бил спокоен, но никога страхът не ме е завладявал. Слухът ми улавяше всеки крайпътен шум и търсех с поглед източника. Спътниците ми седяха върху гърбовете на животните отпуснато, като се люшкаха неравномерно. Погледите им блуждаеха. Конете крачеха равномерно, сякаш в телата им имаше навити пружини.

След като се откри цялата равнина, реката и градът, дръпнах дизгините и конят закова крака. Преди да вдигна ръка и да предпазя очите си от слънчевите лъчи, които блестяха под остър ъгъл, чух тревожния глас на моя "любим" спътник:

- Старши, неверници ли виждаш?

Погледнах го изненадан. Лицето му беше напрегнато, като пред схватка. Ръката му стискаше дръжката на ятагана.

Погледът ми обходи хоризонта откъм реката и града. Градските постройките бяха прегърнали малка, квадратна каменна крепост. В средата на отсамното крайградско плато блестеше водоем. Алената светлина, която изскачаше от него, беше тъй чиста и красива, като дъга след дъжд. Гледах от високото с възбудена наслада и в мен се породиха блянове, които бързо ме завладяха. Унесен в размисли и мечти се бях усамотил.

- Каква широка река, като нашия Босфор! Сигурно в нея има много риба. - извика възторжено Адил. Думите му ме Върнаха на височината.

¹⁾ Къшла (тур.) - сграда за презимуване. По-често за овце.

²⁾ Хръзград (тур.) - Разград

Където и да отиде, във Вѣдичаря, Види ли река, езеро, море, се събужда желание да бръкне в нея, да провери кълве ли рибата. Страстта го завладява и не я ли задуши става мрачен, нервен, даже зъл.

- Каква богата палитра от цветовете - каза Али радостно.

- Жалко за този хубав, пролетен ден. Как кърваво умира. - въздъхна Неджиб.

Назначеното заптие ни гледаше някак странно, неразбираемо.

Премигваше, отваряше голямата си уста, искаше да каже нещо и накрая не се стърпя:

- Хм! Възхищават се от цветовете! Каква простотия! Да бяха камара алтъни, разбирам!

Всички се обърнахме към него и го съжалихме.

Човек гълта с очите си целия този пейзаж и видяното навлиза надълбоко в душата му, за да се запази завинаги. Светлият ден умираше болезнено, но гордо. Раждаше се друга форма, в която животът продължаваше с намалена, но по-спокойна сила Природата е мъртва без пѣстротата и многообразието си.

Напуснахме прозрачната височина, прегърнатата от привечерната тишина и заслизахме към града. Мракът се спускаше плахо и видимото започна да се скъсява. Краищата на някои малки облачета още имаха алено златисти петна. Те бавно приемаха цвета на небето.

Навлязохме в града. Каменната настилка на пътищата започна да се обажда под копитата на конете. Притихващият шум, вместо да заспи се възбуждаше. Кучетата първи възвестиха, че по улиците се движат животни и хора. Някои от тях се спускаха с ожесточен лай към конете.

- Първите посрещачи са много негостоприемни! - каза Али.

- Ако и валията е така зъл, ще има да патим. - допълни Неджиб.

Бледи, трептящи светлини се показваха от схлупените одърпани къщи, които се бяха сгушили сред плетове и овощни дървета. Започнах да се страхувам, че в мрака можеше да се въртим около къщите, като на харман. Минарето - ориентир, гледано

от височината не изглеждаше толкова високо, колкото сега.

Спряхме пред дълбок ров, които обхващаше крепостта. Вдигнатият мост едвам се забелязваше. Наострих уши, с надеждата да чуя някакъв шум от вътрешността.

От дълго време насам нетърпението да нарани началника си изгаряше отвътре Абдуллах.

- Старши, този път здраво се изложи! - Упрекна ме той и продължи: - Те може да не ни обърнат внимание.

- Ами, ако някой пес го захапне през нощта, кой ще отговаря? - се изхили Али.

Забележката така жестоко ми разбърка душевния мир, че се съжалих. Везирът ми предлагаше да известим управата на градовете, през които ще минем, а аз отказах. Който не слуша поумните и патили хора, така сяда на пали яйца и си цапа гашците. Въпреки че пристигнахме късно след заключването на всички врати, вярвах, че мостът ще бъде спуснат и ние ще прекараме нощта на топло и безопасно място.

- Да гръмнем с аркебуза¹ - предложи Адил.

- Говориш глупости! - Скара му се Неджиб. - Ако гръмнем, страхът ще подскочи толкова високо, че даже и през деня трудно ще ни отворят.

- Да отидем в джамията. Ходжата няма да ни остави да пренощуваме на улицата. - Обади се отново Абдуллах.

- Старши, няма ли да ни чуят, ако извикаме няколко пъти. Вероятно около портата има хора, - предложи Али.

Пет млади гърла се издуха, като гайди и от ручилата им изскочи рев:

- Мюдюр ефенди!

За миг врявата, която се разливаше неспокойно, се омота и секна. Чу се мърморене, закани. Някой изпсува.

Всички крепостни порти, които съм виждал, имат малки прозорчета, колкото човешка длан или прорез - разстояние между две очи. През тях пазачът наблюдава безопасно, в случая площадката пред рова.

Слухът ми беше толкова изострен, че беше в състояние да

¹⁾ Аркебуз (фр) - вид средновековна пушка

хване разходката на комар. Стори ми се, че нещо изскърца. На портата се появи и се застоя бледо петно.

- Наблюдават ни - си рекох и ме освежи надежда.

Дежурният пазач разбра, че пред рова се шуми.

- Алчни неверници и през нощта правят кираджилък! - с неприязън измърмори той и отново хлътна в стаята. Бяха го натиснали сериозни мисли. За кой ли път жена му повтаряше: - Простото, боба, овеса са на привършване! - Въртеше тревожно очи и се питаше: - Може ли всеки ден човек да яде коприва, лобода и други такива треби?

Повторният вик го изхвърли от нара.

- Що за чешити са пък тия? - измърмори той. Обу си калеврите, наметна антерията и залепи чело на портата.

- Охо, това не са кираджии, а конници.

В този момент един от чакащите изпсува, но с такива цветущи орнаменти, че биха засегнали и най-търпеливия човек.

- Кой реве като магаре и псува като ненормален? - се чу отвътре обиден глас.

Притихнахме в очакване.

Реших да ускоря смъкването на моста и да намалю напрежението.

- Али, обясни ми кои сме и откъде идваме!

- Какво да му обяснявам, нали ни вижда.

- Човекът може да е с лошо зрение.

- Ние идваме от Стамбул и сме от личната гвардия на Падишаха! - се чува ядни думи с тиха притурка: - Мамка ти!

Като чу думите: "От личната гвардия на Падишаха", пазачът потрепера. - Вероятно са големи началници. - си рече той и преглътна горчива слюнка. Напъна се и извика:

- Тичам да уведомя коменданта!

- Преди да почука, гордо повдигна глава: - Вчера Осман каза, че моята служба е хилтава. Ха, да влязат, де! - и се усмихна.

Отговорникът на крепостта свъси чело:

- Хм! По това време гости от столицата? - Но робуващ на правилото: "Око да види, ръка да пипне" - погледна през прореза.

- Заптиета, за какво ли са се домъкнали? - каза той и тръпки на несигурност полазиха по гърба му. За да смекчи евентуалните неприятности, раболепно извика:

- Веднага ще уведомя валията!

Почука на вратата и бързешком хлътна в стаята. Началството вечеряше. За да избегне неприятната забележка: - Защо ме смущаваш? - поздравът беше по-продължителен. Като чу, че са пристигнали гвардейци от столицата и настояват да влезат в крепостта, пребледня. Погледът му се промени, а долната му устна започна да трепери.

- Гвардейци ли? - след кратко мълчание изфъфли той.

- Видях ги през дупката на портата.

- Краят дойде! Дойде! - започна да повтаря той.

Комендантът го гледаше и се чудеше, какви успокоителни думи да каже и да го изведе от това състояние. Мислите, които се раждаха в главата му отхвърляше като неподходящи. Изпитваше неудобство да гледа началника си как се гърчи и стене. Спомни си, че с идването на пашата за валия на каазата, с него дойде и мълвата, че в столицата е заемал висока правителствена длъжност и е бил доверено лице на покойния Падишах.

Мислите правят човека щастлив, или нещастен!

Скрипци и макари тъжно запяха. Въжетата се опънаха и мостът стъпи на другия бряг. Барабанен тропот отекна в настъпилата нощ.

Очаквах с влизането ни живущите да изскочат от домовете си и да ни приветстват с "Добре дошли!" Уви, само местният коняр ни приветства, като отведе конете в конюшната.

- Тук живеят ли хора? - присмя се на присъстващите Неджиб.

- Гости се посрещат и настаняват по светло, а не в този късен час! - отговори с хъс посрещачът.

По време на настаняването въпреки че знаеше, домакинът ме попита:

- Откъде идвате?

- Преди три дни тръгнахме от Стамбул?

- Бавно сте се движили. - упрекна ме той.

- Няма причина да бързаме. Задачата ни е специална.

- Колко дни ще останете в града?
- Докато си свършим работата. - отговорих доста грубо, с което исках да му кажа: - Стига си ме разпитвал!
Той се усмихна обидено и поклати глава.
- Нося писмо до валията от Падишаха. - казах остро.
- Почакай! - Каза той и побягна като ужилен.
Върна се бързо, с още по-мрачен израз. Погледна ме, изви длани и каза:
- Когато бъде завладян от страх човек, мозъкът му спира да работи.
Тази вечер за пръв път ядохме наша храна.
Бледите, мигащи светлини гаснеха една след друга. Само в стаята на мюдюрината тревожно трептяха цяла нощ.

Втора глава

Зората събуди жителите на града и той започна сънено да шава. Преди да се покаже слънчевия диск, лъчите му се удариха в ниската сребриста облачност и заляха с отразена светлина простора. Това рядко природно явление зарадва живущите зад отбранителния ров и те го приеха като добро знамение.

Влязохме в столовата бодри, засмени, с младежка стъпка. Приехме с разширени ноздри приятния мирис на топлото овче мляко. С нетърпение очаквахме сервирането. Но при закуска има от незапомнени времена правило: първо се поднася на управителя и след като той разреши - на останалите. Това уважение ли бе, или прищявка на бивш деспот, никой не беше в състояние да каже. Започнахме да губим търпение. По думите на готвача такова закъснение се случваше за пръв път.

Страничната врата на столовата се отвори и се показа управителят, който бавно прекрачи прага. Лицето му беше тебеширено, а очите - уморени. Кимна и се вторачи в мен. Гледаше ме, като осъден на смърт.

- Много е болен. - помислих и го съжалих.

Мушнах ръка в пояса, извадих свитъка, целунах восьмичния печат и казаха:

- Нека Аллах дари султан Мурад трети със здраве, дълголетие и любов към поданиците на Империята! - и протегнах с достойнство ръка.

Валяята ме гледаше все така студено. Реши се, протегна препереща ръка и хвана с три пръста тръбата. Преди да се обърне кръгом, погледна останалите и тихо каза:

- Хранете се.

Влезе в работната си стая и хвърли хартията на масата. Тя се търколи и шумът го прегърна със студени ръце. Отпусна на стола натезало тяло и се потопи в отколешното преживяно. Пред него лежеше безжизненото тяло на султан Селим първи. Престола зае веднага най-големия му син Мурад. Първата заповед на новия падишах беше: "Да се спазва законът, създаден от великия султан

Мехмед втори фатих. Погребах бащата с петимата му сина. Няколко придворни се обявиха против този закон, като остарял. Първата му жена го съветваше: - Не си на прав път. Ще се оплетеш в паяжината на реформата, на която не ѝ е дошло времето. След месец тя го накара да напуснат столицата. Съгласи се, понеже знаеше, че ако загуби сражение на командващия отряд бойци, му изпращат копринено въже, а тоя, който е против султанска заповед изчезва при неясни обстоятелства.

Мюдюринът "се завърна" в стаята. Погледна свитъка, помъчи се да се усмихне като храбър войник. Повдигна ръка, която с нежелание се насочи към султанския "подарък", но бързо я дръпна. Стори му се, че е отровна змия, която е дошла да го клъвне.

Всеки нов управник желае всички заобикалящи го да разпространяват и утвърждават вярно и точно "правилната" му политика. Жена му думаше: - Знай, че приятелят ти може да те изостави, но врагът - никога!

Строши восъчния печат и без да го допре до устните си, бавно разви листа. Прочете заглавието, но влага премрежи очите му и изхълца като малко дете, на което са отнели любимата играчка. Почувства, че гърдите му се свиват от недостиг на въздух и зяпна. Но колкото по-навътре влизаше в неизвестното, толкова по-бързо се освежаваше. Като жадно цвете, докоснато от вода. Страхът, който го владееше, го напусна изведнъж. Пое дълбоко въздух и радостна въздишка излезе от засъхналата му уста. Повдигна ръце и очи към небето и смирено каза: - Хвала на Аллах, създателят на скърбите и радостите!

След като препрочете пълномощията на чауша, го завладя завист. Лицето му отново се сби. Помъчи се да възрази, но от устата му изскочи само мучене. Породилите се нови мисли го принудиха да се усмихне лукаво, като поглади доволно прошарената си брада.

Чак сега почувства умора. Някой притисна изморените му клепачи и както беше седнал на стола, заспа блажено.

Зората изгаси нощните светила и ги изпрати да почиват в

слънчовото легло. Ранобудните цветя открянаха разноцветните си листенца и помолиха тичинките по-бързо да пуснат аромата на гостоприемството. Като разбраха, че слънцето ще се смее, а студеният вятър ще почива, пчеличките изскочиха от къщичките си и се втурнаха на работа.

Рано сутринта се качих на западната отбранителна кула. Насочих увеличителната тръба и продължително наблюдавах керван-сарая - обекта, който е свързан с моята мисия и вероятно ще окаже влияние върху следващата ми съдба.

С Али се преоблякохме като джамбази. Прекосихме малката река по дървения мост. Обиколихме махалата, като надничахме продължително ту тук, ту там и накрая хлътнахме в една кръчма. Поръчахме кафе и подхванахме разговор за добитък с кръчмаря и присъстващите. Между разговора за животни попитахме и за пътната станция. Това, което чухме, беше малко, неточно и противоречиво. Привечер потърсих коменданта. Той ме осведоми за здравословното състояние на валията. Като разбрах, че кризата е преминала, се зарадвах. Прие ме любезно.

- Мюдюр ефенди, - подхванах разговора аз. - Тази сутрин от западната кула разгледах разположението на керван-сарая и устието на малката река. След това с Али посетихме махалата. В една кръчма разговаряхме с местни хора и с другоселци. От тях не можах да науча кога е построена станцията, нито кой е собственикът и посрещат ли чужденци.

Управителят ме слушаше внимателно и кимаше с глава.

- Упорит и горд човек си, чауш! - каза той и продължи: - Вие, младите, имате амбицията да направите нещо по-различно от другите хора и в същото време да направите нещо добро.

През цялото време ме гледеше напористо, както терзия вземащ мярка за дреха на клиент. След това наведе глава, почеса се по врата и започна да разказва бавно, като подбираше думите си:

- Преди година, когато приемах каазата, старият управител спомена, че при него е идвал християнин. Той му казал, че отвъд Лома има скрити алтъни. Казал му още, че е изпратил писмо до Падишаха и го е молил да изпрати свои доверени хора, които да

гойдат и да вземат златото. Спомена и за някакъв нишан. Но какъв точно, не помня.

- Как може старият управител да не прояви интерес?! Нима той не е слуга на султана! - казах и свих устни от почуда.

- От него научих, че станцията е построена от влашкия Войвода Иванко Бесараб. Тогава тази земя е била българска, а царят ѝ, Иван Александър¹, бил негов зет. Ако тръгнеш срещу течението на малката река, след час ще стигнеш село, носещо името на влаха².

- Ама българите имали ли са царство? - с учудване попитах аз.

- Преди около двеста години отсам морето имало няколко християнски държави.

- Нашите велики султани Мурад Първи и сина му Баязид Илдъръм³, Аллах да ги дари със спокойствие, когато на онзи свят пият шербет под някоя палма, завзели земите на българи, сърби, бошняци и наложили правата вяра.

- Нашите и те ли са имали държава?

- Имали са до битката при Косово поле през 1389 година по християнското летоброене.

- Нашите са се били с турците? - извиках толкова високо, че се сепнах от гласа си. Станах, вдигнах ръце и очи към небето и призовах Аллах да ми помогне да забравя деня на отвличането и да мога да остана вечно верен слуга на Падишаха.

На другия ден с Али тръгнахме из града. Влизахме в дюкяни, посетихме кръчми, хлопахме по порти. Добитък не купихме, цените бяха високи. Преди слънцето да доближи хоризонта се върнахме в крепостта изморени и ядосани.

- Какви новини носиш, чауш? - с насмешка ме посрещна управителят

Смутих се. Лицето ми пламна. Но бързо се овладях и отговорих:

- Новината е една, но много важна!

- Да не си видял нишан? - със злорадство в очите попита

¹ Цар Иван Александър (1331 - 1371 г.)

² Басарбово.

³ Илдъръм (тур.) - светкавица

той.

- Не, не това! - отговорих обидено.

- Кажи де! Нали цял ден скитахте из града.

- Най-големият търговец в града бил брат на бившия управител на станцията. - рекох бързо и тръгнах да излизам.

- Чакай! Къде отиваш? Времето е приятно. Ела да седнем в градината и да се полюбуваме на залеза. Шепота на листата и речния полъх може да ти подсказат по кой път да тръгнеш.

Погледите ни се срещнаха. В очите му не видях онази подигравателна искра, която властваше в началото на разговора.

- Добре - рекох, след като размислих малко.

Настанихме се в беседка, кацнала на високия и стръмен бряг. Оттук се виждаше великата река като на длан. Чуждият бряг беше очертан от широка сенчеста ивица, която криеше част от реката. В градината цареше тишина, която отпуска мислите и тялото и предразполага към откровеност. Пашата свали феса си и го задържа в ръка, като в храм. Личеше, че се чуди как да започне разговора.

- Виждаш ли водната шир. Много племена са я докосвали, газили, преплували. Тя е видяла възхода и падението на тия, които са пили вода от нея. Но времето изтрива видяното и преживяното. То умира, заедно с хората.

Замълчахме. Домакинът плъзна поглед по водната повърхност, като че ли търсеше доказателство на думите си.

- В един пролетен ден, като сегашния - започна отново да разказва валията - в керван-сарая отседнал влашкия войвода Мирчо с дъщеря си. След него по реката с галери дошъл Муса, един от синовете на Баязид хан Илдъръм, да му е лека пръста. Като наследник на баща си, Мусата воювал с братята си. Основното ядро на войската му се състояла от власи, сърби и българи. Имали уговорка, Мирчо да даде на Муса дъщеря си за жена. Вдигнали голяма сватба. В края на седмицата двамата войводи скрили в станцията четири сандъка с флорини¹⁾. Претендентът за султан на Империята бил убит от брат си. Скоро починал и влаха, заангажиран от многобройни вътрешни проблеми.

¹⁾ флорини - италиански средновековни златни монети.

Мюдюринът извади мълчешком от пояса си пунгия с тютюн и започна да пълни чибука си. Нагласи праханта върху люспата кремък и започна да чатка с огнивото. Куп ярки искри се раждаха и разпиляваха, но огън не ставаше. - Виждаш ли, - каза той - откога се мъча да хвана игривите червени точки? Не може, защото праханта е далече от тях. Доближа ли я, ще стане.

Слушах поученията му без да продумам. Размитият ми поглед подскачаше като врабец, но мислите подреждаха чутото.

- Сега стопанин на пътната станция отвъд Лома - отново продължи словото си управителя - е племенника на богатия търговец, когото споменах преди. Наложително е да се доближим до тях, да станем приятели и да създадем доверие, въпреки че са другояверци. Този достлук ще спомогне без усложнения да изпълним заповедта на Падишаха, Аллах да му даде мъдрост.

Обърнах бързо глава към него, погледнах го с разярени очи и грубо, със злоба, рекох:

- Няма да правя никакъв достлук с гяурите!

- Чакай! Не бива така - спокойно каза той. - земята и постройките са собственост на влашките войводи. Трябва да искаме тяхното разрешение. Ако не ги уважим, може да стане дипломатически въпрос. Може да дойде тяхна войска и да направи маса зулуми¹. Освен това, не знаем в кой район е скрито съкровището.

- Къде ще го търсиш? Кажи, де!

- Да не си се уплашил? - запитах иронично аз.

- Не. Но виждам по-далече от двупроходния си нос.

Чак сега разбрах, че ме чакат много напрегнати и търпеливи дни. Не се отчаях, но ми стана неприятно от трудностите, които изникнаха. Обещах на другарите си кратка, приятна разходка, а то...

Валяята ме погледна с крайчеца на очите си. Бях смутен. Думите му ме объркаха. В момента не можех да кажа по кой път ще тръгна.

- Чудя се, тук ли да извикаме търговеца, или ние да му гостуваме. - Рече валяята и съсредоточи погледа си върху мен.

¹⁾ Зулум (тур.) - бяла, пакост.

- Съгласен съм ние да му отидем на гости. - отговорих с облекчение бързо.

След сутрешната закуска и молитва, към която ни призоваваше от минарето мюезинът¹, тръгнахме към дома на търговеца. Слънцето беше се издигнало високо над хоризонта и меките му лъчи милваха града.

Вървахме по улицата, всеки зает с мислите си. Крачката на управителя беше по-бодра от моята. На рамото ми беше се настанило едно малко, невидимо човече, което постоянно шептеше: "Ти правоверния, къде отиваш? Да се молиш на неверниците ли? Защо прие джихата² на езика, а не на ръката и меча. Върни се! Ти забрави, че си господар на гяурите!" Думите на джуджето бяха тихи, но остри. Те засягаха религиозните убеждения, които ми бяха втълпявали години наред. Колкото разстоянието до къщата на влаха намаляваше, толкова душата ми се пълнеше с омраза към християните. Спрях да крача. Думите ми настигнаха мюдюрина:

- Ефенди, къде сме тръгнали? На молитва ли?

Той се обърна, прониза ме с острия си поглед и тихо, но твърдо каза:

- Шегуваш се, чауш! Мюсюлманин се моли в джамия, в собствен дом, или на полето, но не и в християнска къща! Това е единствения път към скритите алтъни.

Хайде, по-бързо, че закъсняваме! - и тръгна без да се обръща.

Думите му издухаха човечето от главата ми и размърдаха краката ми.

Настигнах го.

Сигналното звънче извести продавача, че в бакалията влизат хора. Като ни, видя момчето се смути, остави парцала, с който почистваше праха от рафтовете.

Усмихна се и каза вежливо:

- Заповядай, мюдюр ефенди!

Погледнах старателно подредената на светлите полици стока и ми стана драго. Кое сърце не би трепнало, след като види нещо хубаво, чисто, ароматно.

¹) Мюезин (тур.,араб.) - викач, който призовава правоверните за молитва.

²) Джихат (тур.) - За мюсюлманите - свещена война .

³) Ербап (тур.) - смел, пъргав.

- Тука ли е Митре чорбаджи? - попита меко валията.
- Гор е, ефенди.
- Уведоми го, че му идваме на гости.

Момъкът се извъртя чевръсто и изчезна зад страничната врата. Чу се бързи стъпки и оценката на пашата: "Ербап момче!"

- Добре дошли, агалар! - ни посрещна с нотка на изненада търговеца, като направи мюсюлмански поздрав и продължи - Чест е за мен, управителя на каазата и госта му да посетят моята бакалия.

- Добре заварил, Митре чорбаджи! - И два желаещи приятелство погледа се допряха.

- Стоката е вносна и добра. Какво си избрахте? - любезно попита собственика и започна да показва предметите и да хвали качествата им.

- Така ли посрещаш управата на града, чорбаджи?

- Извинете, извинете! Помислих, че госта ви се интересува от някоя стока. Вие и придружаващите ви лица винаги сте добре дошли в моя дом. Знам, че винаги посещавате жителите на града с добри намерения.

Митре отвори същата странична врата и с любезни думи ни покани да се качим на горния кат. Стори ми се, че преди да затвори вратата намигна на момъка, което малко ме смути.

Влязохме в широка, скромно обзаведена стая. Подът и тавана бяха подковани с дъски, а варосаните стени - бели като сняг. Покрай една от тях имаше миндер, покрит с черги и двуцветни овчи кожи. Шарени възглавници, строени в права редица, криеха част от белосаната стена. В единия ъгъл, близо до прозореца, имаше къдрава етажерка, отрупана с цветя. Те пръскаха приятен аромат, смесен с мириса на прясна вар.

Мебелите във всеки дом излъчват радост и блясък по различен начин. Те по свой начин отразяват духа и финансовите възможности на хората, които живеят там. В кухнята излъчват строгост и естественост; в спалнята - интимност, нежност и весели закачки. Най-семпли са в гостната. Там те предразполагат към откровен, топъл разговор.

Седнахме върху овчите кожи, кръстосахме крака, а гърбовете

ни натиснаха топлите възглавници. Домакинът, мъж на средна възраст, с чисто, бузесто лице и буйна, немирна коса ни гледаше неспокойно със сините си подвижни очи. Вероятно нашето посещение го изненада. Той спря продължителен поглед върху Валията, който още се любуваше на орнаментите върху рехавата етажерка и големите червени цветове, стърчащи над хладните зелени листа.

- С какво мога да бъда полезен на Ваша светлост и на госта Ви? - наруши напрегнатата тишина той.

Валията извърна косматата си глава, погледна търговеца като господар, след това премести погледа си върху мене и с разцъфнала усмивка каза:

- Разреш ми да ти представя моя гост. Преди три дни дойдох с още четири заптиета от Стамбул.

Разтворих устни, наведох се леко и казах:

- Именувам се Хюсеин, Верен слуга на султана, Аллах да го дари със здраве и успешни Военни действия при покоряването на света. - След това мое възторжено пожелание, сведох поглед от домакина, разочарован от себе си. Не можах да надникна в душата му, да разчета мислите му.

- Младежта е дръзка, понякога нахална. Иска бързо да се наложи в работата и в живота и да изпъкне при проверката на възможностите си - си каза Митре и премигна няколко пъти.

- Чух, че дъщеря ти била болнава? - каза съчувствено управителят.

- Благодаря за вниманието, сега е по-добре.

- Води ли я на хекимин¹, или я лекувахте с билки?

- Посетихме Седмиградско². Там я прегледа швабски специалист³.

Домакинът започна да нервничи. Чертите на лицето му се изопнаха. Лявата му буза започна да трепти като листо. Още с влизането на гостите, той беше готов да отговаря на въпросите на валията, които очевидно бяха причината за това ненадейно посещение. Личеше, че неизвестността го мъчи, не му дава мира.

¹) Хекимин (тур.) - лекар

²) Седмиградско (обл.) - Трансилвания. Област в Румъния.

³) Швабски (диал.) - немски.

- Откъде доставяш стока, чорбаджи? - вяло попита пашата. Правеше му удоволствие да задава незначителни въпроси, които са в състояние да изнервят събеседника му до крайност.

- Посещаваме Влашко, слизаме до Узунджово, до Едирне и много рядко до Стамбул. - отговори с половин уста търговеца, с което искаше да каже: "Стига си ме разпитвал за глупости. Кажете за какво сте дошли!"

- Който не обича работата и себе си, нищо не може да го трогне и развълнува. Той въобще не може да обича! - продължи мюдюринът.

В стаята настъпи нежелана тишина. Тя цареше в цялата къща.

- Митре, ефенди, - каза валията и впи черните си очи в лицето му - ние знаем, че покойният ти баща, който по волята на боговете си пие кафето в рая, е бил добър, внимателен и услужлив човек. По негово време всеки пътник е можел да влезе и да преспи в станцията, независимо какъв език говори и в чий храм се моли. Племенникът ти уважава ли тези общочовешки и търговски правила?

Не изрекъл още последната си дума, вратата на стаята тихо се отвори и се показа поднос, носен от две бели, нежни ръце. Девойката прекрачи прага и се спря. Погледът ѝ направи дъга и се спря на мен. Нежното цвете, със свежо като пролетта лице, големи прави и тайнствени очи, плуваше с плавни движения след шарената дъска. Имаше гъсти и извити мигли, които правеха погледа ѝ вълшебен. Напомняше на онези цветчета, у които откриваш все повече прелести, колкото по-продължително ги гледаш. Тази девица притежаваше онова тъй неуловимо и рядко нещо, което ме накара да се прехласна от възхищение. Димящото кафе и ароматът на утринната свежест изместиха досегашното благоухание от стаята.

Като видя, че вместо слугинята кафето носи дъщеря му, търговецът само впери очи в момичето, като че ли го виждаше за първи път. Избилата по бузите му руменина се замени с мъртвешка бледнина. Той я гледаше така свирепо, че бях готов да се обзаложа, че е готов да стане и да накаже влезналата девойка.

Наклонил леко глава напред валяята гледаше ангела небесен със зяпнала уста. Очите му святкаха като на гладен котарак, чийто поглед домакинът улови. Поглади си брадата без да проговори.

- Тази ухаеща роза слугиня ли е? - попита валяята, след като отново останахме трима

- Това е едничката ми радост, паша ефенди.

- Машалла¹, че си отгледал такова цвете, което всяка млада ръка би посегнала да откъсне.

Почувствах се щастлив. Но не от това, че докоснах с поглед нещо рядко, а от това, че и тя ме удостои с такъв поглед. Нейните големи очи излъчваха огромна енергия. Тя достигна до сърцето ми и го принуди да увеличи ударите си. А душата ми, жадната ми душа се завъртя като вихрушка и влезе в друг, блажен свят. Богатото ми въображение веднага върна сладките мечти в Стамбул и видях феята в обятията си. Това бе глупава мисъл, но ...

След като поулегна напрежението от видяното домакинът сметна, че е време да отговори на зададения му въпрос.

- Това, което казваш, паша ефенди, е вярно. Но трябва да попитаме управителя на керван-сарая. Не вярвам той да е променил установения от създателите на тези полезни за пътниците сгради ред. Като се върне стопанинът от Букурещ и Клуж ще го известя, че желаете да знаете, спазва ли установените от дедите правила.

Посещението на мюдюрина и госта му разстроиха търговеца. Воденият разговор за пътната станция не го смути, въпреки че се изненада от интереса им. Но появата на дъщеря му го вбеси. Тя направи това, от което той най-много се страхуваше. Спомни си, че преди Време в кръчмата се отби познат селянин. При завързалият се разговор той сподели защо е дошъл в града от толкоба далече. Дъщеря му, лична мома в селото, била грабната от делия² - мюсюлманин. Няколко дена се мъчил да си прибере чедото, но усилията му били без резултат. Дошъл в града да търси правда. Възмущаваше се от Властта, която не обръща Внимание на такива престъпления.

¹) Машалла - (тур.) - Браво.

²) Делия (тур.) - луд, немирн, плав.

Рагу се бърна от Букурещ късно след обед, прашен, изморен, но в добро настроение. Двете вързани кучета познаха стопанина си, скочиха и завъртяха радостно опашки. Семейството, което му помагаше да поддържа станцията, го очакваше с нетърпение. Той беше единак. Жена му почина при раждане, заедно с детето. Големият търговец Митре му беше чичо. Той го уважаваше като втори баща, а дъщеря му - като сестра. Още вечерта прати хабер, че гори от желание да ги види. Имаше какво да разкаже. Нали част от рода им беше отвъд великата река. Щеше му се още да каже какви указания е получил от войводите.

Под собствена стряха човек бързо възстановява изразходваната енергия. Напуска го страхът от среща с непознати хора. Годишите бяха размирни - по пътищата бродеха гладни, жестоки люде. Често се носеше слух, че за петак затрили пътник.

Човек пътува неспирно. Пътят му винаги е препълнен със стресове, с изненади и с напрежение. Краченето, язденето или возенето също отнемат енергия; изтощават тялото и духа. На хората са им необходими пристанища, до които да стигнат и да се заредят. Всеки пътник се успокоява след като подбие крак под покрив, особено ако е собственик.

Раду очакваше с нетърпение дневното светило да се изкачи на педя височина от хоризонта. Бавното му плуване по небесната шир караше господаря на пътната станция да нервничи. Няколко пъти протяга ръка, но все му се струваше, че е рано. Най-последна коня и препусна към града. По тесния, дървен мост, който съединяваше двата бряга на Лома преминаваха бавно волски коли. Той се загледа в градинарите, които бяха плъзнали като мравки по двата бряга на реката. Едни откриваха разсади, други подготвяха лехите, трети поправяха долапите, с които щяха да вадят вода да поливат растенията. Възхити се от труда на тези хора които като къртици ровят от сутрин до вечер земята заради къшей хляб.

Откри чичо си в овощната градина. Чистеше сухите и счупени израстъци. Зимата тази година беше доста снеговита. Воднистата бяла каша и леда чупиха белите дробове на дърветата.

- Виждаш ли как плачат клоните на дървото, Раду? Като майка над болно дете. Отдавна се питам и не мога да си обясня, защо соковете пълзят нагоре, а листата и плодовете падат надолу. Какви са и кой движи тези срещуположни сили. - С тези думи чичото посрещна племенника си.

- Божа работа е! - отговори младежът, като повдигна рамене.

В мутвака влязоха трима. Теодора, дъщерята на търговеца, ги видя като пресичаха двора и се присъедини към тях. Зарадва се, като видя братовчед си, от когото очакваше новини от роднини и близки. Тази година госпожицата ще навърши деветнадесет лета и ще побегне към следващите. Тя беше четвъртото дете на богатото семейство. Братята ѝ оставиха къса, светла диря след себе си. До деветата си година тя беше слабо, хилаво дете, което често боледуваше. От страх да не загуби едничката си радост, бащата задоволяваше желанията ѝ и следеше внимателно всички нейни действия и постъпки.

Понякога природата си играе. Променя живите твари, сухоземни, пълзящи, хвърчащи, плуващи. От тънко, крехко стъбълце израстна стройна девойка, като кичесто дърво с красиви цветове и вкусни плодове. Сега тя беше прекрасна хубавица, притежаваща божествен магнетизъм. Тялото ѝ беше ни високо, ни ниско, ни пълно, ни слабо. Бюстът ѝ излъчваше свежестта на цветята и привличаше мечтателните погледи на мъжете. Косите и - слънчеви лъчи, стигаха чак до кръста, формата на носа, устата, брадичката бяха отражение на смесена кръв на римска благородничка и тракийска принцеса. Походката ѝ беше на богиня - горда и лека.

- Е, разкажи сега, как пътува, с кого се среща, каква стока докара? - го попита чичото, след като седнаха. Двамата роднини се гледаха с интерес и нескрита любов.

- До Букурещ пътувах с дилижанса, който, както знаете, тръгва от Джурджу. - започна разказа си Раду. - Там се срещнах с братовчедата Кустурица и семейството му. Закупената от него стока вземах с отстъпка. Пресичането на планината беше много трудно. Непрекъснато валя дъжд. В град Клуж се наложи да чакам цял

ден, докато докарат поръчаната стока. Имате топли поздрави от леля и децата ѝ.

- Как е тя? Миналото лято, като се видяхме, се оплака, че я болят краката.

- Пред мен не охна.

- Братовчеда Михня пита, кога ще го поканиш на сватба. - рече Раду и погледна момата, която се изчерви леко.

- Скоро да не очаква от мен такава вест. - рече тя и погледна баща си.

- Добра работа си свършил - каза Митре и продължи, след като спря поглед върху племенника си: - от Стамбул е пристигнал с четворица заптиета султански чауш. Народът говори, че са дошли със специална мисия. Идваха ми на гости.

- Онзи, хубавият момък, който придружаваше валията ли? - попита с особена топлота в гласа девойката.

Бащата не отговори. Само я погледна с изненадани очи. Той често мислеше, че приближава деня, в който пиленцето ще изхвъркне от бащиното гнездо. Понякога се вглеждаше в момците, които посещаваха кръчмата и бакалията - търсеше зет. Въпросът ѝ го смути. "Възможно ли е да се влюби от пръв поглед в друговец?" - Тази страшна и опасна мисъл се вклини в съзнанието му. Вярно, че има такива случаи, но те са между едновеци. Не, никога няма да дам дъщеря си на мохамеданин! - си каза той и преглътна на сухо.

- Говорихме за времето, за търговията, за здравето - продължи той по-бавно и с променен глас. Накрая мюдюринът попита: - Възможно ли е гостите му да се настанят в станцията за по-продължително време? Не му обещах, чаках твоето мнение.

- Ето изненада! Чичо, ти много добре знаеш, че посрещаме с уважение всеки пътник дошъл при нас, но за ден, два. Те какво ще правят при мен, тук има някаква тайна, която ме тревожи. Да ги приема ли? - попита той нервно и мускула на едната му буза подскочи няколко пъти.

- Ех, - въздъхна търговеца и продължи: - най-добрата роля, която можем да играем пред силните на деня е ролята на послушник. Ако не се съгласим, ще ни търсят слабото място и ще

ни нанесат удар. Но почти от всяко предложение и действие на противника може да се извлече поука. След като се настанят, трябва внимателно да наблюдаваме какво ще предприемат.

Никой не разбра трепета на девойката. Тя и сега не помисли, че той е слуга на султана в столицата и изповядва друга вяра.

Привечер търговецът изпрати хабер на мюдюрина да заповяда на гости на другия ден.

С бавни стъпки слънцето равномерно пълзеше по небесната сфера. В усойните места тревата беше набола. Красиви хвърковати се ухажваха и заливаха простора с любовни песни. Мъжкарите убеждаваха избранничките си, че е време да създадат поколение.

В такъв лъчезарен ден, в крепостта влязоха търговци - турци. Те се оплакаха на валията, че като пресичали Лома при Батаклията¹ ги нападнали и ограбили разбойници. Молеха го да очисти пътя от хайдуци.

Валията продължително ме убеждава да оглавя потерята. Мислех, че не бях изпратен да въвеждам ред и спокойствие в казата. Но той беше нахален и където ме видеше, все за това ми говореше. Накрая се съгласих, но при условие, че няма да изпрати доклад до Истанбул за другаруването ми с християни. Той се усмихна дяволито, смигна и каза:- На млади години и аз не подбирах достовете² си.

На другия ден призори, с десетина въоръжени заптиета препуснахме към река Бели Лом. Цял ден обикаляхме селата, разпитвахме населението, особено децата, защото те не умеят да лъжат. Кръстосахме полето, спуснахме се в поречието, навлязохме в гората. Видяхме много дълбоки и гъсти следи на животни, но разбойници не срещнахме.

Върнахме се като ловци, невидели заек. Стаята, в която спях, ми беше необходима, чувствах се изморен. Преди да опъна тяло на дървения нар, в стаята нахълта Али, чието лице гореше като

¹⁾ Батаклията - гора в поречието на р.Бели Лом до с.Писанец

²⁾ Дост - тур. - другар, приятел.

факла. Не дочака да го питам защо е в такава възбудено състояние.

- Хюсейн, Абдулах е отвратителен, без малко да извадим ножовете!

- Защо се скарахте?

- Той твърди, че не е грешно да се яде свинско.

Погледнах го и се изсмях. Стана ми неприятно да слушам глупости. Мислех, че вода зрели мъже, а то се оказа обратното. Успокоих буйната му кръв, която го кара да лудее.

Протегнах ръка под нара и хванах стомната за шийката. Напълних с ракия юзчето и на два пъти го изпразних. Този номер го научих от пашата, с когото бяхме изпратени в град Янина да помагаме на местната власт. Чергата покри измореното ми тяло. Сънувах, че съм с другари в непозната гора, през която се провираше коларски път. Конете бавно крачеха, а ние се оглеждахме да не бъдем изненадани от хайдути. Както винаги, яздох начело. Изведнъж гората проговори. Върхлетя ни адски шум и няколко стрели прелетяха между нас. Конете се подплашиха и побягнаха, моя напред, а другите отзад. При бягството нещо ме удари по крака, но не спрях. Излязох на тиха, зелена поляна, в средата на която стоеше девойка. Конят се успокои и спря пред нея. Тя го погали и с очи ме помоли да слеза. Свлякох се от животното и се проснах на тревата. Тя ме докосна с белите си нежни ръце и безболезнено издърпа стрелата, която беше разцепила мускула на крака ми. Раздра ризата ми и превърза кървящата рана, като майка ранения си син. Преди да ѝ благодаря, тя протегна ръка и ми натисна клепачите. "Брой до десет!" - ми заповяда. Смутих се от желанието ѝ, но не проговорих. Станах, готов да ѝ благодаря, но девойката изчезна зад дърветата. Помъчих се да се кача на коня, но раната ме заболя и се събудих. Седнах и си пипнах крака, но не открих превръзка. Погледнах в здрача, мярнаха ми се същите прями хубави очи, които бавно се стопиха в далечината. Помъчих се да продължа съня, но мислите ми започнаха да се гмуркат в предните два дни.

Ежедневно посещавах кръчмата на търговеца. Застоявах се в нея, като разговарях с посетителите. Желанието ми да срещна

Сутрешна свежест, както бях кръстил момичето, ме притискаше и караше да се въртя като слънчасал около къщата на търговеца. При второто посещение почувствах, че някой ме наблюдава. Завъртях глава наляво, надясно, но не видях някой да ме гледа. Само ми се стори, че перденцето на малкото вътрешно прозорче леко трепна. "Глупости са ме завладели. Нима съм направил впечатление, аз, бедния полицаи" - си рекох. Излязох с тези противоречиви мисли в моята шантава глава.

След сутрешната закуска тръгнахме с валията със ситни крачки към къщата на търговеца. Светлата улица мълчеше. "За да ни канят на свиждане, значи, че управителя на станцията се е върнал от Влашко" - си думам.

- Паша ефенди, днес ще ги сложим ли на менгемето? - и повдигнах ръка като свих пръсти.

- Не е ли рано, зайците ще се уплашат и ще побягнат толкова бързо и далеко, че с кон няма да можем да ги стигнем.

- Знай, че другарите ми треска ги тресе от бездействие и постоянно ме обвиняват в мекушавост, затова трябваше да го водим в крепостта.

- Бързай бавно, за да стигнеш далеко! - каза философски той и ми намигна. - Те ни поканиха. Понякога е необходимо да уважаваш противника си, особено когато знае повече от теб. Ако не ги посетим са в състояние да ми създадат неприятности. Султанът мен ще обвини. След няколко седмици ти ще ми кажеш довиждане, но аз ще остана тук.

- Ще създадат неприятности, като ги тикна в подземие. Там ще кажат и неща, които не ги питаме!

- Пак бързаш! Може и това време да дойде. Ти не разбираш ли, че с това посещение ще затвърдим достлука и ще увеличим доверието им. Ако успеем да ги убедим, че е в техен интерес да ни помогнат, това ще е успех за нас.

Напрежението в християнската къща растеше, часът на чакането се разтегна.

- Виждат ли се? - попита Митре Раду, който следеше движението по тясната улица, която водеше към дома им.

- Властта е винаги тежка. Тя трудно се придвижва?

- Не е. Чаушът и другарите му бързат повече от нас. Те горят от желание колкото се може по-скоро да приключат с мисията и да се завърнат в Стамбул.

Вече няколко дена търговецът си напрягаше мозъка, търсейки отговор: "Защо заптиетата настояват да квартируват в станцията? Това тяхно хрумване ли е, или специално за това са дошли? Кой ги изпраща?". - Тези и други въпроси бяха заангажирали мисловната дейност на Митре. И, като комета в ясна нощ, която запалва небето и кара мъдреците да разгръщат стари книги и тълкуват появяването ѝ, или да ги озари родово завещание.

- Идат, крачат като великани! - каза Раду и смени стойката си.

Стопанинът ни посрещна на главния вход. Поздравихме се и се качихме на втория кат. Лицето на домакина грееше като слънце, движенията му бяха резки, но спокойни. Усмивката му беше залепнала на устата, сякаш нарочно показваше здравите си бели зъби. Влязохме във същата стая. Представи ми Раду и погледите ни се сблъскаха, като никой не даде път на другия. Едновременно сведохме глави, рано беше да покажем характер. Двойката християни, при все че бяха на собствен терен и имаха евентуалната подкрепа на сънародниците си, отвъд голямата река, се чувстваха слабата страна. Те не се страхуваха от индивидите, с които ежедневно контактуваха, но към държавната администрация имаха особено отношение. Тя е олицетворение на насилие, потиска гордостта, вероизповеданието и възхвалява послушанието.

Не изпили още кафето и шербета, валията набръчка чело, като че ли питиетата не са били по вкуса му и изгледа злобно християните. Грубият му вид и глас започна да реже въжетото на досегашните поносими отношения.

- Повече от седмица чакаме съгласието на двамата неверници да приемат няколко пътника да отседнат в станцията. Падишахът не може да чака повече, нервите му ще се скъсат!

Неуважителните обвинителни думи стреснаха домакините. Те се изненадаха от хапливите думи, въпреки че знаеха, че ще бъдат засипани от кал.

- Веднъж нарушените добри отношения могат да прераснат

В лавинообразна схватка - каза домакинът, но толкова тихо, че накара гостите да опънат вратове и да го погледнат в устата, които се отвориха толкова малко, че зърно боб трудно би Влязло.

- Не мога да разбера защо се гневиш, ефенди. Както знаете, снощи се завърнах от Букурещ - каза неспокойно Раду и продължи - ако с висок тон могат да се разрешават проблеми, да съберем стадо магарета!

От обидата подскочих и изревах като разярена мечка: А разговора може да се води на друго място и при друга обстановка.

- Ние с племенника ми сме верни поданици на империята, въпреки че не се кланяме на вашия Бог. Всяка година в определен срок плащаме всички данъци и налози - рече Митре, като човек които с нищо не е прегрешил и не могат за никакво деяние да го накажат.

- Не ме интересува какви поданици сте - добри или лоши. Волята на падишаха е веднага, без колебание, да изпълните изискванията на местната власт - и ги погледнах разярено, готов да им ударя плесница.

- Утре ще изпратим хабер на войводата в Букурещ, че ще имаме за неопределено време султански гости, да ограничат потока от търговци отиващи в Узунджово, Едрине и Тесалоники - каза търговеца раздразнително.

Недовършил думите си домакина, скочих. Почувствах се като бутнат от скала, надвесена над морето.

- Власите са наши васали и няма да искаме тяхното разрешение - казах и им се заканих с пръст.

Спомних си, че в тази стая видях девойката, която легна на сърцето ми и че може да подслушва от някое тайно място спора ни и да съди за характера ми.

- Чакайте, защо се гневите и ругаете, нали трябва да уточним с конете ли ще ми гостувате, за да подготвя сено, зоб, да известя прислугата. Подковач ще ви трябва ли? - каза любезно Раду, чиито думи засипаха с пръст лумналия буен огън.

При такъв вид схватка печели тоя, който прояви по-голяма гъвкавост, съобразителност и предпазливост, а понякога и двете страни.

Трета глава

Светлината влезе в крепостта със закъснение. Прозрачната бяла пелена не разрешаваше на слънчевите лъчи да целунат земята. Погледнах към реката, но погледът ми се блъсна в стена и не ми разреши да видя водната шир на отсамния бряг. Подредих нара, така както бях го сварил и започнах да търся вещите си из стаята. Те не бяха много, но спяха на различни места. Вършех всичко с лекота. От вчера след разговора с християните, ледената неизвестност започна да се топи и тази сутрин почти не я чувствах във формата, която ме тормозеше от няколко дни. Бялото покривало започна за изтънява и потърсих мюдюрина. Благодарих му за оказаната помощ и му напомних, че също е заинтересуван да открием съкровището по-бързо и да го предадем на ковчезника в Стамбул.

Влязохме с викове в пътната станция. Убедеността ни, че ще открием бързо скритите алтъни ни беше завладяла до краен предел. Управителят и обслужващия персонал ни посрещнаха с усмихнати лица. Всички се радвахме от постигнатото споразумение, което ще даде тласък на мисията, която сме дошли да изпълняваме. Вързахме конете в яхъра, отнесохме багажа на втория кат и се настанихме в стаите. След оглед прецених, че трябва да се разделим на две групи. Едната двойка ще претърсва обора, втория кат и тавана, а другата - двора, оградата, кладенеца и плевнята. Аз ще бъда при тази група, която има нужда от помощ. Два изгрева на слънцето старателно се трудихме и успяхме да надникнем там, където предполагахме, че може да е златното съкровище. Ние се изморихме, но и на управителя не му беше лесно да гледа, как чукаме по стените, бъркаме във фугите, разглеждаме предмети. Жалко, че нищо не открихме. Отчаянието ни натисна особено жестоко, след като доверено лице на мюдюрината мина след нас с метални клечки. Реших, че е необходима свежа струя в нашата работа. Поръчах обилно ядене и скромна почерпка. Но сгреших! Началото беше спокойно, но след като им се зачервиха гребените, моите хора започнаха да тъгуват за столицата. Роди се и се разви кавга. Абдулах ме обвини като съдия:

- Такива неща не се търсят без нишан и калавуз!¹

В този момент се почувствах виновен. Аз ги убеждавах, че това ще бъде приятна разходка и след седмица, две ще се върнем като герои.

Напрежението се покачваше с всяка изминала минута. Абдулах предложи да преустановим работа и да си тръгнем за Истанбул. Адил, който до този момент стоеше в сянка, извика:

- Спрете! Ще отреже главата на този, който тръгне към столицата, без разрешение на чауша!

Погледнах го признателно и кимнах в знак на съгласие.

Назначеното заптие още от първия ден ми направи лошо впечатление, но нямах сила да променя, или да се откажа от четвъртия човек. Гордото му държание, студенината, която излъчваха обноските му, ме дразнеха. Мислех си, че не е изключено да контактува с мюдюрината и да му предава сведения за нас, които да изпраща в Стамбул.

Скандалът потъна в блатото и след като водата започна да се успокоява и мътилката изчезна. Али предложи да копаем. "Идеята е прекрасна!" - рекох - "Но къде, в постройката, в плевнята или в двора?". На другия ден след дълго колебание тръгнах към града да търся съвет.

Валията току що беше изпратил гости и се намираше в превъзходно настроение. Със сведен поглед и половин уста, тихо като виновен казах:

- Паша ефенди, три дена търсим скритото съкровище, но без резултат. Мислим да копаем, но не знаем в кой район. Какво ще... и млъкнах.

Той се отпусна доволно на дивана, извади кадифена кесия за тютюн, бръкна с три пръста и започна бавно да пълни чибуката си. Не ми подаде кесията. След като изпусна синкав дим, през което време сякаш обмисляше нещо, подигравателно каза:

- Не знаеш къде да копаете. Това, че си млад и нямаш опит, че не се вслушваш в мнението на по-възрастните е голям недостатък. Хайде чауш, сега да те видя, колко на високо можеш да

¹⁾ Нишан - (тур.) - знак,белег. Калавуц- (тур.) - Водач.

хвърчиш.

Бях уязвен. Трепнах, раздвижих рамене и погледнах валията с молещи очи без да продумам.

Продължителната тишина, която нахлу в стаята, ме зашемети. "Нима няма да ни помогне" - помислих и ме обзе ужас. - Как ще се бърна в Стамбул и ще погледна началството. Само едно е спасението. Да си сложа примката. Пашата ме погледна и в очите му видях искра на съчувствие. Изпусна кълбо дим и със съчувствие произнесе ободряващите думи:

- Наложително е пак да потърсим помощ от християните!. Не е възможно умиращия баща да не предаде това, което знае на наследниците си. Мисля утре да ги поканим на гости.

Ти какво ще кажеш?

Като удавник погледнах спасителя си, с жадни за живот очи!

Раду внимателно наблюдаваше шетането на заптиетата и недоумяваше.

- Какво търсят толкова старателно? - се питаше и бърчеше чело.

Правеше му впечатление, че ако днес някое заптие претърси даден район, на другия ден чауша го проверяваше. Опита се да узнае какво дирят, но те само се усмихваха.

- Ако стоят една седмица и ровят като къртици ще направят станцията негодна за живеене - си думаше управителя.

Препълнен от яд и възмущение, тръгна на другия ден да дири съвет от чичо си.

- Какво правят "специалните пътници"? - попита Митре, който беше в бакалията и водеше разговор с продавача.

- Ровят из целия район, като лалугери и не казват какво търсят. Ако я съборят, няма да се изненадам. Сгрешихме, не трябваше да ги приемам. Чичо, защо не уведомим мюдюрината и да им забрани да рушат?

- Намери Теодора и елате в гостната! - нареди Митре.

Бащата ги посрещна с греещи очи. Зарадва се, като ги видя да прекрачват прага и желанието, което играеше по лицата им,

от това, че ще чуют нещо много важно. До сега разговорите се Водеха поединично, затова този зов ги изненада. Митре продължително ги гледа и сърцето му радостно тупкане, че има на кого да предаде родовото преживяване.

- Баща ми, Бог да го прости, да му е лека пръстта - започна да чете родовия дневник Митре - преди да се пресели във вечността, ни повика с баща ти. Влязохме в собата, където той спокойно чакаше края на житейския се път. Като ни видя, радост озари лицето му. Хвана ни ръцете, стисна ги с последни сили и започна тихо, бавно до разказва част от своя и на рода живот.

Някой прекъсна разказа. Спомена за бащата, който има дял в създаването, раждането и израстването на поколението си му притвори устата, или духа на отца се настани в сина, за да просветли миналото. Митре преглътна това, което го озари и продължи да говори, но с по-голяма гордост.

- Управлението на керван сарая се предава по наследство, така е наредил този, който го е построил. Баща ми го е наследил от баща си и тъй нататък. Много отдавна в пътната станция дошъл нашия войвода Мирчо с дъщеря си. След него по Дунава с галери пристигнал Муса, син на Баязид хан, който бил един от претендентите за престола след смъртта на баща си. Вдигнали голяма сватба. Преди да заминат войските на юг, войводите заедно с управителя и двама работника смъкнали от галерите четири сандъка със злато и после ги скрили в станцията. След три дни, спокойствие нахлуло в Сарая. На другата вечер след свада, циганин пробол управителя с нож на няколко места. Преди да предаде богу дух, събрал сили и разказал случая на децата си.

- Чичо, защо досега не си ми казал, че в станцията има скрити алтъни?

- Защото не си ме питал - и двамата се усмигнаха.

- Предполагах, че баща ти, който ни напусна толкова рано, ти е разказал за случая.

- Татко, какво ще предприемем сега?

Погледът на разказвача хлътна, изгуби се в дълбокото. Маската на мислите покри лицето му. Трудно е да се разгадаят мислите и действията на човек, или група хора. Всяка необмислена

постъпка може да доведе до гибел на човек, на много люде и да предизвика разрушения.

Търговецът стисна устни и погледна младите, които го гледаха с широко отворени очакващи очи, какво ще каже.

- Нямаме друг избор, освен да се съгласим на всички техни желаниа и действия. Под шапката на падишаха е наложително активно да се намесим и спечелим. Може би скоро ще ни извикат в крепостта да искат съгласието ни да копаят, или някакво друго тяхно хрумване.

Зората воюваше със сивия килим, който покриваше града. Туктам той изтъняваше и веднага променяше цвета си. Преди да се чуе гръм, блесна светлина. Плахи дъждовни капки потропаха по сухата земя. Въздухът пое аромата на влажния прах и го разпръсна из града.

Християните тръгнаха по-рано от уговорения час. Те нямаха навика да закъсняват. Изглеждаха леко развълнувани, за първи път щяха да прекрачат дълбокия ров и да минат през каменните стени, които ги изолираха.

- Днес ще вали! - каза Митре и поклати глава.

- Какво ли ни очаква в конака? - сподели Раду.

- Живеем в ненормално време, в което преобладава хаоса, човешки аномалии и държавно насилие. Има реална опасност управата на града да приложи най-различни хватки, с цел да ни сплаши и принуди да кажем това, което знаем. Те мислят, че ни е известно къде е скрито съкровището.

- Нали държавата се управлява от закони?

- Така е, но е важно този, който ги тълкува, какви интереси има?

Ситните ли капки бяха причина разговора да секне, или крачечите се въоръжаваха за схватка, не се разбра.

С бавни крачки християните стъпиха на подвижния, дървен мост и спряха пред стоящия на сухо часови. От караулката излезе войник, който им каза да го последват. Влязоха в малка, лошо осветена стая, в която липсваха пейки и столчета за сядане.

- Началото не ми допада - рече Раду.

Отворихме врата и ги поканихме да влязат. До мюдюрина

стоях с мрачен поглед. Не ги поканихме да седнат.

- Делата на поданиците на империята - започна философски да говори валията, сякаш се намираше пред деца - трябва да са добри, ясни и разбрани за управата на населеното място. Като се обърне назад, стореното да го стимулира и той да бяга напред. Ако упорства и не крачи с крачката на управата, сопата е в състояние да го принуди.

Въпреки грубия тон на мюдюрината, Митре не трепна. Той погледна право в очите говорещия, в които видя някаква мъст, закана. Въпреки това отговори спокойно:

- Ние, с племенника ми, сме съгласни да бъдем водени и направлявани от законите на страната. В тях не е упоменато, че сопата е възпитателя и че грубото насилие е единствената движеща сила.

- Гяур, защо не ни кажеш къде е скрито съкровището на Мирчо войвода? - изрева пашата и му се закани с пръст и поглед.

- О, боже! - извика сърцераздирателно търговеца - ние ако знаем къде е, веднага ще ви го кажем!

- Чауш, тези християни се подиграват с нас, изпрати ги да разгледат нашия подземен "парк".

Отворих страничната врата, зад която стоеше войника, който ги доведе и му наредих да ги заведе в "проговарящата" зала.

Тръгнах по широк и мрачен коридор. След това свиха на дясно. Водачът отвори тясна висока врата и ги покани да влязат. Думите му бяха мазни. Пролича, че ще видят неща, които даже не са сънували.

- Къде ни водиш? - го попита неспокойно Раду.

- Да разгледате "Парка" - отговори любезно водачът.

След като заповядах на войника да заведе християните в подземие и да им покаже приспособленията за преговаряне, в мен нахлу надеждата, че скоро ще чуем радващи слова, които ще развържат огромния възел. Но заедно с тези мисли се породиха и други, които веднага споделих с пашата.

- Мюдюр ефенди, може ли да предположим, че християните казват истината, че не знаят къде са скрити алтъните. Ако ги знаеха, щяха да направят опит да ги присвоят, а ти нямаш та-

кива сведения.

Изрекох тези думи бързо, защото проблеснаха като светкавица, но не изчезнаха, а пунаха корени в мен. Гледах го внимателно, въпреки, че не очаквах да осъди проведения разговор или да се съгласи с моята изумителна за момента мисъл.

- Те трябва да разберат, че сме в състояние да ги смажем, ако вършат деяния не по нашата воля - отговори злобно и надменно той.

Отворената врата пропусна ужаса, който се е наслявал и попивал по пода и стените. Миризмата беше упойваща, караша тялото да потръпне. В мрачината се виждаше тясна виеща се стълба, която се спускаше към центъра на земята.

Племенникът погледна с тревожни очи чичо си.

- Не бой се, те няма да посмеят, ние още им трябваме - отговори спокойно на питащия му поглед търговеца.

Пред тях се откри обширна зала. Правоъгълните камъни, които бяха подредени шахматно и подпираха горния кат, изглеждаха скръбни. Прахът и паяжините им криеха лицата. В единия ъгъл на голямото мрачно помещение зловещо се усмихваха няколко железни шиша, дилафи, гривни, букаи. Следваше голямо дървено колело, менгемета, чукан, сопи, а от тавана висяха въжета, вериги, примки. Цял арсенал от прибори, които при употреба са в състояние да сломят човешката твърдост. На оскъдната трептяща светлина, лицата на влезлите изглеждаха недействителни, сякаш си бяха сложили маски. Дишането им се затрудни, а челата им се покриха със ситни капчици пот. Очите им изпитваха желание минута по скоро да зърнат слънчева светлина.

Войникът, мъж на средна възраст, се стремеше да вмъква изрази в обясненията си, чрез което искаше да подчертае, че длъжността му е важна и отговорна. Въпреки, че беше облечен с нови дрехи, движенията, думите му и погледа бяха напоени с миризмата на джелатин¹.

Християните излязоха от залата на ужаса, със смирено достойнство, което не съответствуваше на лудото трептене на сърцата им.

¹⁾ Джелатин (тур.) - палач

- Щом ще разговаряме с такъв метод, предлагам да преустановим преговорите - проговори тихо Раду и продължи. - Не очаквах да са толкова дръзки и брутални.

- Управниците са жестоки, лукави и жадни за власт и алтъни. Те не подбират средствата и начините, с които си служат - отговори чичото.

- Разгледахте ли внимателно "Парка"? - ги посрещна валията и цинична усмивка лъсна на лицето му.

Християните кимнаха с глави, без да отворят уста. Те ни гледаха обидено и обвиняващо.

След като видях походката на влизащите, лицата и погледа им, се убедих, че те наистина не знаят къде е скрито съкровището. Налага се да променя отношението си към тези невинни хора, върху които упражняваме грубо насилие. "Само с тяхна помощ ще се завърнем по бързо в желания град, изпълнили заповедта на Падишаха" - си помислих и се усмихнах на себе си, доволен, че съм намерил верния път.

Валията още ги гледаше свирепо, без да премигне, готов да ги захапе. Той не се досещаше, че нашето грубо отношение ще ги накара да си глътнат езиците и повече няма да продумат.

Тишината в стаята беше ужасяваща. Едрите дъждовни капки, които тропаха по прозореца, опъваха още повече нервите.

- Мюдюр ефенди - наруши тягостното спокойствие Митре - злобата има граници. Заплахи от този род, не водят до успех. Знанията и желанието да помогнеш понякога умират с човека, ако търсещия не уважава достатъчно лицето, което е носител на необходимите ви сведения.

Валията се усмихна двусмислено. Думите, казани преди години от негов приятел, изплуваха на повърхността: "Кой не търси геройство в събитията и живота, колкото и слаб да е той. "

- По-добре е да се търсят пътеките на търпението и разума, отколкото недружелюбното кучешко отношение. - рекох и погледнах мюдюрина.

- Митре чорбаджи - се обърна валията към търговеца, но с по-мек глас. Знаем, че баща ти дълги години е бил управител на пътната станция, а преди него баща му. В един хубав ден ста-

рият изпратил писмо до Падишаха, с което го молел да изпрати негови доверени хора, които да открият скритото съкровище от Мирчо войвода и Мусата, сина на Баязид хан.

- Добрите отношения между приятели, които седят на столове, но на различна йерархична височина е възможно да се влошат, ако единият от тях прояви грубост и неуважение към другия - каза Митре и погледна домакина.

Едно игриво мускулче трепна около устата на управителя, след това той повдигна едната си вежда и започна да се превива от смях.

- Нима ви обидихме? - каза той с усмивка и любезно продължи - Ние не плашим верните поданици на Падишаха, а само ги осведомяваме, че притежаваме средства, с които сме в състояние да превием врата на всеки враг.

- Да помогнеш в труден момент на Падишаха, на градската управа и на изпратеното лице да открие и занесе в Стамбул скритото съкровище от Мирчо войвода и зет му, е чест за нас. Но ще се признае ли нашия риск, труд и усилие при изпълнение на желанието ви. Ние сме между брадвата и пъна - се намеси в разговора Раду, като през цялото време поемаше дълбоко въздух.

- Великодушен е Падишахът, да му са светли дните! Той не забравя добрините, които получава даже и от чужди граждани и ги възнаграждава богато - отговорих спокойно, като ги гледах приятелски.

- Многоуважаеми домакини, при нас, християните, има закони, завещани от дедите ни. Вероятно и при вас съществуват такива. При преселението на родителите във вечността, наследниците делят по равно наличното имущество - каза търговецът, като ни изгледа последователно.

- Предложението е изненадващо и трябва да помислим с чаша преди да вземем решение! - отговори валията замислено.

След неговите думи веднага казах:

- Разбирам опасенията ви, затова съм съгласен да делим по равно.

Три чифта изненадани очи се стовариха върху мен, но не се смутих, защото думите ми отразиха желанието на другарите

ми и устните указания на великия везир.

- О, да, всичко стана ясно! - каза Митре и премигна доволно няколко пъти. Но той знаеше, че това, което беше уговорено днес, ще ги задължи да се включат активно в откриване на сандъците с алтъните. След това вдигна поглед и ме погледна дружелюбно.

Чак сега християните разбраха, че той блести със собствена, а не с отразена светлина. Пролича, че пътят, по който върви, не е тоя на силата.

Валията *още* гледаше с отворена уста и замръзнал поглед. С приемането на предложението на друговерците, той почувства, че го отстранявам от по-нататъшния ангажимент при търсене на алтъните, а от там и от наградата след откриване на съкровището. Когато останахме двамата сами, с кръвясали от яд очи и груби думи се нахвърли върху мен:

- Ти хариза половината злато на гяурите. Падишахът ще те окачи на въжето за стореното!

- Аз съм изпратен и упълномощен от султана и великия везир да открия и занеса флорините в Стамбул и да ги предам на ковчежника. Да знаеш, че работя по тяхно указание - озъбих му се аз.

- Но писмото-заповед е адресирано до мен. Аз също отговарям за него - изръмжа той като животно.

- Когато имам нужда от твоята помощ и съвет, много добре знаеш, че се обръщам към теб. Ти си задължен да ми помагаш, а не да ми се месиш в работата.

На другия ден един конник излезе от крепостта и препусна към столицата. Той носеше писмо до султана. Управителят го запознаваше с трудностите, които срещат при преговорите с последниците на умрелия християнин. Не пропусна да спомене, че чауша е обещал половината съкровище на гяурите.

Облаците се бяха изцедили. Слънцето играеше на криеница с разкъсаният им сив килим, надвиснал над града. Християните крачеха между локвите, вгълбени в себе си. Митре вървеше бавно, толкова бавно, че се налагаше Раду да го изчаква. Накрая чичото реши да провери собствената си мисъл.

- Раду, как мислиш, каква е причината чауша да се съгласи тол-

кова бързо на нашето предложение да делим на две. В човешката глава има хаос от мисли и в тоя безпорядък да уловиш истината и измамата е трудно.

- Стори ми се, че е искрен - след кратка пауза отговори племенника.

- Не е! Няма да допусна едно заптие да ни надхитри - каза търговецът и ускори крачката си.

Слънцето погледна от баира града, локвите и мократа земя и пушна топлите си стрели, които раздвижиха простора. Водни пари започнаха да танцуват из въздуха и се понесоха като лекокрили птички към синьото небе. Завладян от свежестта на утрото, Митре яхна коня и се понесе към сарая. Посрещнаха го Раду, чауша и обслужващия персонал. Влязоха в яхъра. Търговецът обиколи празното помещение, огледа пода, стените, тавана и се спря при младите.

- Предлагам - рече той - да го разделим на две двойни клетки. Клетката, в която ще копаем, ще я изолираме с дъски от останалите. Желателно е, ако дойдат пътници, да не виждат какво работим. Конете им нека нощуват навън, нощите са топли.

Той не обичаше да се вдига шум. Стараеше се с малко думи да постига добри резултати. Предполагаше, че търсенето ще бъде продължително и много трудно. Не желаше неговите сънародници отвъд голямата река да разберат, че търси златото на Мирчо войвода.

- Готови сме! Веднага започваме да копаем! - радостно каза чауша.

- Утре призори аз тръгвам за Седмиградско да купя нова и да взема оставената стока. Пожелавам ви успех и добро настроение!

* * *

След като прекрачи прага на магазина, Митре потърси с очи продавача. Зад тезгяха се показа рошава глава.

- Младене, това ли е багажа? - попита стопанина.

- Току-що стегнах брата на последния чувал - отговори момъкът и бялна зъби.

През това време, като лекокрила пеперуда през откритата вътрешна врата се промуши Теодора. Спря се, погледна двамата мъже и им се усмихна.

- Татко, какви са тия чували? Нима ще пътуваш? - попита момата и кадифените ѝ очи се разшириха.

- Утре заран мисля да отскоча с първия каик за седмица до Седмиградско - отговори бащата и му стана тъжно, че толкова дни няма да я вижда.

"Ура, през тия дни ще летя като чайка над града, и ще кацам там, където сърцето ми посочи" - си каза девицата и присви очи от удоволствие, а бузите ѝ леко се покриха с цвета на разцъфнал божур.

Бащата хвана промяната в дъщеря си и си каза: "Отсъствието ми ще разстрои детето, а самотата ще я измори". На уста му се спря предложението при настъпила скука да посещава братовчед си.

"Тежко е да си единственото дете на богати родители, - често си думаше момата. - Без майка, заетостта на баща ми, в ръцете на дойката, която постоянно ме преследва се чувствам като в клетка. "

На другият ден след отпътуването на бащата за Джуржево, Теодора слезе в бакалията. Като я видя, продавачът дяволито се усмихна и влюбено я попита:

- С какво мога да бъда полезен на нежното цвете, което ухае на пролет и краси града?

- Младене, ще ми направиш ли една услуга?

- Винаги можеш да разчиташ на мен, аз съм твоя роб хубавице!

Чу се шум на преминаваща каруца по улицата. Девојката беше навела глава. Присвитите ѝ очи наблюдаваха тънкия ѝ бял пръст, с който правеше кръгове върху плота на тезгяха. След като желанието победи неудобството, тя повдигна глава, като гълбица и тихо рече: "Трябват ми еничарски дрехи?"

- Шегуваш се господарке. Ако ме беше накарала да подскочам до Саръ баир на един крак, макар, че ще ми бъде много трудно, бих се съгласил.

- Много те моля, бъди така добър, както си и хубав!

При тези гальовни думи перчемът на момъка се повдигна от радост. Той се почеса по врата, сви устни и въздъхна.

- Пак си намислила някоя лудория - и след пауза продължи - намини надвечер. Ще се помъча да сторя нещо.

На другия ден след обед, един млад еничар препусна с охранения си ат към Лома. Навлезе в Боаза като заобиколи стражевата кула и чифлика на Юмер ага. После дръпна дизгите и насочи животното към керван сарая. Защо тръгна натам? Да види братовчед си ли, или погледа на чауша я привлечаше? Прегази реката и се отзова пред голяма дървена порта, опасана с жезла. Повдигна ръка и с дръжката на ятагана извести, че пред нея чака пътник.

- Къде е управителя и защо не идва да ме посрещне? - се скара еничаря на появилия се човек от прислугата.

Не дочака отговор, скочи от коня, подхвърли поводите и с напета стъпка се отправи към чардака. Тя не видя, че от втория кат я наблюдават два чифта изненадани очи.

Раду позна по вървежа братовчедка си и се изненада на дързостта и. Радостта му бързо беше изтикана от въпрос: "Що за комедия е това?" Той знаеше, че тя понякога си разрешаваше подобни волности, но тази необмислена постъпка, която може да създаде големи неприятности на двамата, го ядоса. Беше готов да й каже обидни думи.

Теодора погледна братовчед си мило, с говорящи очи: "Моля те, приеми играта!"

- Откъде идваш ага? - попита високо посрещача с нотка на смях в гласа.

- Преди три дни тръгнах от Стамбул.

- За Молдова ли отиваш?

- Донесох от Дивана¹ писмо до пашата.

Като чух думата "Диван" трепнах. Погледите ни се срещнаха, единият остър, полицейски, а другият сериозен, но мек.

- Как се казва началникът ти, ага? - попитах.

Въпросът я обърка, тя не знаеше какво да отговори. Езикът ѝ сякаш се залепи на небцето, устата отказаха да произнесат дума. Погледът на братовчед ѝ я успокои и тя смутолеви:

¹Диван (тур.) - Държавен съвет в Османска Турция

- Великият везир.

След тази изречена дума, без да може да обясни защо, Вълнението ѝ продължи.

Отговорът на еничарина ме смути. Мислите никнеха и се търкаляха в мен. Но колкото пъти погледите ни се срещаха, толкова напрежението, което ме беше прегърнало се топеше. Спомних си къде за пръв път видях тия красиви пламенни очи и се засмях без глас.

След като еничаря напусна пътната станция, Раду ми се оплака, че всеки месец трима турски пощальони, идващи от Крим, отсядат в сарая.

- Това не е лошо дете ми гостуват, но защо не си плащат спането, зобта и сеното, което конете изяждат?

Това известие ме зарадва. Дни наред се чудех по какъв начин да уведомя султана, без да знае валията, каква степен на развитие е стигнало действието при откриване на съкровището. Вечерта седнах да пиша рапорт. Първите ми думи бяха: "Аллах да даде здраве на най-мъдрия от мъдрите... ". Накрая споменах, че благодарение на устните указания, скоро алтъните ще бъдат в нозете му.

Понякога така е в живота - за едно и също събитие, или случка - един се ядосва, а друг - възхвалява боговете.

Разходката събуди в Теодора ограничената, притъпена страст към волност, простор и контакт с природата. С баща си понякога сядаха на високия бряг на реката и наблюдаваха каиците, вълните и отсрещния бряг. Но това беше разходка, развлечение под строгия поглед на бащата, или дойката. Липсваше фантазия на действията, от които се поражда щастието и се създават спомените.

На следващия ден охраненият кон не чувстваше товара си и летеше по коларския път, като оставяше след себе си тънка прашна диря. На връщане от Сарь баир, животното, върху чийто гръб замечтано се клатушкаше момата, без напомняне сви на ляво и стъпи на моста, свързващ града с махалата отвъд малката река. Защо тръгна аътът по тоя път, за шепата зоб ли, която изяде вчера, или усети силното желание на ездача.

Бях в яхъра. Изведнъж почувствах, че някой влиза тихо в станцията. Погледнах през цепката на Вратата, ококорих очи и както бях гол до кръста изхвъркнах навън.

С поглед за секунда госпожицата обхвана полуголото тяло, което я заля със сила, желание и бодрост. Почувства, че ще изпита пълно щастие и наслада, ако потъне в прегръдките на тия ръце. Не си зададе въпроса с неспокойния инстинкт на всяка мома, дали той има семейство, деца?

За секунда хлътнах отново в обора, светкавично нахлух рубашката и побягнах навън. Хванах юздите на коня и й подадох ръка да слезе, като я гледах молено.

- Чест е за мен да посрещна дъщерята на моя приятел, който ми е обещал да ме подкрепя при изпълнение на султанската заповед. Ще възхвалям Аллах и Бог, които за втори път ти показаха пътя на любовта.

Като ме видя да хващам юздата на коня, момата се смути. Бузите й пламнаха. Помисли да се върне, но вече беше късно. Сърдечната покана да слезе я "прободe" и тя ме погледна свенливо. Мигновено се изви и скочи от другата страна, като не уважи подадената й ръка. Желанието й беше колкото може по-бързо да се отдалечи от мястото на посрещането, понеже чувстваше, че сърцето й ще изхвъркне. Натисна вратата на стаята, която обитаваше братовчед й, но тя не се отвори. Нежното й юмруче удари няколко пъти мълчаливите дъски. "Раду, къде си? Колко е ужасяващо" - изстена тя. Обърна се към двора, но вместо да види братовчед си, видя коня си да влиза в яхъра, воден от мен. Ядоса се на себе си. Тя мечтаеше за тая среща, но си я представяше, че тя ще бъде изключителна, наситена с нежност, комплименти и цветя. Голотата я обърка.

Докато връзвах коня за яслата и му сипах двойна доза овес, си спомних думите на приятеля ми Ахмед: "Това, което създава удоволствие, насища сърцето с топлина и душата с красота, е началото на човешкото терзание". След като видях бялата богиня и в мен се породиха чувства на нежност, желание за близост, любов, даже в мечтите си и чувството за притежание се питах: "Нима е дошло времето да си сложа хомота и да стана семеен

човек? Тоя акт няма ли да ме отклони от пътя, по който досега съм бягал?"

След продължително мислене как да не подплаша кацналата на чардака гълъбица, се понесох на пръсти към чардака. Погледнах я, беше като славей. Започнах да изливам чувствата си.

- Благодаря, че дойде! Дни наред след като видях магнетичния блясък на очите ти, търсех пътеката, по която вървиш, за да тръгна и аз по нея, за да се срещнем. Образът, който се весели в мен, ежедневно потъва все по-дълбоко и като октопод е обхванал цялото ми тяло. Изпитвам наслада, че живея с него и дишам същия въздух, който пълни и твоите гърди. Разбрах, че е нещастие да се движиш из цветно поле и да нямаш възможност да притежаваш любимото цвете. Не ме смятай за страшилище. От моите ръце не капе кръв. Вярно, майките плашат немирните си деца със заптиетата, но не всички са грозни. Като всеки млад нормално развит човек и аз имам нужда от близък човек, с когото да делим радост и скърби. Духовните нужди са едни и същи както за мюсюлмани, така и за християни.

Продължително говорих за породилите се чувства, за трепета, който изпитвам само като си спомня за нея. Стоях като омагьосан.

Момата не беше изненадана от моето душевно излияние. Щом чу първите огнени думи, тя наведе глава и премести сламеното въже, чието начало тръгваше от красивата ѝ глава и го настана пред тялото си. Това нейно действие го изтълкувах: "Аз съм от едната страна, другата е свободна". Личеше, че ѝ приятно да слуша такива слова, като ме удостояваше със свенлив поглед. Вероятно в нея бушуваше огнена стихия, която я принуди да повдигне глава, да избърше потно чело и да разкопчее тясната яка на блузката си.

Изненадващо повдигна поглед, скочи и побягна. Помислих, че моите душевни думи са я разгневили и ме завладя тъга. Усмихнах се успокоително, като видях как страстно се хвърли в обятията на братовчед си, който крачеше към нас. Преди да седнат при мен, Раду недоволно поклати глава, закани ми се с пръст, но не изрече нито дума. След настанилата се тишина домакинът ме

погледна, после хвърли поглед към госпожицата и като патил човек каза:

- Ние постоянно пътуваме и не знаем къде и кога ще срещнем любимият приятел. - Тримата се погледнахме и усмивка озари лицата ни. Това лъчезарно приветствие приех като сключен договор за безкористно тристранно приятелство. Очаквах бъдещите дни да го потвърдят.

Докато бащата отсъствуваше от града, Теодора всеки ден гостуваше на братовчед си и тримата престоявахме по няколко часа заедно. Отначало се държах сковано, със заключени мисли, но с всеки изминал час дърпахме помалко пердето и накрая се показва целия прозорец. Богатото ми въображение, мечтите и симпатията, която изпитвах към девойката, спомогнаха съвсем да се открия. Започнах да разказвам за живота в столицата, настроението на обществото и някои свои виждания относно красотата на живота. Говорех за интригите между управляващите, за своите началници, каква награда ще получа, след като занеса съкровището. Разказвах тихо, забавно и понякога хвърлях топъл поглед към бялото зайче, като облизвах месестите си устни. Братовчедите ме слушаха с внимание, без да ме прекъсват, въпреки че не винаги се съгласяваха с това, което им разказвах.

- Добре, след като открием съкровището, занесеш половината в Стамбул и те наградят богато, не се ли страхуваш от човешката завист? Приближените на султана или другарите ти да те пребият и ограбят? А може и да те тикнат в чувал и да те хвърлят в морето? - ме попита веднаж Раду тихо, но болезнено, като че ли съветваше брат си.

Не очаквах такъв страшен въпрос. Погледнах домакина сякаш ме беше ударил гръм. После сведох глава и ръцете и тялото ми трепнаха, като при самоотбрана. Помъчих се да кажа някаква бодра дума, но нищо не се получи. Дребни капки пот оросиха гладкото ми чело. Бавно станах и се отдалечих.

Тримата се опознавахме и в упорити спорове. Двамата братовчеди се стремяха да се противопоставят на някои от моите религиозни, мохамедански постановки. Те използваха всичките си знания, опит и свободолюбиви виждания по житейски въпроси. И

тримата се стремяхме да не се обиждаме или понижим достойнството на другомислещия.

Затворих вратата на обора и притворих очи. Тъмнината не ме ободри, а усили значението на думите, които бях чул от Раду. "Не, това не може да се случи" - си казах и тръгнах към другарите си.

- Защо не работите, какво има? - ги попитах строго. Даже бях готов да ругая и да псувам.

Никой не отвори уста, дори не ме погледнаха. Седнах на изкопа и се присъединих със своите съмнения към техните. Моите ми подсичаха краката и ме караха да потрепвам, но техните бяха за мене още тайна.

- Старши, тая няма да я бъде - разчупи тишината Абдуллах.

Погледнах го. В едната си ръка стискаше шепа пръст, а очите му светеха препълнени със завист и умора.

- Какво се е случило? - попитах.

- Как какво? Ние ровим земята, а ти си пиеш кафето с компания. Погледни ми дланите, целите са в рани. Тази хубавица ще ти изпие мозъка!

- Прекаляваш сврако - му се скара Али. Ти защо кръстосваш сокаците вечер?

- Хубава работа! Нима ми завиждаш? - му отговорих и се засмях. - Ако ти беше отговорник на групата, вероятно щеше да действаш по същия начин!

Погледите ни се срещнаха за кратко. Видях и раздразнение в очите му.

- Ако той не се грижи за нашата и на конете прехрана, ще изпукаме от глад - се намеси в разговора Адил.

Тоя разговор ме разстрои още повече. Бодростта, която ме владееше, понижи градусите си. Настроението ми толкова спадна, че започнах да се съжالياвам. За първи път се попитах: "Това, което върша, справедливо ли е?"

Свечери се. Прибрах се в стаята си и се опънах на сламеника. Потънах в мисли. Задрямал съм. Видях се в непозната къща. В коридора ме посрещна стара жена. Спря пред мен и ме хвана за ръка, като каза: "Ела". Отвори една врата и ме въведе в стая. На

тесен миндер лежеше млада хубава жена, покрита с копринено чердже. От лявата ѝ страна се виждаше малка без коса главичка, която ме гледаше кротко. Жената повдигна покривалото, взе бебето и като ми го подаде, каза: "Той е твой син". Майката отвори очи и изписка: "Не му го давай, той е мое дете!" Зората посрещнах седнал.

На поредна ни среща управителят на станцията се обърна към мен с думите:

- Властимащите са се оплели като повет. Те публично декларираат, че делата им са прозрачни, не са завистливи и моралът им е на висота. Това трогва по-голямата част от народа и той е готов да ги подкрепя в деянията им.

Тези думи бяха казани бавно, като че ли ги превеждаше от старогръцки, и с такава острога, че ми писнаха ушите.

- Подкупите, насилието и верските конфликти са в природата на хората. Тия лични и обществени сблъсъци могат само да бъдат потушени, но след година - две могат пак да избухнат, но в друга, по-съвършена форма. Те са спътници на всяко съвременно общество. - възразих аз, като се усмихвах.

- За това ли някои администратори не зачитат законите и правилата, създадени от Дивана? Те подлагат населението на правно, културно и религиозно неравенство. Ще се согласиш ли с мен, че древногръцката демокрация е предлагала справедливост, защото дава право на народа да греши и сам да поправя грешките?

- Всяка държава е жив организъм - казах, поех дълбоко въздух, като че ли се гмуркам в дълбок вир, и продължих - тя се стреми да произведе най-малко себе си и да затвърди съществуването си. Липсата на строга власт е голям недостатък, защото култът към подчинението и реда могат да се опорочат.

- Наложително е страната да се управлява от закони, а не от хора, които стоят над тях - се намеси Теодора.

Погледнах момата, повдигнах вежди, усмихнах се и любезно казах:

- Ще изляза за малко.

Търговецът се завърна от Влашко и Седмиградско на осмия ден. Макар че беше изморен, реши да обиколи стопанството. Надникна в кръчмата, в яхъра, отиде в градината и накрая се застоя в бакалията. Погледна рафтовете, които працияха от стока, висящите по стената предмети, и остана доволен.

"Ако намеря такъв работен момък, с удоволствие ще му дам дъщеря си за жена" - си каза Митре, осъзнаващ, че бременето наближава. Понякога се примиряваше с мисълта, че ще остане сам - но защо сам, аз за нищо на света няма да се разделя от дъщеря си. Ех, вероятно ще ми отнемат правата на водещ. Обещавам, че ще изпълнявам всички техни желания" - си думаше бащата.

След това се опъна на миндера и мислите му се върнаха четири години назад.

В кръчмата влязоха старец и юноша. И двамата бяха облечени бедно, с кръпки на дрехите. Възрастният имаше бяла брада, а на главата - проскубан калпак. Младежът беше гологлав и можеше да бъде внук на стареца. След като затвори вратата, поздравиха на български.

Ежедневно в кръчмата идваха на приказка няколко възрастни турци. След като отговорих на поздрава на новодошлите, говорът между тях секна. Те извиха глави и забиха поглед в двамата.

- Българи са? - продума единият от тях.

- Че са такива си личи по говора и дрехите, но се чудя защо не ни поздравиха - продължи втори, като в гласа му имаше обида.

- Хей, гяури, елате насам! - се провикна възбудено трети и стана.

Държеше бич, който потръпваше в ръката му. Влезлите разбраха, че турците говорят за тях, но не отговориха, само ги погледнаха с плах поглед и се свиха към тезгяха.

- Какво искат от нас агите чорбаджи? - попита стария с плах глас.

- Казват, че трябва да им дадете джандан селям.¹

- В наше село няма мохамедани и не знаем как да ги поздравим!

- каза с тревожен глас стареца.

¹) Джандан селям (тур.) - сърдечен поздрав

- Нали поздравихме? - с възмущение се обади младежа и сви пръсти в юмрук.

"Ако не се намесе ще стане голям скандал" си каза кръчмаря и пресрещна турчина, който размахваше сухата жила.

- Агалар? - се обърна кръчмарят любезно към грубиянина, но така че да го чуят всички. - Новодошлите са мои гости. Те казват, че в тяхното село няма османлии и не знаят езика ви. Но поради това, че не са научили официалния поздрав в Империята, ги глобявам да почерпят.

Всички от компанията се ухилиха, като чува думите на кръчмаря. Станалият седна и разговора тръгна в друга посока.

Младежът се хареса на кръчмаря. Сините му очи смело гледаха камарата чалмалии. Личеше, че има буйна кръв. От този ден Младен, така се казваше момчето, започна работа при търговеца.

Младият ерген се зарадва на завръщането на чорбаджията. Очакваше присъствието му да ограничи, даже да прекъсне посещенията на сарая от дъщеря му, защото подушваше любовна авантюра. Често си мечтаеше, а понякога сънуваше, че е притежател на няколко бакалии и кръчми, а Теодора се грижи за децата им. При връщането на еничарските дрехи направо ѝ каза: "Ще отстраня всеки, който се докосне до теб."

* * *

На следващата среща заговорих първо аз. Много ме интересуваше, какво им е отношението относно ролята на жената в семейството. Започнах така: - Ние мъжете сме по-затворени, мълчаливи, студени същества, затова в къщи ни е необходима топлина, която да се лъхне още от прага на къщата. Тя отнема ежедневните неприятности, натрупани в работата, задушават болките и поетата мека енергия ободрява мъжа.

- Чакай чауш! - ме прекъсна Раду - Чудя се защо не говориш като султанско доверено лице. Да ти напомня, че вие, еничарите, нямате право да създавате семейство, поколение, докато не навършите определена възраст. След това по волята на султана получавате пенсионна книжка, в която е упоменато къде да се заселите.

- Жената трябва да е облечена като кукла - продължих да говоря, като не обърнах внимание на думите на опонента - Да говори бавно, ясно и да уважава себе си. Желателно е тя да бъде център на внимание със своята загадъчност, забавност и уважение към мъжа си.

- Ясно! - рече Раду - Тия слова си ги прочел от някоя книга или си ги чул от възрастен мъдрец, говорещ или пеещ на пазар. Похвално е, че си запомнил преживяванията на отделни хора, написани и казани устно.

Теодора повдигна свенливо глава, готова да каже своето мнение, като погледна не братовчед си, а чауша.

В това време на вратата се почука. Тримата млади неволно погледнаха към бавно отварящата се врата. Показа се чорлава глава и две тревожни очи, които ни изгледаха и спряха на мен.

- Какво има? - попитах.

- Ела, счупихме крак!

Скочих и с бързи крачки излязох от стаята. Раду ме последва. С хъс ритнах вратата. Вървах с мечтите си, които плуваха в езерото на бъдещето. Като видях Абдуллах с кървав крак да лежи на земята, бях готов да се карам, да викам, да псувам. Пред домакиня ми беше неудобно да изговарям обидни думи.

- Как се случи? - въпросът ми изригна като фонтан.

- Започнахме да повдигаме плочите на втората клетка - обяснява Али - С него бяхме хванали един камък, но преди да го преобърнем, се подхлъзнах и го изпуснах. Дано да няма счупено - с тъга каза той.

- В махалата има човек, който разбира от навехнато - каза Раду и изхвъркна от яхъра.

В общуването във времето е най-добрата възможност да опознаеш приятеля. Да прецениш момента дали е разумно да му се довериш, да потърсиш помощ или закрила.

Теодора с трепет очакваше следобедните часове. Преди обяд тя се чувстваше пренебрегната, изхвърлена от пътя на общуването, затова се гласеше първа да открие свадата.

След като напрежението спадна, тримата се събрахме пак. Преди Теодора да заговори, аз продължих прекъснатите си мисли.

- Може би си мислите - започнах да обяснявам аз - че е жестоко да оставиш жена си в харема. Нищо подобно. Тя даже се радва, че е на сигурно място и не я смущават мъжки очи.

- Вашата религия замразява духа на нашия пол - възбудено и малко обидено започна да говори момата - Тя се чувства робиня в собствения си дом. Вероятно пророка е вземал латинската притча: "Жената е порта към пъкъла, път към нечестивото, жило на скорпиона, пакостно създание".

- Жената е сътворена от Аллах и най важното ѝ призвание е да роди колкото се може повече деца и да се грижи за тяхното отглеждане!

- Не съм съгласен с това твое мнение, чауш! - се обърна към мен Раду - в края на краищата те са нежния пол и към тях не бива да се отнасяме грубо. Те не са същества, които да раждат само деца. Това е вашата майка и цялата истина на божественото сътворение е в нея. Тя е основата на всичко, което носи доброта, красота, зародиша на живота!

- Вероятно не всички жени се примиряват с ограниченията - възбудено се обърна към мен Теодора - няма начин те да не търсят пролука, даже чужда помощ, при стремежа си да разхлабят възела и вярвам, че успяват.

- Не мислите ли, че вие, християните, нарушавате природните закони? Кой според вас ще укрепва семейството, ще възпитава момчетата, които са тъй необходими на падишаха? Ние, мъжете, сме войници и нашият живот е винаги застрашен от стрела, ятаган или аркебуз.

- Жената цял живот търси любовта, която да е силна, взаимна, без постоянната, разрушаваща семейна ревност. Искам да имам мъж, на когото да се облегна, да бъде закриляна, стопляна, галена и спокойно да почивам на раменете му! Младите момичета са желани от много ергени, но единици са тия, които ги уважават и обичат!

- Ще дойде време на правда - започна да пророкува Раду - когато по-голямата част от народите ще попаднат в трайна взаимна зависимост. Тогава даже и в мохамеданските държави ще настъпят огромни промени, които ще променят мъжкия мирог-

лед относно свободата на жените. Тя, свободата, е безкрайно пространство, в което има безброй пътища и пътеки!

Управителят на станцията зорко наблюдаваше къде ходя, какво върша, а при разговор с девойката ми броеше думите и анализираше смисъла им. Чувстваше, че се уважаваме, харесваме и вероятно се страхуваше, че между нас може да възникнат по интимни чувства.

Раду почувства, че дробовете му искат да поемат чист въздух. Затвори отвън вратата и отвори засъхнала уста. Напълни гърди и почувства облекчение. Не направи втора крачка, защото шепота, идващ от стаята, вдърви нозете му.

- След като намерим съкровището, ще дойдеш ли с мен в Стамбул? - прошепнах толкова нежно и убедително, че не повярвах, че аз, еничарина, мохамеданина, мога да предлагам брак.

- Трогната съм от поканата, но начина на живот в този голям град коренно се различава от тукашния. Мисля, че тамошният въздух е по остър, влажен и тялото ми заедно с мислите ми няма да се приспособят.

- Нима се страхуваш? Там ще бъдеш господарка на дузина слугини. Ще бъдеш облечена в коприна и златни накити ще красят тялото ти!

- Благодаря. Тия неща и тук ги имам. Там ти няма да бъдеш мой, а на Падишаха, от което аз ще боледувам. Страхувам се от себе си, от твоята ангажираност, походите по тъмните пътища, които ще намалят любовта ми към теб. Също не желая да бъда на никого господарка, но и на никого робиня! - и тих смях излезе от стаята.

Резултатите от такива омайващи предложения идват много бързо, като объркват слабия характер и той се огъва и съгласява на предложеното, което в много случаи е фатално за него.

- Обещавам да бъда изключително внимателен, добър и нежен съпруг и баща. Ще те обичам жарко и дълго!

- О, не, въпреки, че желая да съм с тебе, но не мога. Знаеш ли, Хюсеин, колко много искаш от мен: да напусна баща си, родния край. Ти принадлежиш на друга земя, на друг свят, а аз на земята, в която почиват дедите ми. Обичам всичко, което виждам, пипам,

чувствам. И ще копнея за него докато сърцето ми пулсира!

Разговорът ме измори. Замълчахме. Спомних си най-драматичното от досегашния ми живот, което мозъкът записва, а сърцето преживява. Видях малка схлупена къща с лозница отпред, но в кое селище - не зная. В стаята нахълтаха еничари. Баща ми падна облян в кръв, а мама я влачиха до вратата. Стана ми болно, че нямам късче земя, от която излиза зова на дедите, да обичам и пазя родното огнище. Натъжих се и започнах да проклинам часа и хората, които ме отвлякоха и прекроиха живота ми.

Раду не направи напред крачка, а се обърна кръгом. Мандалото щракна и вратата се отвори. Погледна двамата влюбени и на лицето му цъфна усмивка. Той, като много хора, не беше виждал любовта, затова премигна веднаж, дважд и му стана драго и болно. Лицата им сияеха като зората, окъпала се в бистрите води на морето. Завладя го лека тъга от това, че той изпита привлекателната сила на съпругата си чак след три години от сватбата. Със съгласието на баща му роднини уредиха годеща. Те не се харесваха, но никой не ги попита за това. Сватбарите, весели хора, танцуваха, пееха и повтаряха: "Тая година булка, догодина люлка". Но зли ли орисници ги чуха, пет години чакаха рожба, но напразно. На шестата, майката и детето се преселиха завинаги във вечността.

- Преди да се разделим, искате ли да ви разкажа една приказка?
- ги попита Раду, като се радваше на тяхната радост.

- Започвай - отговорихме двамата дружно.

- В едно планинско селце живеели спокойно майка и дъщеря. Често се разхождали из близката гора да събират гъби, да берат диви плодове, които много обичали да ядат. Но майката се разболяла и се наложило девойчето само да ходи из сечищата. На една полянка я срещнал един вълк, който заговорил с човешки слоба.

- Хубавице, ще ми станеш ли жена? - попитал той любезно берачката.

- Шегуваш се Вълчо, я си погледни лапата, тя е толкова малка, а ноктите ти са толкова големи, че вместо галене ще се получи дращене.

- Не бой се, аз ще облека кадифени дрехи и всички мои докосва-

ния ще ти създават незабравими удоволствия.

- Добре, - рекло девойчето - но къде ще живеем в гората? Твоето жилище е много тясно, тъмно, липсва легло, на което да се гушкаме. А и другите горски животни ще ти завидят и ще започнат да ни безпокоят.

- Страхуваш се душице, аз съм господар на гората и ти ще бъдеш уважавана от тях.

- Откажи се, Вълчо, в гората животът е несигурен. Я ела с мен, майка ще се зарадва, като те види такъв хубавец. Ние имаме нужда от умен, безстрашен и добър жених. Повярвай ми, животът ни ще бъде като песента на славей.

При наместването на каменните плочи един от заптиетата забеляза издълбан кръг, колкото дъно на кофа. Направи му впечатление, замисли се, но не обади никому. При подготовката на втората клетка за копане, същото заптие забеляза същия отпечатък, но на друго място. Този път обади на чауша. Петимата мъже дълго гледаха кръговете, пипаха ги, проверяваха колко са дълбоки, измерваха ги. Продължително време се чудиха какво означават, поглеждаха се един друг, но никой не се досети за езика им. Накрая решиха да попитат домакина.

Слънцето потъна в огромен сиво-чер облак. Тътен не се чуваше, само бледи нагърчени огнени възета украсяваха небето. Духна силен вятър, който промени цвета на въздуха. Дърветата запротестираха против насилието. Смрачи се. Всичката жива твар се изпокри кой където намери.

Раду се прибра в стаята си и се простря на одъра. Умората притискаше тялото му към леглото. Младото тяло бързо възстанови изразходената енергия. Стана и сграбчи работите¹. Отдавна се канеше да провери колко човека са спали в станцията от началото на годината, колко зоб и сено са изядени от животните. Наближаваше петия месец, а той не знаеше на печалба ли е, или на загуба. Продължително време разчита резките на дървените клечки, смята на пясъка в сандъчето и накрая се отказа. Проверката се затормози от мислите му: "Да кажа ли на чичо си за породилите се отношения между Теодора и чауша?" Протегна

¹ Дъсчица, върху която с резки отбелязвали сметките, вместо на тефтер.

ръка да остави клечките, но пръстите му докоснаха надлъжната дъска, която леко се изви. Повдигна крехката дъсчица и я приближи до очите си. Изненадата му беше голяма, на нея имаше издълбани три последователни кръга и числа в тях. Започна да я върти наляво, надясно, но тя мълчеше. "Детска работа е!" - си рече и я остави на същото място, но реши да я покаже на чичо си.

Племенникът влезе в магазина. Там завари чичо си и Младен.

- Защо закъсня? - го попита търговеца.

- Наложих да се върна сред пътя. Бях забравил нещо.

- Читаците търсят ли съкровището? - попита Митре, след като започнаха да се изкачват по стълбите на горния кат.

- Разровиха пода в двете клетки, но и... заекна младежа.

- Какво се е случило? Нима е толкова неприятно?

- Чауша завладя една душа!

- Това вече е изумително! - нервно каза чичото - Чия душа?

Племенникът разказа за ежедневно посещение на Теодора в пътната станция, за общуването, за разговорите им. Възпроизведе последната им среща и ефекта от нея.

- Тя съгласи ли се? - попита бащата с болка.

- Не е, но тя го харесва, даже обича - отговори Раду със съчувствие в гласа.

Митре спусна кепенци на влажните очи и пречупи врат.

Думите на братовия му син го сломиха. Налегна го такава болка от чутите думи, сякаш го бяха прободили с хиляди стрели. Размекна се като снежна пряспа при топъл полъх, загуби настроение, желание за живот. Гърчеше се като ударена змия.

От рана върху кожата остава видим белег, а в душата - невидим. Тя завладява цялото тяло и отровния сок на отчаянието понякога сломява организма.

Спомни си за отвличането на Елена, майката на дъщеря му.

- Не-е-е! Няма да допусна слънцето да не ме топли, самотата за мен е смърт - си каза Митре и малко се ободри.

През това време, с котешки стъпки, към тях се приближи Теодора. Като видя мъртвешката поза, съжали баща си и по румените и бузи се спуснаха две тънки поточета. Едновременно с това беше благодарна на братовчед си, че той разказа на баща й това,

за което тя нямаше сили и смелост да го стори.

Раду бръкна в торбата и извади дъсчицата. Подаде я на Теодора, която я пое без охота.

- Това пък какво е? - попита тя, след като я завъртя, обърна я няколко пъти и мълчешком я остави пред баща си.

Срещата на двете дъски се чу и принуди Митре да повдигне глава. Влажните му очи се насочиха върху лицето на обичната му дъщеря. Погледът, с който обхвана нежното бяло лице на дъщеря си, беше остър, но не злобен. Искаше да провери верни ли са думите, казани от племенника му. По израза на лицето на дъщеря си се убеди, че такъв разговор е проведен. Тогава премести поглед върху дъската.

- Къде я намери? - попита той изненадан, като я взема в ръка си.

- На рафта в моята стая. - отвърна Раду.

- Благородните метали са били забелязани още от първобитния, пещерния човек, понеже те притежават устойчиви качества и атмосферата, водата и земята почти не ги променят. Те са носители на крамоли, на физическо насилие, даже и на войни. Жаждата за алтъни отстъпва само на стръмния път, който води към върха на властта, а понякога те вървят заедно. Този, който е решил да скрие монети, предмети или бижута винаги оставя нишан¹, за да може при нужда да си ги вземе. Тази дъска ще ни покаже пътя към съкровището, но ми се иска то да не тръгне на юг, а на север. Това зависи от вас двамата - каза бащата и ги погледна настоятелно.

Братовчедите се изненадаха от думите на стария. Теодора изпревари братовчед си и като не разбрала казаните думи попита

- Как ще стане промяната на посоката, татко?

- Дъще, устните ми отдавна са сухи, също и гърлото. Направи ни кафе!

Двамата мъже се погледнаха и отчасти разбраха.

- Наложително е всеки ден тримата да бъдете заедно. Трябва да го убедиш, че ще му дам дъщеря си за жена само ако отидат

¹) нишан - тур. - белег

в Седмоградско. Когато не можеш да победиш противника си със сила, трябва да опиташ да го надвиеш с ум - каза Митре и посегна към чашата, от която излизаха ароматни пари.

От днес сбирките на тримата млади станаха по-продължителни, топли и сърдечни. Обедната почивка на копачите се разтегна и те имаха възможност по-дълго време да ободряват изтощените си тела. Желанието им да се завърнат час по-скоро в столицата не беше умряло, а само с няколко градуса понижено. Отношението на домакина, обслужващия персонал и присъствието на племенницата му, бяха великолепни. Те също почувстваха човешката топлина, внимание, отзивчивост, в отношенията им се установи трайно уважение. Мекотата на обносните топеше ледената буца, която ги разделяше. Храната, количествено и качествено, значително се подобри. На масата си винаги имаха три вида ядене, а течностите им раздвижваха кръвта и те със стръв забиваха лопатите в земята. Завистта, която в началото се беше появила във войниците, че ръководителят им контактува с християните, започна да изчезва. Ежедневното идване на девойката при братовчед си започнаха да приемат като нормално. Ветровете се успокоиха и в станцията климата стана приятен.

В пореден сблъсък на мнения между двамата мъже, мен и Раду, диалога се разви така. Той започна да ме убеждава, че ще намеря спокойствие и щастие само ако след намирането на съкровището с Теодора се установим да живеем в Седмоградско.

- Но аз ще стана крадец. Ще нося това петно цял живот и ще тежи на съвестта ми докато съм жив. Грехота е да се крадат неща, които принадлежат на други хора.

- Грехота ли? - усмихна се Раду. - Това съкровище е ничие, то няма собственик. Душите на тези, които са го оставили тук на съхранение, отдавна са напуснали телата им. Произходът му е неясен, забулен в тайна.

- Как да не се знае на кого е? - Мусата, синът на Баязид хан Илдъръм дал откуп Баба Хак¹ за дъщеря му.

-Така е! - съгласи се Раду - тогава тези алтъни са на Мирчо войвода, а него го няма, наследниците му, ако има такива, не зна-

¹⁾ Баба Хак - (тур.) - откуп за булката, който дава бащата на жениха.

ят, че е съществувала сделка между двамата.

- Защо тогава султанът ме изпрати да го открия и занеса в Истанбул?

- Радвам се, че разбра кой е крадеца. Той е безочлив и нахален, тръгнал да присвоява чуждо богатство.

Ежедневното посещение на Теодора в керван сарая ме промени, като че ли станах по-спокоен, по-благороден. Преди много действия на другарите ми ме дразнеха, нервирах се от постъпките на околните, когато не са в унисон с моите разбирания. Видех ли я да влиза в двора на станцията, настръхвах от желание да я посрещна, прегърна, целуна. Веднаж, направих няколко крачки към нея, но някой ми извика: "Рано е още". Обърнах се да видя кой е, но не видях човек. А тя беше неукa в жарката любов, само ми разрешаваше да и покривам ръката и от там да поемам сока на обичта. Често ми казваше, че е незряла още за интимни ласки.

- Стъпим ли на отсрещния бряг, татко ще ни благослови - казваше меко тя - и ще ме предаде на тебе, Хюсейн. Ти ще ме имаш не само духом, а и телом. Установим ли се отвъд Карпатите, аз ще ти родя толкова деца, колкото желаш.

Тримата станахме толкова близки, че започнахме да се зовем на малки имена. А тя изговаряше така нежно името ми, че ме завладяваше желание да я обсипя с целувки. Често оставахме двама. Домакинът ми вярваше, че няма да злоупотребя с доверието му.

В мен започнаха трайно да се настаняват думите, казани от двамата мои приятели. Породиха се мечти, които бяха мъгляви, неясни, даже тъмни.

- Добре. След като отидем в Седмоградско и пуснем корени, нима ще бъда лишен от мюсюлмански храм, в който да облекчавам грешната си душа и да получавам успокоение?

- О не, няма сила, която да ни спре да посещаваме местата, където ще пречистваме душите си. Ако желаш, и аз ще идвам с тебе, особено когато празнувате байрама - каза спокойно девойката.

- Подиграваш ми се, слънце мое - започнах така да я наричам - в онази далечна страна няма мохамедани, няма и джамия.

- Успокой се, повелителю мой! Като се установим, в нашия

дом ще изградим общ храм, в който ще сливаме мечтите и желанията си в едно и ще получаваме просветление за други общи дела. Всевечният законодател е един, няма друг освен него. Той не дели света с никой друг. Нашият Бог и вашия Аллах са едно лице с две имена. Пророците, които са изпратени от него различно тълкуват учението му в зависимост от условията на живот, духовно и материално развитие и степен на култура.

Митре задържа дъсчицата няколко дни, затвори се в стаята си и контактуваше само с готвачката. Първият ден не я погледна, беше я поставил на масата, покрай която минаваше. Тя го накара да се види дете, юноша и мъж. Понеже беше израснал в Сарая, беше играл, мечтал и работил, този обект му беше познат както характера на любимия му ездитен кон. С притворени очи, опънал тяло на миндера, той се "разхождаше" из станцията и старателно поглеждаше, разглеждаше всяко съмнително място. Първо се разходи из двора, мина покрай оградата и надникна в пънара¹.

"Не може да почиват във водна среда, дъските ще изгният и алтъните ще побягнат" - си каза той и хлътна в плевнята, после в хамбара. "В сеновала може да бъдат закопани в пръстения под, но тук трудно би се направило нишан и калавуз". Дъсчицата и в тези постройките не може да се използва. Бавно влезе в обора. Спря на крачка от вратата. След като очите му поеха мрака, той завъртя глава наляво, надясно и опипа с поглед тавана, стените и пода. Светлината, която падаше от отдушниците, закова погледа му. Пристъпи няколко крачки, заобиколи неправилните кръгове и се усмихна. Стана, сграби дървения лист и изправи високо глава като откривател.

На другия ден двама мъже и една мома седнаха на миндера в гостната стая. Митре стисна дъсчицата, погали я, както галеше коня си преди езда и започна да обяснява.

- Големия кръг е слънцето. Втория е отдушник на яхъра, а третия - лъча, отпечата се на пода.

- Цифрата девет, която е в големия кръг, означава час, а другите две цифри - едно и пет - значат първия ден от петия месец

¹ Пънар (тур.) - кладенец, геран.

на годината.

Двамата братовчеди гледаха бащата със зинала уста, омаяни от тълкуването на кръговете и цифрите, като единия помисли: "Разчитането не било толкова трудно".

Митре подаде дъсчицата на племенника си и му рече: "Довечера я дай на чауша, нека тази нощ си напругне мозъка".

Той извади чибука си, напълни го с тютюн, удари няколко пъти с чакмака по твърдия кремък и изпусна през устата си лют дим. Изправи глава, смъкна очни кепенци като оракул, погледна през синкавия дим с надежда да види как ще се развият нещата по-нататък.

- Утре е първия ден от петия месец на годината - каза бащата и изпусна отново кълбо дим - аз ще дойда рано в станцията. Тримата ще следим кой кръг ще запълни слънчевия лъч.

Свежата зора бързо победи мрака, който скръбно напускате завладените места. Нащърбената луна се усмихваше на победителя и се мъчеше със сетни сили да ѝ помогне. Вятърът уморено галеше цветовете и листата на дърветата.

Като чуха конски вървеж, семейството, което обслужваше станцията, но не живееше в нея, посрещна пътника. От горния кат се показаха Раду и чауша.

- Добре дошъл, чорбаджи! - каза мъжът и пое поводите на коня.

Митре веднага се качи при тях.

- Добро и успешно да бъде утрото! - весело каза търговеца.

- Чорбаджи, цяла нощ гледах тази няма дъсчица, милвах я, молих ѝ се, задрямал съм над нея, но не можах да се досетя какво искат да ни кажат тези цифри. Стигнах до извода, че това не е нишан на алтъните.

- Ще помогна, но нареди да се почистят всички клетки от гюбрето¹⁾!

- Това ще го направим, а после кючек ли ще играем? - с недоволен глас отговори заптието.

- След добре свършената работа ще гуляем - уверено отговори Митре.

¹⁾ Гюбре - (тур.) - тор.

Той беше човек с бърз ум и със спокойното си държание вдъхваше доверие

Двамата християни влязоха в обора. Полицайте ги погледнаха очакващо.

- Хюсеин чауш, дай почивка на хората си, те ще ни потребват после.

След като чу тези думи, заптието въздъхна. Беше му неприятно друговец да го поучава какво да прави, но се налагаше.

Тримата мъже разгледаха кръговете, завладели шахматно целия под на яхъра, но само един забеляза, че средния е малко по-голям от останалите. В това време сянка легна над сградата. Мъжете тревожно изскочиха на двора.

- Това облаче ме накара да подскоча! - оплака се Митре.

Двамата млади заеха фланговете.

Отдушниците се запалиха и лъчите на огъня скочиха в обора и заиграха по пода. Митре премигна, не вярващ на очите си. Окръжността блестеше като златна пара и отразените лъчи дразнеха очите. Той притвори очи и си каза: "От този момент започва драмата".

- Елате при мен! - с радостен глас се провикна той.

- Ура! - извикаха двамата млади, след като докоснаха отразените лъчи от пълния кръг.

- Тук ли ще копаем? - попитах полицая, невярващ, че сме над съкровището.

Подовите плочи легнаха встрани. Две остри лопати се забиха в сухата пръст. Първият табан оформи изкопа. Копачите разбързаха чувала на мечтите си, какво ще се случи, след като занесат съкровището в Истанбул.

Слънцето отдавна беше хлътнало зад хоризонта. Мракът спокойно прегръщаше низината. Малките прозорчета на схлупените къщи мъждукаха

Изморени, заптиетата забиха лопатите в последния пети табан. Уговорката бе след като го почистят, да се оттеглят на почивка. "И утре е ден" - подхвърли някой.

Копачът не знае кога лопатата му ще докосне търсения предмет, за който е мечтал дни наред. Понякога, преди последния за-

мах, мечтата блесва и тогава скритата енергия го завладява, и той продължава работа с устрем, даже и с песен на уста.

Полицаят, който изхвърляше рохкавата пръст, трепна. Видя му се, че безелникава клечка се превъртя и отново се мушна в земята. Ококори очи и започна да я търси. Ръката му напипа нещо кораво, продълговато и го сграбчи. Изправи уморено тяло, погледна чауша и каза: "Вземи".

Поех с неохота изцапаната клечка, доближих се до фенера, почистих я и ахнах. През това време си спомних, че съм чувал от стари хора, че този, който крие съкровище в земята, погребва и свидетелите.

Другарите ми ме забиколиха, всеки искаше да пипне костта.

- Край на мъките! - каза някой и бурна радост завладя яхъра и изскочи на двора.

След като чуа "гръмотевицата", християните влязоха в обора. Като пипнаха изровената кост, радостните им погледи се срещнаха. В сините очи на чорбаджията се мярна нещо, което можеше да мине за тревога, но то бързо се стопи. Отново се появи онази сериозност и съдържаност, която винаги го придружаваше.

- Вземете! - каза Али, който беше сменил Неджиб, протегна ръка и подаде човешки череп.

Всички присъстващи ликуваха и се поздравяваха за успеха. След първия радостен залп, който човешките кости сподавиха, всички се надвесиха над изкопа и очакваха голямата радост.

През това време почувствах нужда да изляза на двора и да отида до нужника. След като се освободих и си вдигнах гащите, видях движеща се свещ. Помислих си, че това е мираж, но след като наближих, познах любимата си.

С всичките си сетива Теодора улови приближаващия се човек. Шумът от стъпките изви главата ѝ в тази посока. Позна любимия си и сърцето ѝ трепна. И в тази тъмна нощ тя го пожела с порива на цялото си младо, свежо тяло и се чувства готова да обича силно и страстно.

- Скоро ще открием съкровището - с радостен глас прошепна той на ухото ѝ и сложи ръка на топлото ѝ рамо.

- Споделям радостта ти, но това означава ли, че скоро ще тръгнеш за Стамбул? Нима ще се разделим? Аз свикнах с теб.

Не отговорих, само въздъгнах дълбоко. От няколко дни две сили се бореха в мен. Едната ме теглеше към столицата, най-големия и хубав град в империята. Там получих образование, възмъжах, признание от другари и началници, че съм работлив, сериозен и кадърен да водя малка група войници. Тези мои качества се приемираха от много хора като нещо обикновено, но още след като ме произведоха, започнах да чувствам острия поглед на завистниците. Нима ще ме оставят на спокойствие тези лоши хора, се питах. Северният път ми гарантира сигурност, спокойствие и уважение от момата, която ми легна на сърце. Всеки час виждах нейните блага, топли очи, които ме галеха, засилваха желанието ми да живея.

- Нали няма да ме оставиш да тъгувам цял живот за тебе? - настойчиво ме молеше тя. - Ако си заминеш, покривалото на тъгата ще обвие сърцето ми, а душата ми ще остане вечно празна. Обещай ми, че няма да ме изоставиш - настоя любимата ми.

Докато той размишляваше, тя почувства колебанието му и младото и свежо тяло трепна, огъна се от мисълта, че може да го загуби? Разтвори медени устни и тих полъх разлюля пламъка на свещта, който потъна в мрака. За да докаже обичта си, тя обхвана главата на любимия с двете си нежни ръце, привлече лицето му и впи устни в неговите.

В тази безоблачна, тиха, звездна нощ две влюбени сърца се сляха в едно и тръгнаха по пътя на бъдещия си живот.

Той почувства меката топлина на ръцете и, а страстната целувка не се застоя на устните му, тя тръгна по тайни пътища и завладя цялото му тяло. Насладата се спря някъде вътре, надълбоко, и той почувства, че вече е друг човек. Тази близост ги зашемети и те тръгнаха към яхъра като пияни. Като погледнаха ямата, ги завладяха различни чувства.

Теодора се бореше със себе си, стараяше се да скрие погнусата от чупенето и хвърлянето на човешките кости. Въртеше глава, премигваше, стремеше се да не гледа трогателната картина и да не чува стонове на безплътните кости.

Митре погледна влезлите, които още си стискаха ръцете, и на слабата светлина му се стори, че вижда две звезди. Сърцето му радостно трепна, но само за секунда. Помисли, че любимата му птичка ще изхвъркне от бащиното гнездо. Завладя го страх от задаващата се старост и може би самота.

Чу се тъп звук от удар върху дъска. Али, който беше още в ямата, повдигна глава и зави като вълк победоносно. Тези радостни звуци излизаха на талози от цялото му гърло и бяха подкрепени от останалите.

Белнаха се капациите на четирите сандъка.

- Старши, да повдигна ли една дъска? - изяви желание Адил, който беше сменил Али.

- Ще разбия муцуната на този, който счупи капак! - отговорих аз.

- Няма ли да си вземем по една монета за спомен - се обади Абдулах, който наблюдаваше.

Почивката беше двойна, но тя не отмори изтощените тела. Крайниците им започнаха да не ги слушат. В очите им се четеше желание за продължителна почивка.

- Не жалиш хората си, чауш - каза тихо Раду.

- Тази вечер ще освободим сандъците от прегръдката на пръстта и ще ги занесем в спалното помещение - казах така високо, че да ме чуят всички.

- Тогава, след като ги пренесат, заповядайте на чардака да отпразнуваме победата - и с братовчедката си тръгнаха към втория кат.

- Ще успеем ли? - попита Раду Теодора.

- Надявам се - отговори колебливо тя.

Четирите сандъка легнаха под наровите в стаята на стражарите.

Като видяха отрупаната с лакомства маса на чардака, на гладните, жадни и уморени копачи им потекоха лигите. Местният обичай да пийнат по глътка ракия преди ядене не беше забравен.

- Заповядайте, пийнете и хапнете - ги призоваваше момата, като доливаше недоизпразнените чаши. При забележката, че е

много старателна тя отговаряше: "Чашите не са прозрачни .

Лекото дамско докосване до изморените, но млади мъжки тела ги караше да въздишат, да потръпват и да се усмихват. Тази близост ги правеше мечтатели, въображението им толкова набъбна, че някои започнаха да се протягат и да загребват въздух с шепа.

По време на храненето Раду сграбчи каната с червено вино, което имаше дъх на билки, и започна да пълни големите чаши. Пръв вдигна наздравица виночерпецът.

- Пия за тия, които с труд и търпение постигнаха желанието за успех.

Пръстените чаши тъпо изохкаха и веднага олекнаха. Младешките приемаха пивката течност с наслада, като гасяха лавата, която вреше в стомасите им. Погълнатите напитки увеличиха лудия бяг на кръвта и ръкомаханията станаха по-резки, очите зазвяха, говорът стана висок и неясен.

- Пия за падишаха, който ще ни възнагради богато - извика един от стражарите и изпразни пълната чаша в гърлото си. Гласът му стана висок, но треперещ, аха, аха да се скъса. Той пръв сложи уморена глава на масата.

При общуване, хората се влияят един от друг. Даже волевиците, силни личности понякога попадат във водовъртежа на лица с по-нисък ранг, материално положение, но са демагози и умеят да омотаят човека.

Митре и двамата маскирани рибари безшумно се качиха на горния кат на постройката. Раду и Теодора ги посрещнаха със светещи очи.

- Как са петлите, изкълваха ли мисирите? - попита тихо чорбаджията.

- Легнаха да спят след голямата умора - отговори Раду.

- Дъще, готова ли си за трудното изпитание?

- Да, татко.

- Тогава започваме работа!

Двамата рибари започнаха да пренасят мъртво пияните заптиета. На всеки нар слагаха човек, а под него вадеха сандък.

Теодора се приближи до мен и сложи ръка на рамото ми. По-

вдигнах натежала глава, премигнах няколко пъти и станах. Тя ме хвана под ръка, притисна се в мен и тръгнахме към неизвестното.

- Без риск живота губи красотата си! - си казах, прихванах любимата през кръста и влязох в такт с нейната крачка.

Поречието беше покрито от кръгъл, тъмен похлупак, в който играеха милион светлини. Тихата нощ, със своята упойващ свежест, дразнеше несвикналото ухо и караше мисълта да навлезе в територията на спокойствието. Само бледите ни, дълги сенки, ни съпровождаха и бяха неми свидетели на нашите смели дела.

Каикчията пое багажа и четиримата пътника. Хвана веслата и лодката се откъсна от брега. Вдигнахме ръце за сбогом. Течението на пълноводната река го грабна и се понесохме тихо надолу по реката.

На отсрещния бряг ни чакаше каруца, два охранени коня и млад и засмян кочияш. Той ни помогна да пренесем стоката и да седнем върху нея.

Бащата на Теодора хвана канатата на каруцата, повдигна глава, погледна ни с влажни очи и с радост и болка прошепна:

- Слушай, Хюсеин, развитието на човешките отношения не стоят на една място, те постоянно се търкалят, но не надолу, а пълзят нагоре. Човек трябва да търси свободата и новото в нея. От този момент ти ставаш член на нашето семейство и аз с радост предавам дъщеря си в твоите ръце. Обичай я. Аз ще уважавам и обичам вас и внуците си, с които ще ме зарадвате. Бъдете здрави, щастливи и приятно пътуване.

Изпращачът сне ръка и каза: "Вървете и Бог да ви закрила".

Като баща, продължително погледът му ни придружаваше.

Лунния сърп, ням свидетел на краткото сърдечно сбогуване, увеличи светлината си от радост!

10 февруари 2005 год.

гр. Русе

ЗАПОВЕД

ЗА СЪКРОВИЩЕТО, КОЕТО ВЛАШКИЯ ВОЕВОДА МИРЧО БИЛ ЗАКОПАЛ В САРАЯ СИ В РУСЕ

Говори се, че неотдавна починалият воевода на Влашко, Мирчо, приживе бил закопал в сарая си в Русе много флорини. Бях заповядал на Хюсеин, от султанските ми чауши, заедно с християнина, който знае где е бил закопал парите, 6 присъствието на един двамата доверени и учени хора от първенците на вилаета да почнат изкопаването на съкровището.

Повелявам, при получаването на настоящото без никакво отлагане, заедно с няколко надеждни лица от духовенството и населението и със споменатия чауш, да отидете в сарая, да попитате казания християнин где е било закопано съкровището. Да се почнат разкопки и каквото нещо се намери, да се преброи и претегли в присъствието на вилаетските първенци. Да се запечата от тебе, чауша, да се натовари на кираджийски коне, придружени от достатъчно спахии и заедно със споменатия чауш, да го изпратите в столицата. Да внимаваш много и избегнеш да представиш работата лъжовно.

Дадено на босненеца Хюсеин чауш.

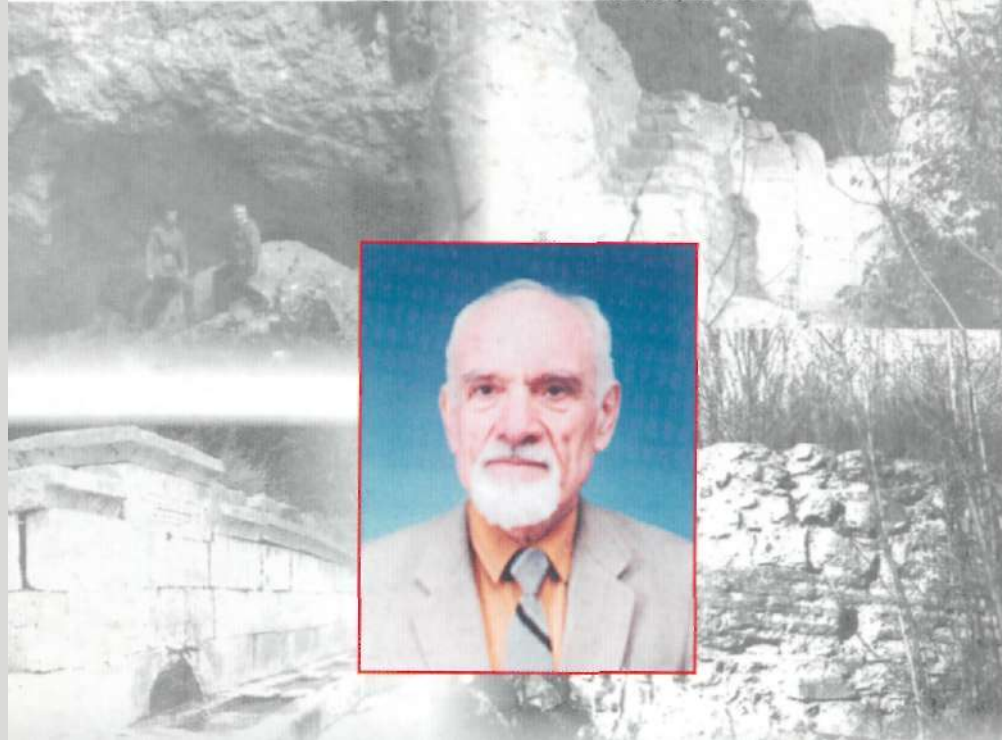
19 шеввал 983 г. /20 януари 1576 г. /

СЪДЪРЖАНИЕ

Бойка Войвода	/5
Койка	/9
Света Марина	/14
Хълмът на влюбените	/19
Войводата	/40
Патриархът	/55
Писмото	/63
Сарая	/71

Цвятко Райков
ЛЕГЕНДИ

Българска, първо издание.
Автор: Цвятко Райков ©
Коректор: Тенчо Дяков
Художник: Гриша Кубратов
Предпечат: Лъчезар Иванов
формат: 16/60/84
ISBN: 954-9548-97-х
"Авангард принт" - Русе

Роден през 1929г. в гр.Две могили,
където получава основното си образование,
а средно в гр.Бяла. Завършил Военно училище в гр.София.
След уволнението си се установява в гр.Русе.
Сътрудничил е на армейски
и заводски вестници.